

PRZEGLĄD
BIBLIOTECZNY

ORGAN NAUKOWY
STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY
POLSKICH

REDAKTOR: BOGDAN HORODYSKI

ROCZNIK XXXIII — ZESZYT 2
KWIECIEŃ — CZERWIEC 1965

WARSZAWA

WYDANO Z ZASIŁKIEM MINISTERSTWA KULTURY I SZTUKI

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

ORGAN NAUKOWY
STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY
POLSKICH

KWARTALNIK
WRAZ Z DODATKIEM

PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA O KSIĄŻCE

REDAKTOR: BOGDAN HORODYSKI

ZAST. REDAKTORA: ZBIGNIEW DASZKOWSKI
SEKRETARZ REDAKCJI: JAN Z. BRUDNICKI

Kolegium redakcyjne:

J. AUGUSTYNIAK, J. BAUMGART, A. BOCHEŃSKI, Z. KEMPKA,
S. KOTARSKI, R. PRZELASKOWSKI, K. REMEROWA, H. WIĘC-
KOWSKA

PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA O KSIĄŻCE jest opracowywany
w Instytucie Bibliograficznym Biblioteki Narodowej. Redaktor
H. SAWONIAK

Adres Redakcji:

Warszawa - Ochota, Hankiewiczza 1. Biblioteka Narodowa tel.
22-46-21

Adres Administracji:

Warszawa, Konopczyńskiego 5/7 tel. 27-08-47

Rękopisów Redakcja nie zwraca. Autorowie nie zawiadomieni
do trzech miesięcy o przyjęciu ich prac mogą je odebrać w Admini-
stracji w ciągu roku.

Na życzenie autorów i na ich koszt Redakcja sporządza nadbitki
z drukowanych w czasopiśmie artykułów.

Cena pojedynczego numeru zł 24.—

Prenumerata roczna (wraz z dodatkiem) wynosi zł 96.—

Członkowie SBP zgłaszający prenumeratę za pośrednictwem Za-
rządów Okręgów SBP mają prawo do prenumeraty ulgowej.

Wpłaty dokonywać należy na konto czekowe PKO I-9-120056 lub
Narodowy Bank Polski IV O/M-1528-9-4205. Administracja Wydawnictw
SBP Warszawa (z wyraźnym zaznaczeniem celu wpłaty).

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich i Redakcja *Przeglądu Bibliotecznego* zawiadamiają z głębokim żalem, że dnia 24 maja 1965 r. zmarł w Warszawie

Docent mgr **BOGDAN HORODYSKI**

Przewodniczący Zarządu Głównego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w ciągu 3 kadencji (od 1957), współpracownik (od 1948) i redaktor (1950—1965) *Przeglądu Bibliotecznego*, kierownik Referatu Wydawniczego SBP w latach 1949—1957, długoletni pracownik Biblioteki Ordynacji Zamojskiej w Warszawie (od 1932) oraz kustosz i kierownik jej działu, zbiorów specjalnych (1936—1944), kierownik Zakładu Rękopisów Biblioteki Narodowej (1945—1956), p. o. dyrektora naczelnego (1956—1962), zastępca dyrektora do spraw Książnicy tejże Biblioteki (1962—1965), przewodniczący Sekcji Bibliotek i Czytelnictwa Rady Kultury i Sztuki, członek Rad Naukowych Biblioteki Narodowej, Centralnego Instytutu Informacji Naukowo-Technicznej i Ekonomicznej oraz Ośrodka Dokumentacji i Informacji Naukowej PAN, członek Komisji do Spraw Bibliotek Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego, autor *Podręcznika paleografii ruskiej* (1951) oraz licznych prac i artykułów z zakresu rękopiśmiennictwa, historii i organizacji bibliotek, współautor *Wytocznych opracowania rękopisów w zbiorach polskich* (1955), redaktor *Katalogu rękopisów Biblioteki Narodowej* (T. 4: 1955), *Pism wybranych* (1949—1953) i *Dzieł wybranych* (1954) Adolfa Dygasińskiego oraz wielu innych publikacji, wydawca *Listów Józefa Maksymiliana Ossolińskiego do Ambrożego Grabowskiego* (1950) i *Dziennika podróży po Anglii 1820—1821* Karola Sienkiewicza (1953), odznaczony Krzyżami Oficerskim i Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalem X-lecia Polski Ludowej i Odznaką Zasłużonego Działacza Kultury.

ANNA ROMAŃSKA
B-ka Uniwersytecka
w Warszawie

SIEĆ BIBLIOTECZNA UNIWERSYTETU
W ŚWIETLE DOŚWIADCZEŃ BIBLIOTEKI UNIWERSYTECKIEJ W WARSZAWIE

Organizacja wzajemnych związków między biblioteką główną uniwersytetu¹ a jego bibliotekami zakładowymi stanowi trudny i bardzo złożony problem praktyki i teorii bibliotekarstwa światowego.

Nie wypracowano dotąd ogólnie uznanego systemu współpracy bibliotek jednej uczelni; przeciwnie — w tym zakresie panuje wielka różnorodność, wciąż jeszcze bibliotekarze poszczególnych ośrodków w pojedynkę rozwiązują problemy organizacji sieci bibliotecznej swego uniwersytetu. A dodać trzeba, że zagadnienia te są niezmiernie żywe, stanowią przedmiot zainteresowania i działania nie tylko bibliotekarzy, lecz i kierowników katedr, dziekanów, a więc pracowników nauki przyjmujących odpowiedzialność za warsztaty badawcze podległych im jednostek organizacyjnych.

Doświadczenia wskazują, że racjonalne ustalenie polityki gromadzenia zbiorów, unowocześnienie ich organizacji oraz usług biblioteki głównej uniwersytetu jest niemożliwe bez wyraźnego ustalenia profilu i zadań bibliotek zakładowych; i odwrotnie — uporządkowanie bibliotek zakładowych jest ściśle związane z rolą biblioteki głównej. Żadnego z aktualnych kierunków reorganizacji wewnętrznej biblioteki nie można rozwiązać w sposób separatystyczny.

To wzajemne uwarunkowanie w naturalny sposób przynagla do rozwiązywania całości problematyki sieci bibliotecznej szkoły, a jednocześnie — stwarzając szczególne nagromadzenie trudności teoretycznych i praktycznych — hamuje postęp sprawy.

W problematyce bibliotek zakładowych wyodrębniają się dwa zagadnienia najistotniejsze: 1. struktura organizacyjna sieci i rola w niej biblioteki głównej oraz 2. profil zbiorów i usług bibliotek zakładowych.

Struktura organizacyjna sieci kształtuje się w różnych krajach² według trzech podstawowych schematów — na zasadzie 1. decentralizacji, 2. centralizacji i 3. decentralizmu koordynowanego.

Zasada decentralizacji, tj. nieingerencji biblioteki głównej w sprawy bibliotek zakładowych i braku wszelkich związków między nimi ma dotąd najpowszechniejsze zastosowanie, choć poddawana jest wielostronnej krytyce³.

Centralizacja sieci wyraża się w filialnym podporządkowaniu bibliotek zakładowych bibliotece głównej. Takie rozwiązanie, stosowane przede wszystkim

¹ Wyodrębnienie zagadnień uniwersyteckich bibliotek zakładowych zostało podyktowane przekonaniem, że różnią się one w sposób istotny od problematyki bibliotek sieci bibliotecznej innych szkół wyższych. Doświadczenia obu typów uczelni pozwalają się wykorzystywać wzajemnie tylko w nieznacznym stopniu.

² Najpełniejsze zestawienie informacji o stanie bibliotek zakładowych za granicą przedstawiła M. Zwołińska na Konferencji Łódzkiej (*Konferencja w sprawie uczelnianych bibliotek zakładowych w dniach 3-6 VI 1959 r. w Łodzi. Materiały*, Łódź 1960 s. 9-26).

³ Poglądy różnych środowisk bibliotekarskich na zagadnienie stosunków między biblioteką główną a bibliotekami zakładowymi znalazły wyraz w wynikach ankiety przeprowadzonej przez IFLA. H. Liebaers, H. Razumovsky: *Die grossen Bibliotheken*. Libri 1960 nr 2 s. 149-196.

w wyższych szkołach specjalnych, przyjmowane bywa również na niektórych „młodych” uniwersytetach. W systemie tym biblioteka główna przeważnie prowadzi centralne gromadzenie i opracowywanie zbiorów dla całej sieci.

Zasadą kompromisową, niwelującą do pewnego stopnia wady obu omówionych systemów, jest tzw. decentralizm koordynowany. Rola biblioteki głównej w tym systemie sprowadza się do koordynowania działalności bibliotek zakładowych. Zakres koordynacji bywa różny, obejmuje — w najszerszym ujęciu — politykę kadrową i szkolenie pracowników sieci, organizację bibliotek i technikę biblioteczną, politykę gromadzenia zbiorów i informację o zasobach bibliotek sieci, zaopatrzenie w środki finansowe. Zasada decentralizmu koordynowanego ma charakter przede wszystkim postulatyczny; biblioteki dopiero w ostatnich latach zaczynają ją stosować na szerszą skalę i nie znamy jej jeszcze w pełnym zastosowaniu praktycznym. Jak każda zasada kompromisowa jest ona trudna w realizacji; będąc próbą racjonalnego uwzględnienia interesów rozwojowych bibliotek głównych i bibliotek zakładowych, wyzwała wiele konfliktów natury rzeczowej i prestiżowej, które utrudniają osiągnięcie pożądaných dla środowiska czytelniczego rezultatów. Decentralizm koordynowany jest hasłem wysuwany obecnie przede wszystkim przez środowiska bibliotekarzy krajów zachodnio-europejskich.

Schematy, określające strukturę organizacyjną sieci bibliotecznej uniwersytetu i rolę w niej biblioteki głównej, w znacznej mierze dają się przenieść na określenie profilu zbiorów i usług, zadań biblioteki głównej i bibliotek zakładowych w stosunku do środowiska czytelniczego.

Tendencją do centralizowania usług w bibliotece głównej, do uznania jej za podstawowy warsztat biblioteczny studentów i pracowników nauki, kontrastuje z kierunkiem decentralizacji, zmierzającym do racjonalnego podziału zadań usługowych między uniwersalną bibliotekę główną i sieć specjalnych bibliotek zakładowych.

W systemie centralistycznym biblioteka główna gromadzi i udostępnia księgozbiór o szerokim zakresie i zasięgu, podczas gdy rozwój bibliotek zakładowych, regulowany przez bibliotekę główną, ma ramy ograniczone. Walorem takiego rozwiązania jest większa oszczędność w wydatkach na zakup zbiorów (nie wymaga on dublowania znacznej części nabytków) i zmniejszenie kosztów gromadzenia, opracowania i udostępniania zbiorów w bibliotekach zakładowych.

Silnie odczuwana potrzeba rozwoju bibliotek specjalistycznych spowodowała proces przesuwania się ciężaru usług z biblioteki głównej na biblioteki zakładowe, a więc decentralizację warsztatu bibliotecznego uczelni. Korzyści tego systemu są niewątpliwe: czytelnicy mają łatwiejszy dostęp do zbiorów, współpraca bibliotekarza z czytelnikiem jest bardziej bezpośrednia, dydaktyczne oddziaływanie biblioteki ma większe możliwości, korzystniejsz kształtuje się czytelnictwo studenckie. Trudności wynikają przede wszystkim w związku z rozgraniczeniem zadań bibliotek w zakresie gromadzenia zbiorów: z jednej strony biblioteki główne niechętnie godzą się na ograniczenia swego zbieractwa w zakresie kierunków wiedzy reprezentowanych na danym uniwersytecie, z drugiej — biblioteki zakładowe wykazują tendencje do szerokiego, nierządno niemal uniwersalistycznego rozwoju zbiorów.

Na tle żywiolowego rozrostu bibliotekarstwa specjalnego ujawniają się tendencje likwidatorskie wobec uniwersalnych bibliotek głównych. Wyrażają się one w dwóch koncepcjach: 1. rozparcelowanie zbiorów biblioteki głównej i jej funkcji między biblioteki zakładowe, 2. wchłonięcie bibliotek zakładowych przez rozczłon-

kowaną na specjalistyczne filie bibliotekę główną (przykładem takiej organizacji jest Uniwersytet w Harvard, gdzie biblioteka jest wielofilialnym organizmem zarządzanym w sposób scentralizowany). Obie te koncepcje — oznaczając likwidację biblioteki głównej i bibliotek zakładowych w ich tradycyjnej postaci — w istocie swej różnią się tylko odmiennym schematem administracji bibliotecznej.

Poglądy te, nie znajdując jak dotąd szerszego odbicia w praktyce bibliotecznej, są również zwalczane w dyskusjach teoretycznych.

Za dalszym utrzymywaniem bibliotek głównych wysuwane są przede wszystkim argumenty wynikające z procesów rozwojowych uczelni. Stwierdza się, że najbardziej wszechstronnym rozwiązaniem potrzeb środowiska czytelniczego jest istnienie biblioteki uniwersalnej i sieci bibliotek specjalnych. Utrzymywanie uniwersalistycznego warsztatu bibliotecznego uzasadnia się procesem integracji badań naukowych, który występuje coraz silniej jako reakcja na zawężanie się specjalizacji poszczególnych dyscyplin nauki. Podkreśla się, że charakterystyczny dla współczesnej nauki rozwój dziedzin peryferyjnych nie znajduje bazy bibliotecznej w żadnej z bibliotek specjalnych. Wysuwane są również względy dydaktyczno-wychowawcze, zwraca się mianowicie uwagę, że zawężenie do terenu biblioteki specjalnej kontaktów z książką studenta i młodego pracownika nauki nie rozwija w nich zainteresowań dla innych dyscyplin wiedzy, literatury, sztuki, dla piśmiennictwa retrospektywnego. Dodać trzeba, że pod wpływem wymagań życia biblioteki głównie uniwersyteckich — podobnie jak inne wielkie biblioteki ogólne — reorganizują system usług: dla ułatwienia czytelnikom korzystania z uniwersalistycznego kolosa rozbijają jednolity dotąd katalog na wiele katalogów specjalistycznych, zastępują udostępnianie w jednej wielkiej czytelni ogólnej wieloma czytelniami specjalistycznymi z własną służbą informacyjno-bibliograficzną, dla uproszczenia kontaktu z książką otwierają czytelnikom magazyny, dotychczasowy sposób obsługi zastępując bezpośrednim dostępem czytelnika do zbiorów.

Realizacja tego rodzaju zmian w działaniu bibliotek napotyka we wszystkich krajach na wielkie trudności. Jak każda reorganizacja musi ona pociągnąć za sobą olbrzymie nakłady finansowe (przede wszystkim na budowę nowych gmachów bibliotecznych), o co trudno nawet w najbogatszych krajach świata.

W ostatnich latach próbę reformy bibliotek uniwersyteckich podjęła Dyrekcja Bibliotek Francuskich, wysuwając projekt wyodrębnienia ze zbiorów bibliotek głównych kilku bibliotek specjalnych, które istniałyby niezależnie od księgozbiorów instytutów i katedr, a organizacyjnie stanowiłyby filie biblioteki głównej⁴. Projekt ten nie został jednak szerzej omówiony w literaturze zawodowej, nie znamy toku dyskusji nad nim, jak również losów ewentualnej jego realizacji.

W rozważaniach na temat struktury zadań i zbiorów bibliotek zakładowych i biblioteki głównej uwzględnia się również fakt, że główne biblioteki uniwersyteckie mają w wielu krajach charakter publiczny i pełnią w rzeczywistości funkcje ogólnopaństwowych bibliotek naukowych. Czytelnicy rekrutują się w dużej nieraz części ze środowisk pozauniwersyteckich. Biblioteki zakładowe zaś mają i powinny mieć bardziej ograniczony zasięg czytelnictwa, tworząc warsztat przede wszystkim dla potrzeb własnego środowiska; stopień wykorzystania zbiorów jest w nich i tak bardzo wysoki, usługi dla czytelników spoza uczelni, zwłaszcza w zakresie wypoży-

⁴ *Journées d'étude des bibliothèques universitaires*. Bull. des Bibliothèques de France 1962 nr 2 s. 51-85.

ceń poza bibliotekę, dokonywałyby się kosztem sprawności usług dla pracowników i studentów związanych bezpośrednio z danym zakładem. Dlatego też mylny jest pogląd, jakoby dublowanie części zbiorów między biblioteką główną a bibliotekami zakładowymi było marnowaniem środków finansowych, zbiory te służą bowiem również innemu odbiorcy i innym społecznym zadaniom.

Jak wynika z przedstawionego tu skrótowo zarysu aktualnej problematyki bibliotek zakładowych, w zakresie tym panuje wielka różnorodność koncepcji i form działania. Jednakże rezultaty badań, wypowiedzi na łamach czasopism bibliotekarskich i praktyka bibliotek wskazują wyraźnie, że wzrasta powszechne przekonanie o konieczności wiązania bibliotek uniwersytetu w jednolitą sieć, zarządzaną bądź koordynowaną przez bibliotekę główną. Tendencje te zgodne są z postulowaną i coraz szerzej stosowaną współpracą bibliotek w skali całego kraju. W tej sytuacji ścisła współpraca i koordynacja poczynań w ramach sieci bibliotecznej uniwersytetu staje się sprawą oczywistą.

Na tle stosunków zagranicznych dorobek bibliotekarstwa polskiego w zakresie organizacji sieci bibliotecznej uniwersytetu przedstawia się korzystnie; kierunek przemian, jakie u nas zachodzą, można uznać za właściwy.

Postulat związania biblioteki głównej i bibliotek zakładowych w jednolitą sieć biblioteczną ukształtował się wśród bibliotekarzy polskich już w okresie międzywojennym. Momentem prawnej realizacji tego postulatów stało się ogłoszenie statutu wzorcowego szkoły wyższej w 1952 r. Rozpoczął się wtedy okres nowych doświadczeń, powstały w bibliotekach głównych komórki organizacyjne, podejmujące działalność na terenie bibliotek sieci. Wkrótce jednak okazało się, że samo sformułowanie postulatów jednolitości sieci nie wyjaśnia sprawy najistotniejszej, a mianowicie, jaki powinien być podział funkcji między biblioteką główną a bibliotekami zakładowymi.

W latach 1955-58 ożywiła się dyskusja na temat bibliotek zakładowych, wysunięto postulaty i wnioski w sprawach dotyczących zadań i organizacji sieci. Komasaacja księgozbiorów przy katedrach i zakładach w biblioteki kierunkowe (wydziałowe, instytutowe czy sekcyjne), racjonalny rozdział usług między biblioteki sieci przy wzmoczonej więzi koordynacyjnej, utrzymywanej przez bibliotekę główną, koncepcja sieci bibliotecznej uczelni jako zespołu bibliotek specjalnych z zapleczem uniwersalnej biblioteki głównej — oto najważniejsze zagadnienia wysunięte na tym etapie. Znaczenie podstawowe dla kształtowania się polskich koncepcji organizacji warsztatu bibliotecznego szkoły wyższej miały wypowiedzi prof. dr H. Więckowskiej⁵.

Konferencja łódzka w r. 1959 stała się podsumowaniem dyskusji nad problematyką bibliotek zakładowych. Na podstawie rzetelnie zebranego materiału informacyjnego ze wszystkich pionów szkół wyższych przedstawiono aktualny stan bibliotek zakładowych, organizację zbiorów i czytelnictwa, stosunek między biblioteką główną a bibliotekami zakładowymi, jak również rejestr ich potrzeb w zakresie bazy materialnej oraz struktury formalno-prawnej. Nie podobna przypominać tu tego boga-

⁵ H. Więckowska: *Sprawa sieci bibliotek uczelnianych*. Życie Szkoły Wyższej 1955 nr 6 s. 63-66; H. Więckowska: *Rola i zadania biblioteki głównej w szkole wyższej*. W: *Sprawy biblioteczne*. Warszawa 1956 s. 23-47. Zarys historyczny problematyki bibliotek zakładowych w Polsce dała J. Tyszkowska w referacie przedstawionym na Konferencji łódzkiej (*Konferencja w sprawie uczelnianych bibliotek zakładowych...*, s. 27-30).

tego materiału, wypada tylko zwrócić uwagę na konieczność wykorzystywania dorobku Konferencji w toku dalszej dyskusji⁶.

Wnioski Konferencji w zakresie prawnej normalizacji spraw bibliotek zakładowych nie pozostały bez echa. *Zarządzenie Ministra Szkolnictwa Wyższego* z 1961 r. uwzględniło jej wyniki⁷. Do zadań biblioteki głównej *Zarządzenie* zaliczyło koordynowanie działalności bibliotek zakładowych w zakresie gromadzenia zbiorów bibliotecznych, nadzór nad organizacją tych bibliotek, ich obsadą personalną i techniką pracy bibliotecznej oraz nad ogólnymi zasadami korzystania ze zbiorów, organizowanie kształcenia i doskonalenia zawodowego pracowników sieci. Nadzór nad działalnością sieci bibliotek szkoły *Zarządzenie* powierzyło dyrektorowi biblioteki głównej.

Zadania koordynacyjne w zakresie jednolitej polityki rozwoju sieci bibliotecznej szkoły zostały nałożone również na senacką komisję biblioteczną, a mianowicie do niej należy opiniowanie planów rozwojowych sieci bibliotek szkoły, wypowiedzanie się w sprawach polityki gromadzenia zbiorów, w szczególności opiniowanie wniosków o import wydawnictw zagranicznych, wypowiedzanie się w sprawie profilu poszczególnych bibliotek zakładowych. Komisja biblioteczna jest również wnioskodawcą w sprawach tworzenia, przekształcania i znoszenia bibliotek zakładowych.

Zarządzenie sformułowało ponadto, choć bardzo lakonicznie, zadania bibliotek zakładowych, stwierdzając, że do nich „należy organizowanie dla jednostki organizacyjnej szkoły warsztatu pracy naukowej i dydaktycznej w zakresie ściśle określonej specjalizacji”⁸.

Zarządzenie jest trafnym ujęciem polskich koncepcji organizacji sieci biblioteki szkoły wyższej, wypracowanych w toku wieloletnich dyskusji i doświadczeń.

Ustalając w sposób jednoznaczny zakres nadzoru biblioteki głównej nad siecią biblioteczną szkoły, *Zarządzenie* pozostawia swobodny wybór form wykonywania nadzoru; mieści w sobie zarówno możliwość zarządzania siecią poprzez system filialny (stosowany w uczelniach specjalnych), jak i możliwość nadzoru koordynacyjnego, właściwego dla uniwersytetów. Akcentując zasadę normatywnego wpływu biblioteki głównej na dziedzinę spraw organizacyjno-fachowych, zakłada koordynowany decentralizm w zakresie gromadzenia zbiorów.

Prawne uregulowanie organizacji uczelnianej sieci bibliotecznej sprzyja dalszej normalizacji zadań bibliotek, jednakże napełnianie treścią istniejących norm należy do praktyki działania poszczególnych uczelni. Dlatego też upowszechnianie doświadczeń i poglądów reprezentowanych przez różne ośrodki może skonkretyzować i ujednoczyć dalsze kierunki rozwojowe.

*

Sprzyjający zespół warunków oddziałał na to, że na Uniwersytecie Warszawskim przemiany w strukturze sieci bibliotecznej dokonywały się intensywniej niż na innych uniwersytetach. Ich analiza może się okazać przydatna w sytuacji, gdy — jak się wydaje — rozpoczyna się nowa faza dyskusji nad przyszłością uniwersyteckich bibliotek zakładowych.

⁶ Por. przypis 2.

⁷ *Zarządzenie Ministra Szkolnictwa Wyższego* z dn. 18 III 1961 r. w sprawie struktury organizacyjnej i zasad działania biblioteki głównej szkoły wyższej oraz bibliotek przy poszczególnych jednostkach organizacyjnych szkół wyższych podległych Ministrowi Szkolnictwa Wyższego. Dz. Urz. Min. Szkoln. Wyż. 1961 nr 3, poz. 9.

⁸ Podkreślenie moje — AR.

W 1951 r. powstał w BUW oddział bibliotek zakładowych, który m. in. podjął rejestrację zmian, dokonujących się na terenie sieci. Przedstawione tu liczby sprawozdawcze dać mogą pewien ogólny pogląd na rozwój bibliotek zakładowych UW w latach 1952-1964:

	1951	1964
biblioteki	96	64
zbiory opracowane w wol.	120 000	832 000
zbiory nieopracowane w wol.	207 000	45 000
udostępniono rocznie w wol.	140 000	935 000
miejsca w czytelniach	brak danych	964
personel stały	10	73
katalog centralny (liczba kart)	27 000	287 000
w tym katalog czasopism	—	21 000

Liczba bibliotek, mimo rozwoju organizacyjnego Uczelni, znacznie zmalała, co jest rezultatem komasacji księgozbiorów przy katedrach i zakładach w biblioteki wydziałowe, instytutowe czy zespołów katedr. Droga komasacji powstały biblioteki wydziałów: Filozoficznego, Dziennikarskiego, Chemii, Pedagogicznego, Prawa, Geologii. Włączając do tej grupy Wydział Ekonomii, organizowany jednocześnie z biblioteką wydziałową, należy stwierdzić, że wszystkie wydziały jednokierunkowe UW posiadają już skomasowane warsztaty biblioteczne. Rozwinęły się również biblioteki instytutów na wydziałach wielokierunkowych; stanowią one przeważający typ bibliotek na wydziałach Matematyczno-Fizycznym, Historycznym. W ramach Wydz. Biologii i Nauk o Ziemi działa biblioteka Instytutu Geofizycznego oraz biblioteki Instytutu Zoologicznego, Obserwatorium Astronomicznego, Ogrodu Botanicznego i kilka innych bibliotek katedr biologicznych. Wielokierunkowość Wydziału Filologicznego znajduje swe odbicie w liczbie bibliotek przy katedrach, które stanowią osobny kierunek studiów. Tylko sekcja filologii polskiej posiada kilka bibliotek przy swoich zakładach i katedrach.

Zmiany w strukturze organizacyjnej sieci bibliotek Uniwersytetu nie dokonywały się łatwo; przewyciężanie tradycji osobistego powiązania profesora z księgozbiorem, zapewnienie odpowiedniego lokalu, personelu i środków finansowych na prowadzenie skomasowanych bibliotek, trud — znany w pełni tylko bibliotekarzom — scalania katalogów i inwentarzy, to były zadania realizowane powoli i z wysiłkiem.

Obecnie, choć reorganizacja sieci nie jest jeszcze doprowadzona do końca, ponad 85% zbiorów zakładów UW skupia się w zorganizowanych bibliotekach, scalonych bądź przekształconych z księgozbiorów przy katedrach i zakładach. Biblioteki te posiadają wyodrębnione lokale, czytelnie oraz stały personel biblioteczny.

Najistotniejszą konsekwencją dokonanych zmian jest wspaniały rozwój czytelnictwa, zwłaszcza studenckiego. Pomieszczenie biblioteki blisko sal ćwiczeń i wykładów, kontakt na jej terenie z pracownikami nauki, rozszerzenie zakresu tematycznego zbiorów i objęcie nim całego kierunku studiów, szybkie nabywanie potrzebnych pomocy dydaktycznych, powstanie czytelni lub zwiększenie ich funkcjo-

nałości — oto warunki, w których studenci uznali macierzyste biblioteki na wydziałach za naturalną bazę swej pracy. Rozwinęły się wszelkie formy czytelnictwa — udostępnianie na miejscu, wypożyczanie miejscowe i międzybiblioteczne; w wielu bibliotekach powstały wieloegzemplarzowe księgozbiory studenckie.

Również pracownicy nauki uzyskali korzystniejsze warunki pracy bibliotecznej. Obawy, że gromadzenie zbiorów — wyjęte z bezpośredniej kompetencji pracowników nauki i przekazanie bibliotekarzom — dozna uszczerbku, okazały się płonne. Bibliotekarze wykazali na ogół większą operatywność w nabywaniu potrzebnych wydawnictw. Jednocześnie udało się wszędzie zachować pozytywne skutki zainteresowania pracowników nauki nabytkami bibliotek i wykorzystać w pełni ich inicjatywę i pomoc przy gromadzeniu zbiorów. W praktyce pomyślnie są rozwiązywane także trudności, których obawiano się w zakresie udostępniania zbiorów pracownikom nauki. W niektórych bibliotekach powstały dla nich osobne czytelnie, zapewniono im wolny dostęp do całego księgozbioru; na życzenie profesorów pozostawiono im niezbędne księgozbiory podręczne.

Wynikiem akcji komasacyjnej jest również inne ważne osiągnięcie, a mianowicie poprawne opracowanie zbiorów. W toku scalania księgozbiorów dokonano niezbędnej melioracji katalogów, sprostowano błędy w katalogowaniu, opracowano zbiory zaległe. W miarę porządkowania katalogów alfabetycznych sporządzono dodatkowe karty do katalogu centralnego sieci oraz karty do katalogów rzeczowych poszczególnych bibliotek. Dzięki temu w bibliotekach sieci powstają katalogi rzeczowe, których przedtem na ogół nie było, a w bibliotece głównej szybko rozrasta się katalog centralny.

Prace komasacyjne doprowadziły do zweryfikowania lub założenia nowych inventarzy, ustalenia stanu zbiorów, stworzyły elementarne warunki dla zabezpieczenia księgozbiorów. Ulokowanie zbiorów w pomieszczeniu magazynowym, udostępnianie ich pod opieką bibliotekarza, częste kontrole stanu zbiorów sprowadziły do minimum niewyjaśnione ubytki.

Koniecznym czynnikiem zachowania łączności między pracownikami nauki a biblioteką wydziałową czy instytutową stały się — wszędzie na ogół istniejące — komisje biblioteczne. Ich kompetencje kształtują się na zasadzie podobieństwa do senackich komisji bibliotecznych. Charakteryzując to najszersze, zadaniem komisji wydziałowych czy instytutowych jest wiązanie działalności bibliotek z potrzebami prac naukowych i dydaktycznych danej jednostki. Do komisji tych należy wyznaczanie zasadniczych kierunków pracy bibliotek oraz reprezentowanie ich potrzeb zarówno na terenie rad wydziałowych jak i w administracji wydziału i uniwersytetu. Od funkcjonowania tych komisji, od ich aktywności zależy w znacznym stopniu funkcjonowanie biblioteki.

Fundamentem prac komasacyjnych i dalszego rozwoju reorganizujących się bibliotek jest kadra bibliotekarzy. W rezultacie wieloletnich starań i zabiegów personelu stały bibliotek zakładowych, składający się w r. 1951 z kilku pracowników, liczy obecnie 73 osoby zatrudnione w 33 bibliotekach. Należy podkreślić, że pracownicy ci nie rekrutują się z zepchniętych do bibliotek nieudolnych pracowników naukowo-dydaktycznych czy administracyjnych, lecz stanowią zwarty zawodowo zespół, posiadający kwalifikacje bibliotekarskie, a nierazdo naukowe w zakresie dyscypliny wiedzy, jakiej służy biblioteka. Wyższe wykształcenie posiada 50 osób w zakresie aż 19 różnych kierunków studiów; ta różnorodność specjalizacji pozwala na obsadzenie dużej liczby bibliotek personelem o właściwym przygotowaniu naukowym. Kilkanaście osób posiada kwalifikacje zawodowe na poziomie wyższym

(studia bibliotekarskie, kwalifikacje bibliotekarzy dyplomowanych), znakomita większość ukończyła kursy zawodowe.

Czynnikami kształtującym wewnętrzny rozwój biblioteki jest i musi być bibliotekarz. Komisje biblioteczne, kierownicy komórek organizacyjnych, przedstawiając bibliotekarzowi potrzeby środowiska, powinni pozostawić mu swobodę wyboru organizacji i techniki działania, bo on to lepiej potrafi — umiejętności te są jego zawodem. Płaszczyzny styku funkcjonowania bibliotekarza i pracownika nauki nie mogą stać się płaszczyznami konfliktu. Zarówno zbytnia ingerencja kierownictwa naukowego zakładów, jak i jej brak oddziałują negatywnie na sytuację bibliotek.

Konieczne jest jeszcze przewyżczenie pewnego niesłusznego poglądu w sprawie obsady personalnej tych bibliotek. Przekonanie, że w bibliotekach zakładowych jest potrzebny tylko bibliotekarz-technik, jest błędne, jak również błędne są konsekwencje tego poglądu w zakresie polityki personalnej. Technika biblioteczna w tych placówkach nie stanowi głównego punktu ciężkości, istotnym natomiast zadaniem bibliotekarza jest tu ścisły współdziałanie w procesie nauczania i w procesie badawczym. Współpraca tego rodzaju jest realizowana w wielu bibliotekach Uniwersytetu nie tylko poprzez racjonalną politykę gromadzenia i poprawne katalogi rzeczowe, lecz także poprzez informację o zawartości zbiorów własnych i irformację bibliograficzną. Teren tej współpracy stale będzie się rozszerzał, pogłębiając rolę usługową biblioteki. Do czynności bibliotekarza będzie wchodziło właściwe gromadzenie źródeł bibliograficznych i dokumentacyjnych, ich udostępnianie, a nierzadko i tworzenie. Trzeba pamiętać, że niektóre biblioteki — w zakresie swoich specjalności — są jedynymi w Polsce i obowiązane są do samodzielnej akcji czy też współpracy w służbie dokumentacyjno-bibliograficznej. Toteż odpowiedzialni pracownicy bibliotek zakładowych muszą mieć kwalifikacje i rangę bibliotekarzy naukowych, jak również — w konsekwencji — muszą korzystać z właściwych dla tej grupy stanowisk i świadczeń uposażeniowych.

Stąd też w planowaniu stanowisk bibliotekarzy dyplomowanych powinno się uwzględniać potrzeby bibliotek zakładowych w odpowiednim wymiarze. Trzeba się liczyć z tym, że o ile 25-30% stanowisk bibliotekarzy dyplomowanych w stosunku do ogółu zatrudnionych w bibliotekach głównych rozwiązuje w zasadzie ich zapotrzebowanie, o tyle w bibliotekach zakładowych zapotrzebowanie to może być wyższe i sięgać 50%, np. w bibliotekach o obsadzie 2-3 osobowej.

Na marginesie doświadczeń sieci bibliotecznej Uniwersytetu Warszawskiego wyłania się jeszcze jedno zagadnienie z zakresu polityki personalno-etatowej. Postulat zastąpienia dorywczej pracy asystentów w bibliotekach stałym personelem bibliotekarskim wysuwany jest przez 20 lat i przez bibliotekarzy, i przez pracowników nauki; uzasadnienie tego żądania jest również znane, a skutki jego realizacji są zbyt oczywiste, by o nich mówić. Postulat ten nie jest niestety zrealizowany; nawet na Uniwersytecie Warszawskim, gdzie „zetatyzowanie” bibliotek sięga 50%, jest nadal aktualny. Należy go jednakże rozszerzyć — poprzednio uważano, że dla prowadzenia biblioteki zakładowej wystarczy jeden bibliotekarz, tymczasem w praktyce okazuje się, że bibliotekę prowadzić musi zespół bibliotekarzy. Zespół taki winien być co najmniej dwuosobowy przy małych zbiorach i wąskim kręgu czytelników, w średniej bibliotece wydziałowej czy instytutowej (na UW oznacza to liczbę ok. 30 000 wol. i 20 000—30 000 wol. udostępnień rocznie) — co najmniej 6-osobowy; odpowiednio większe muszą być zespoły w bibliotekach o 50 000—100 000 wol.

Na użytek planu etatów dla sieci bibliotek zakładowych Biblioteka Główna opracowała wskaźniki, wyznaczające potrzeby bibliotek na podstawie stanu zbiorów

i liczby udostępnień w roku. Jeśli biblioteka liczy nie więcej niż 50 000 wol., planuje się 1 etat na 10 000 wol., na każde 20 000 wol. powyżej 50 000 wol. dolicza się po jednym etacie. Ze względu na liczbę udostępnień w roku przewiduje się: 1 etat na 10 000 wol. udostępionych, jeśli poziom udostępnień nie przekracza 30 000 wol., na każde 15 000 wol. powyżej 30 000 wol. dolicza się 1 etat. Warto dodać, że zestawienie aktualnych potrzeb bibliotek zakładowych UW, dokonane według tych wskaźników, obejmuje ponad 60 etatów.

Zwiększenie grup pracowniczych w poszczególnych bibliotekach zakładowych — ściśle związane z rozwojem ich zadań — stwarza potrzebę wprowadzenia odpowiedniej wewnętrznej struktury organizacyjnej tych placówek. Większe biblioteki, pełniące usługi w szerokim zakresie, nie mogą pozostawać organizmami jednokomórkowymi, powinny mieć możliwość wprowadzania w najbliższych latach co najmniej dwóch sekcji: gromadzenia i opracowania zbiorów oraz sekcji udostępniania. Z każdym rokiem zagadnienie to będzie przybierać na ostrości i gwałtowniej domagać się rozwiązania.

Reorganizacja bibliotek sieci i związany z nią szybki rozwój zbiorów i czytelnictwa doprowadził do decentralizacji warsztatu bibliotecznego Uczelni. Funkcje, które dotąd pełniła przede wszystkim Biblioteka Główna, zostały w znacznym stopniu przejęte przez biblioteki zakładowe. Decentralizacja ta wspierana jest od kilku lat świadomym działaniem Biblioteki Głównej. Biblioteka Uniwersytecka wysunęła szeroki program komasacji zbiorów, współdziałała w zdobywaniu środków, finansowych na jej przeprowadzenie, w zaopatrzeniu organizujących się bibliotek w etaty. Biblioteka Główna dążyła do wyodrębnienia puli etatów bibliotek sieci, inicjowała wymianę różnego typu etatów na etaty biblioteczne, aby organicznie związać je z bibliotekami. Mając możliwość oddziaływania na politykę personalną, dawała priorytet bibliotekarskim kwalifikacjom naukowym, widząc w wysokokwalifikowanym personelu bibliotek sieci gwarancję autonomicznego rozwiązywania trudności w zakresie organizacji i techniki ich pracy. Biblioteka Uniwersytecka reprezentuje równocześnie stanowisko, że personel bibliotek jest organicznie związany z zespołem danego wydziału, podległy jego zwierzchnictwu i przed nim odpowiedzialny.

Tę samą tendencję decentralizacyjną reprezentuje Biblioteka Uniwersytecka w zakresie wykorzystywania środków dewizowych na nabytki zagraniczne. Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie jest jedyną biblioteką w resorcie szkolnictwa wyższego, która ok. 50% tytułów czasopism sprowadzanych z krajów kapitalistycznych przekazuje do bibliotek sieci. Podział dewiz, przyznawanych na zakup książek z importu, dokonywany jest według proporcji 2 : 1 na korzyść bibliotek sieci, nie licząc imiennych przydziałów Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego dla nowopowstałych kierunków studiów.

Podobnie rzecz się ma z wymianą zagraniczną wydawnictw; Biblioteka Główna widzi konieczność samodzielnego prowadzenia przez biblioteki sieci wymiany wydawnictw poszczególnych wydziałów UW, choć zasadniczo do wymiany całości wydawnictw UW upoważniona jest Biblioteka Główna.

Im silniejszy staje się proces decentralizacji warsztatu bibliotecznego Uczelni im bardziej jest zaawansowany, tym silniej odzywa się potrzeba jego koordynacji. Dlatego też wykorzystując zarządzenie Rektora UW z 1956 r. i późniejsze *Zarządzenie Młn. Szkoln. Wyższ.* z r. 1961, Biblioteka Uniwersytecka czuwa nad równomiernym rozwojem sieci. BUW podejmuje nadzór koordynacyjny w kilku dziedzinach: spraw organizacyjnych bibliotek, techniki bibliotecznej, informacji o zbiorach, bazy mate-

rialnej bibliotek, polityki personalno-etatowej, kształcenia kadr. O wielu z nich mówilo się już wyżej. Tu warto zwrócić uwagę jeszcze na następujące zagadnienia:

1. Sprawa ujednoczenia normatywnego organizacji wewnętrznej bibliotek sieci UW dojrzewa w miarę, jak wyrównuje się typ bibliotek sieci. Toteż Biblioteka Główna przewiduje w najbliższych latach opracowanie regulaminów wszystkich bibliotek. Przygotowane przez Bibliotekę Główną i rozesłane do bibliotek sieci tezy tych regulaminów powinny stać się materiałem dla ułożenia poszczególnych regulaminów, które — po zaopiniowaniu przez BUW — będą przedstawione do aprobaty władzom odpowiednich wydziałów i Uczelni.

2. Jednolity kierunek doskonalenia kadr jest ważnym elementem spójni bibliotek sieci. Bezpośrednia działalność Biblioteki Główniej w tym zakresie jest dopiero w zaczątku. Niemniej w latach 1963-64 przeprowadzono w Bibliotece Główniej praktykę dla kilku pracowników bibliotek zakładowych, inicjowano ich udział w różnych kursach zawodowych. Personel bibliotek sieci jest zapraszany na zebrania o tematyce naukowej lub zawodowej organizowane w Bibliotece Główniej. Jednakowoż, choć formy te są przydatne i powinny być stosowane w przyszłości, sięgać trzeba po inne doświadczenia, jak np. praktyki wymienne pracowników bibliotek sieci i Biblioteki Gł.

3. Nie podobna tu poruszyć całego, niezmiernie trudnego i drażliwego kompleksu zagadnień bazy materialnej bibliotek sieci. Istnieje słuszną — jak się wydaje — tendencja władz uczelnianych i resortowych do skupienia w dyspozycji bibliotek głównych środków finansowych i etatowych na utrzymywanie bibliotek zakładowych. Jest rzeczą jasną, że może to dotyczyć tylko niektórych szczególnie ważnych środków, jak etaty, dewizy i ich pokrycie złotówkowe, kredyty na prace zlecone. Na podstawie doświadczeń Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie trzeba jednakowoż z całą mocą podkreślić, że środki te nie mogą być wtopione w budżet i w pulę etatową Biblioteki Główniej, a muszą stanowić przy niej część wyodrębnioną. W przeciwnym razie nie można będzie ustrzec się konfliktów groźących całkowitą dezorganizacją środków finansowych niezbędnych na utrzymanie Biblioteki Gł.

Interesujący jest problem stosunku między świadczeniami dla bibliotek zakładowych i dla Biblioteki Gł. W ostatnich latach na UW fundusze na zakup zbiorów kształtowały się w proporcji 3:1 na korzyść bibliotek zakładowych, przyrost etatów i fundusze na prace zlecone — jak 2:1 (w niektórych latach — 1:1).

4. Podstawową przeszkodą rozwoju bibliotek zakładowych UW są trudności lokalowe. Żadna z bibliotek nie ma właściwych pomieszczeń, zaledwie kilka bibliotek nie znajduje się w stanie kryzysu lokalowego, a wiele działa w konflikcie z przepisami bezpieczeństwa i higieny pracy (zagrożenie stropów). Brak należytego rozoznania w potrzebach rozwojowych bibliotek spowodował, że nawet w nowobudowanych gmachach Uniwersytetu nie zaplanowano na ten cel właściwych pomieszczeń. W tej sytuacji okazało się, że Bibliotece Gł. trzeba zapewnić możliwość opiniowania wszystkich planów budynków z punktu widzenia potrzeb bibliotek i władze Uczelni wydały w tej sprawie odpowiednie polecenie. Stawia to przed Biblioteką konieczność rozwiązywania problemów budownictwa bibliotek zakładowych, opracowywania ich założeń programowych i projektowych, choć wzorów budownictwa placówek tego typu nie ma dotąd w kraju.

5. W najmniejszym jak dotąd stopniu Biblioteka Główna wykorzystuje swe uprawnienia koordynacyjne w zakresie polityki gromadzenia zbiorów bibliotek zakładowych, choć zadanie to staje się coraz pilniejsze.

W ostatnich latach obserwuje się zjawisko rozszerzania profilu tematycznego zbiorów przez biblioteki zakładowe poza granice podstawowej specjalizacji naukowej w kierunku gromadzenia wszelkich zbiorów, które są lub mogą być przydatne dla środowiska danego wydziału, instytutu czy katedry. Proces ten jest w pełni zrozumiały: im większa jest rola usługowa biblioteki, im sprawniejszy staje się macierzysty warsztat biblioteczny, tym mocniej występują tendencje do pełnego zaspokajania na własnym terenie wszystkich potrzeb czytelniczych.

Tak więc biblioteki zbierają piśmiennictwo z przedmiotów pobocznych i pokrewnych, gromadzone przez inne biblioteki, dla których te właśnie przedmioty są podstawową specjalizacją. Gromadzą bieżącą literaturę krajową — nie mającą charakteru naukowego — informującą o życiu kulturalnym, gospodarczym, politycznym i społecznym oraz literaturę piękną, młodzieżową i dziecięcą, stanowiącą przedmiot badań różnych dyscyplin naukowych, choć całość produkcji krajowej przechowuje Biblioteka Główna.

Równocześnie daje się zauważyć — zwłaszcza w niewielkich bibliotekach katedr i zakładów — zjawisko odwrotne; niektóre zakłady wykazują zdumiewający brak zainteresowania dopływem nowego piśmiennictwa i zbiorom grozi stagnacja. Zdarza się i tak, że inne placówki Uniwersytetu przejmują wtedy gromadzenie wydawnictw z zakresu owej zaniedbywanej dyscypliny, gdyż jest ona dla nich nauką pomocniczą lub pokrewną.

Zadania koordynacyjne bibliotek głównych w zakresie gromadzenia zbiorów uczelnianej sieci bibliotecznej stają się aktualne również ze względu na podjęte prace nad ogólnokrajowym planem specjalizacji bibliotek naukowych. W związku z tym Biblioteka Uniwersytecka przygotowuje obecnie wytyczne polityki gromadzenia swoich zbiorów i będzie dążyć do tego, aby biblioteki zakładowe — w oparciu o przesłane przez Bibliotekę Gł. uwagi metodyczne — określili również profil swych zbiorów i zasady ich uzupełniania. Zebrane z zakładów materiały po zaopiniowaniu przez Bibliotekę Gł. i Senacką Komisję Biblioteczną oraz po uzgodnieniu spraw spornych staną się podstawą regulacji polityki gromadzenia zbiorów w całej sieci bibliotecznej UW.

Trzeba podkreślić, że obecny stan organizacyjny i personalny bibliotek zakładowych daje już możliwość podjęcia tego rodzaju prac. Do niedawna były one niewykonalne m. in. ze względu na różnorodność typów bibliotek na UW, trudno bowiem ustalać założenia racjonalnej polityki zbiorów dla bibliotek o niewspółmiernych zadaniach.

Przystępując do ustalania zakresów księgozbiorów poszczególnych zakładów nie można tracić z oczu ogólnej koncepcji podziału zadań pomiędzy bibliotekę główną a biblioteki zakładowe. Elementy tej koncepcji zarysowują się w Bibliotece Uniwersyteckiej następująco:

Biblioteki zakładowe gromadzą piśmiennictwo naukowe w zakresie swojej specjalności potrzebne w procesie twórczym, w toku prac badawczych danego kierunku nauki; Biblioteka Główna przechowuje prace stanowiące uogólnienie rezultatów badań, tzn. dzieła podstawowe czy generalia. Z tytułu swej długoletniej tradycji, ze względu na rzadkość tych druków i konieczność ich szerszej dostępności, Biblioteka Główna gromadzi w większym stopniu niż biblioteki zakładowe piśmiennictwo retrospektywne oraz zbiory o wartości zabytkowej, unikalnej. Biblioteka Główna gromadzi również całokształt bieżącej produkcji krajowej (zarówno naukowej, popularnonaukowej i literatury pięknej), jak i piśmiennictwo dokumentujące wydarzenia życia

społecznego, kulturalnego, gospodarczego i politycznego). Nadto Biblioteka Główna uprawia specjalizację chronologiczną, regionalną i przedmiotową w zakresie ustalonym przez ogólnokrajowy plan specjalizacji bibliotek naukowych.

Księgozbiory wieloegzemplarowe przeznaczone dla celów dydaktycznych skupiają się przede wszystkim w bibliotekach sieci; zbiory te, prowadzone także w Bibliotece Głównej, uzupełniają zapotrzebowanie studiów stacjonarnych oraz służą studiom zaocznym.

6. Jednym z istotnych elementów modelu sieci bibliotecznej UW są formy wykonywania nadzoru przez Bibliotekę Główną. Dodać trzeba, że w tym zakresie obserwuje się dość duże rozbieżności pomiędzy różnymi uczelniami w Polsce.

Na UW nadzór Biblioteki Głównej nad siecią — zarówno w treści, jak i w formie — jest realizowany w sposób najbardziej typowy dla zasady decentralizmu koordynowanego⁹. Stojąc na gruncie organicznego powiązania bibliotek z ich macierzystymi zakładami dyrekcja Biblioteki przestrzega założenia o odrębności organizacyjnej Biblioteki Głównej i bibliotek zakładowych i nie pretenduje do zarządzania nimi. Dyrekcja Biblioteki podejmuje inicjatywy i opiniuje wobec władz Uczelni wnioski w sprawach bibliotek sieci, pozostawionych jej nadzorowi, ustala ramowe zasady działalności bibliotek zakładowych.

Dotychczasowe doświadczenia Biblioteki Głównej wskazują na niedosyt zespołowej współpracy z personelem bibliotek zakładowych. Dlatego też dyrekcja Biblioteki przedstawiła Senackiej Komisji Bibliotecznej projekt powołania Rady Bibliotecznej Bibliotek Zakładowych UW przy Dyrektorzce Biblioteki Głównej, która by była jego ciałem doradczym w sprawach związanych z nadzorem nad bibliotekami sieci. Projekt ten został zaakceptowany i należy przypuszczać, że w najbliższym czasie Rada rozpocznie swą działalność. W skład Rady wejdą najbardziej aktywni i doświadczeni stali pracownicy bibliotek zakładowych, a do zadań jej należeć będzie współudział w przygotowaniu wszelkich poczynań koordynacyjnych i normalizacyjnych Biblioteki Gł. Taka koncepcja Rady rokuje szybsze rozwiązanie wielu aktualnych zagadnień sieci.

Zespół zagadnień praktycznych i teoretycznych związanych z bibliotekami zakładowymi rozrósł się ogromnie w ostatnich latach i wiele spraw zasługuje na osobne, analityczne potraktowanie.

Wypowiedź niniejsza sygnalizuje tylko w najogólniejszych zarysach poglądy i doświadczenia jednego ze środowisk bibliotekarskich. Należy przypuszczać, że XX-lecie Polski Ludowej stanie się inspiracją do zewidencjonowania osiągnięć w zakresie organizacji sieci bibliotecznej na wszystkich uniwersytetach.

⁹ Pogląd przedstawicieli środowiska BUW na sprawy organizacji sieci bibliotecznej uniwersytetu i na zadania biblioteki gł. został wyrażony na Konferencji Łódzkiej w 1959 r. (*Konferencja w sprawie uczelnianych bibliotek zakładowych ...*, s. 74-93).

CECYLIA BIEGUSZEWSKA, LUDWIK PELCZARSKI

B-ka Główna Wyższej Szkoły Rolniczej

w Olsztynie

BIBLIOTEKI WYŻSZYCH SZKÓŁ ROLNICZYCH
W OKRESIE XX - LECIA POLSKI LUDOWEJ

Z istniejących obecnie siedmiu bibliotek wyższych szkół rolniczych jedna tylko pracuje przez pełne 20 lat, a mianowicie Biblioteka Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, założona zresztą już w 1906 r. Pozostałe biblioteki wyższych szkół rolniczych organizowały się w latach 1950-55¹.

W okresie międzywojennym wyższe studia rolnicze były najczęściej powiązane z uniwersytetami lub politechnikami: istniał Wydział Rolniczy na Uniwersytecie Jagiellońskim (już od 1890 r.), wydziały rolniczo-leśne na Uniwersytecie Poznańskim (od 1919 r.) i na Politechnice Lwowskiej (również od 1919 r., kontynuujący prace b. Akademii Dublańskiej powstałej w 1856 r.)² oraz Studium Rolnicze przy Uniwersytecie Wileńskim (od 1924 r.)³. Samoistną uczelnią rolniczą o poziomie akademickim była wspomniana już wyżej Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego⁴. Istniejąca w Cieszynie Państwowa Szkoła Gospodarstwa Wiejskiego nie miała uprawnień szkoły wyższej⁵.

W 1939 r. Biblioteka SGGW, największa wówczas biblioteka rolnicza w Polsce, miała księgozbiór liczący 42 228 wol. i zatrudniała 4 stałych pracowników⁶. Odpowiednie liczby dla Biblioteki Państwowej Szkoły Gospodarstwa Wiejskiego w Cieszynie wynosiły: księgozbiór — 9 000 wol., stan etatów — 1 pracownik⁷.

Po odzyskaniu niepodległości w 1945 r. Polska posiadała 3 wyższe samodzielne uczelnie rolnicze: SGGW w Warszawie, Wyższe Szkoły Gospodarstwa Wiejskiego w Cieszynie i w Łodzi oraz 4 wydziały rolnicze na uniwersytetach: w Lublinie, Krakowie, Poznaniu i Wrocławiu.

¹ J. Hausbrandt: *Biblioteka Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Jej rozwój, organizacja i stan obecny*. Warszawa 1937; J. Morawski: *Kronika działalności naukowej i dydaktycznej bibliotek wyższych szkół rolniczych za lata 1945-1952*. Rocznik bibliot. R. 7: 1963 z. 1/2 s. 237.

² St. Surzycki: *Rozwój wiedzy rolniczej w Polsce*. Kraków 1928; St. Ingłot: *Zarys dziejów nauk rolniczych i leśnych w Polsce*. Kraków 1948.

³ W. Staniewicz. *Studia rolnicze w dawnym Uniwersytecie Wileńskim*. Wilno 1934; *Sprawozdanie z działalności Wydziału Matematyczno-przyrodniczego i Studium Rolniczego Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie za rok 1936/37*. Wilno 1938.

⁴ *Księga pamiątkowa Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie 1906-1956*. T. 1. Warszawa 1958 s. 461-464.

⁵ *Wyższa Szkoła Gospodarstwa Wiejskiego w Cieszynie*. Cieszyn (b. r. w.) s. 1-7.

⁶ W. Fillerowa: *Biblioteka Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego. Jej działalność i rozwój w okresie 10-lecia Polski Ludowej*. Bibliot. 1954 s. 61.

⁷ Pierwszy protokół z posiedzenia Rady Głównej WSGW w Cieszynie z dnia 1 XI 1945 r. stwierdza, że „Biblioteka składająca się z około 9 tys. tomów dzieł i podręczników z wyjątkiem małej części przestała istnieć. Niemcy wedle relacji miejscowej ludności przeznaczyli ją na makulaturę”. Księga protokółów z posiedzeń Rady Głównej znajduje się w Archiwum w Kortowie. Warto dodać, że jest to jedyna oficjalna wiadomość dotycząca wielkości księgozbioru Biblioteki uczelni cieszyńskiej z okresu międzywojennego.

W 1950 r. uczelnie cieszyńska i łódzka zostały przeniesione do Olsztyna otrzymując nazwę Wyższej Szkoły Rolniczej, która zapoczątkowała organizowanie WSR-ów w Polsce Ludowej⁸. Biblioteka WSR w Olsztynie otrzymała księgozbiór po bibliotekach WSGW w Łodzi i Cieszyźnie liczący łącznie 15 956 wol.⁹

W 1952 r. powstały WSR w Poznaniu i we Wrocławiu¹⁰, w 1953 r. — w Krakowie¹¹ i w 1955 r. — w Lublinie¹² z usamodzielnionych wydziałów rolniczych i rolniczo-leśnych tamtejszych szkół wyższych. W 1955 r. zorganizowano od podstaw nową WSR w Szczecinie¹³.

W chwili obecnej w Polsce istnieje siedem bibliotek głównych WSR, zatrudniających 133 pracowników, w tym 18 pracowników administracyjnych, 99 — służby bibliotecznej, 16 bibliotekarzy dyplomowanych (z tego 3 mianowanych)¹⁴. Księgozbiór tych bibliotek liczył w 1964 r. łącznie 531 955 wol. Do tego dochodzą jeszcze księgozbiory 383 bibliotek zakładowych mających 692 256 wol. Łącznie więc biblioteki wyższych szkół rolniczych posiadają 1 224 211 wol.¹⁵

Dla okresu powojennego charakterystyczny jest olbrzymi wzrost czytelnictwa i rozwój informacji naukowej. Wszystko to razem składa się na obraz osiągnięć bibliotek rolniczych w XX-leciu Polski Ludowej, nie dający się porównać z żadnym okresem wcześniejszym. Dopiero bowiem w Polsce Ludowej biblioteki rolnicze, tak zresztą jak i biblioteki wszystkich innych pionów, uzyskały sprzyjające warunki dla swej działalności. W odniesieniu do bibliotek rolniczych na warunki te składają się:

- a) rozwój nauk rolniczych i ogromny wzrost produkcji wydawniczej;
- b) zrozumienie roli bibliotek w uczelniach;
- c) stworzenie podstaw prawnych, określających cele i zadania bibliotek, ustalających ich strukturę organizacyjną i właściwe miejsce w życiu uczelni;
- d) zapewnienie dostatecznej liczby etatów i możliwości szkolenia bibliotekarzy;
- e) zapewnienie kredytów na zakup zbiorów.

Księgozbiór wyższych szkół rolniczych, którego rozwój przedstawiono w tabeli 1, tworzy podstawową bazę piśmiennictwa dla prac naukowo-badawczych i dydaktycznych wymienionych uczelni. Biblioteki główne gromadziły księgozbiór i dostosowywały go do potrzeb swoich uczelni, zgodnie z ich strukturą organizacyjną. Profilowanie księgozbioru należy do zadań szczególnie trudnych, zwłaszcza jeśli się zważy, że w omawianym okresie zachodziły w organizacji uczelni częste zmiany (np. likwidacja wydziałów zootechnicznych na niektórych uczelniach i powoływanie na ich miejsce w okresie późniejszym wydziałów hodowli zwierząt, utworzenie w 1960 r. przy WSR-ach Studiów Geodezji i Urządzeń Rolnych). Proces krystalizowania się wewnętrznej organizacji uczelni rolniczych nie został jeszcze zakończony,

⁸ Dz. U. 1950 nr 24 poz. 216.

⁹ *Dziesięciolecie Wyższej Szkoły Rolniczej w Olsztynie*. Olsztyn 1960 s. 178.

¹⁰ Dz. U. 1951 nr 60 poz. 411 i nr 61 poz. 421.

¹¹ *Mon. pol.* 1953 nr A-79 poz. 935; *Dz. urz. Min. Szkoln. Wyższ.* 1954 nr 3 poz. 12 (dotyczy powołania biblioteki).

¹² *Mon. pol.* 1955 nr 73 poz. 906; *Dz. urz. Min. Szkoln. Wyższ.* 1955 nr 9 poz. 69 (dotyczy powołania biblioteki).

¹³ *Mon. pol.* 1954 nr A-70 poz. 871; *Dz. urz. Min. Szkoln. Wyższ.* 1955 nr 6 poz. 42 (dotyczy powołania biblioteki).

¹⁴ Dane uzyskane ze sprawozdań Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego, a udośćnione nam przez naczelnika mgr Stefanię Draczkę.

¹⁵ Dane liczbowe zestawiono na podstawie sprawozdań GUS. Na tej samej podstawie zostały opracowane wszystkie dalsze tabele w niniejszym artykule.

jak o tym świadczy powołanie w 1964 r. Wydziału Leśnego w Krakowie¹⁶, a także inne projekty rozważane w pozostałych uczelniach, jak np. organizowanie Wydziału Ogrodniczego w Lublinie¹⁷ oraz plany WSR w Szczecinie utworzenia wydziału rybackiego.

Gromadzenie zbiorów w bibliotekach rolniczych wymaga więc wnikliwej orientacji w planach naukowo-badawczych i organizacyjnych uczelni. Nauki reprezentowane przez poszczególne wydziały i katedry obejmują dużą liczbę różnorodnych zagadnień teoretycznych i praktycznych. Zadaniem bibliotek jest zapewnienie wszystkim reprezentowanym w uczelni dyscyplinom badawczym piśmiennictwa, przedstawiającego najnowsze osiągnięcia tych nauk. Jeśli ponadto uwzględnić postępujący proces coraz to większej specjalizacji nauk rolniczych i powoływanie w związku z tym nowych katedr i zakładów, jasne się staje, że biblioteki tych szkół muszą się uporać z poważnym problemem odpowiedniego doboru piśmiennictwa, tym bardziej, że zarysowuje się coraz wyraźniej projekt specjalizacji bibliotek polskich¹⁸.

Tabela 1. Księgozbiór opracowany

Rok	SGGW	Olsztyn	Wrocław	Poznań	Kraków	Szczecin	Lublin	Razem
1950	52 644	15 956	—	—	—	—	—	68 600
1952	75 021	23 171	4 544	—	—	—	—	102 736
1953	83 013	28 546	10 555	6 534	—	—	—	128 648
1954	88 916	33 232	15 681	11 234	2 590	—	—	151 653
1955	93 418	41 624	24 196	16 132	7 355	6 605	322	189 652
1956	97 818	47 973	29 507	20 982	11 435	10 001	4 733	222 449
1960	94 882 *	75 524	52 972	37 260	23 821	24 684	37 965	347 108
1964	104 295	106 374	75 073	57 187	61 294	46 611	71 121	521 955

* Liczba zmniejszona wskutek przekazania w 1958 r. części księgozbioru Wydziałowi Weterynarii i sprostowań statystycznych w 1960 r.

Wielkie znaczenie dla rozwoju nauk rolniczych mają czasopisma specjalne. Dlatego też stanowią one przedmiot szczególnego zainteresowania bibliotekarzy i specjalnej troski o to, by zgromadzić jak największą liczbę tytułów i w ten sposób umożliwić śledzenie zmian i osiągnięć zachodzących w naukach rolniczych. Tabela 2, ilustrująca liczbę tytułów czasopism prenumerowanych przez poszczególne biblioteki w omawianym okresie, wykazuje stałą tendencję wzrostową. Prężność bibliotek rolniczych w tym zakresie jest bardzo wyraźna, jeżeli mimo dwukrotnego zmniejszenia limitu dewizowego liczba tytułów czasopism stale rośnie. Należy przypuszczać, iż pewną rolę odgrywa tu położenie większego nacisku na prenumeratę czasopism z krajów demokracji ludowej oraz na wymianę wydawnictw. Warto tu wskazać na osiągnięcia Biblioteki WSR w Lublinie, która otrzymuje 1261 tytułów czasopism, przewyższając pod tym względem nawet najstarszą bibliotekę tego pionu, Bibliotekę

¹⁶ *Informator Nauki Polskiej* 1964 s. 149.

¹⁷ Z relacji ustnej prof. dr T. Hulewiczowej z WSR w Olsztynie.

¹⁸ J. Pasiński: *Planowa specjalizacja bibliotek naukowych*. Prz. bibliot. R. 27 : 1959 s. 193-199; Tenże: *Specjalizacja rolniczych bibliotek naukowych*. Bibliot. 1960 nr 6 s. 191-199; H. Wiącek: *Współpraca bibliotek w skali krajowej*. Prz. bibliot. R. 28 : 1960 s. 194-212; B. Świderski: *Współpraca bibliotek w zakresie gromadzenia zbiorów*. Warszawa 1964.

SGGW w Warszawie; godne uznania są również wysiłki Biblioteki WSR w Krakowie, która w 1962 r. zwiększyła dwukrotnie w stosunku do roku poprzedniego liczbę prenumerowanych czasopism. Trzeba jednak przyznać, że kryteria określania wydawnictw ciągłych nie są jednolite i to może powodować pewne wypaczenie obrazu statystycznego.

Tabela 2. Liczba tytułów czasopism wpływających bieżąco

Rok	SGGW	Olsztyn	Wrocław	Poznań	Kraków	Szczecin	Lublin	Razem
1954	310	243	235	113	74	—	—	975
1955	349	347	273	206	217	233	—	1631
1956	457	403	321	267	258	293	232	2231
1960	710	687	705	490	323	469	814	4198
1964	925	831	821	834	870	569	1261	6111

Stan czasopiśmiennictwa zagranicznego w zbiorach bibliotek pionu rolniczego ujawnia *Wykaz czasopism zagranicznych otrzymanych w 1960 r. przez biblioteki wyższych szkół rolniczych, Centralną Bibliotekę Rolniczą, Bibliotekę Instytutu Ekonomiki Rolnej oraz Bibliotekę Zakładu Dokumentacji i Informacji Naukowo-Technicznej Instytutu Badawczego Leśnictwa*, opracowany przez J. Gutowską. Wykaz ten jest corocznie uzupełniany przez dodatki, obejmujące zmiany w tym zakresie. W 1965 r. przewiduje się nowe wydanie *Wykazu czasopism*¹⁹.

Obraz sytuacji w bibliotekach zakładowych nie jest jeszcze zupełnie jasny. Wynika to z faktu, że większość bibliotek głównych WSR nie ma pracowników, zajmujących się siecią bibliotek zakładowych własnej uczelni, a dane nadsyłane przez poszczególne zakłady szkoły wyższej nie są jednolite, zwłaszcza, że jednostki statystyczne w bibliotekarstwie nie zostały jeszcze jednoznacznie określone. Postęp pod tym względem jest jednak widoczny i można przyjąć, że statystyka za 1964 r., oparta na danych sprawozdawczych GUS, w większym stopniu niż w latach ubiegłych odpowiada rzeczywistości.

Tabela 3. Biblioteki zakładowe w 1964 r.

Nazwa biblioteki	Ilość bibliotek zakładowych	Księgozbiór w wol.	Liczba udost. wol.	Liczba czytelników	Liczba miejsc w czyt.	Liczba odwiedzin	Liczba tytułów czas. bieżących
SGGW Warszawa	95	204 239	31 027	3 607	139	16 343	1 238
WSR Olsztyn	66	70 183	13 841	3 069	80	9 961	667
WSR Wrocław	56	75 305	14 198	2 400	117	2 732	732
WSR Poznań	75	200 648	49 693	13 230	230	19 848	1 047
WSR Kraków	49	75 029	12 356	4 540	83	7 788	581
WSR Szczecin	37 *	—	—	—	—	—	—
WSR Lublin	42	66 852	7 811	3 595	150	1 158	551
Razem	383	692 256	128 926	30 441	799	57 830	4 816

* Biblioteka główna WSR w Szczecinie nie posiada bibliotek zakładowych. Książki po centralnym opracowaniu wypożycza się na czas nieograniczony do 37 katedr i zakładów na podstawie stałych rewersów.

¹⁹ M. Wigluszowa: *Aktualne potrzeby współpracy bibliotek rolniczych*. Prz. bibliot. R. 31 : 1963 s. 33-42.

Dodatkowe trudności stwarza stale rosnąca liczba zbiorów nieopracowanych w bibliotekach głównych. Zasoby te powstały z księgozbiorów zabezpieczonych, darów, dubletów otrzymywanych z innych bibliotek oraz wydawnictw przekazywanych przez biblioteki zakładowe uczelni.

Tabela 4. Zbiory nieopracowane w bibliotekach głównych

Rok	Warszawa	Olsztyn	Poznań	Szczecin	Lublin	R a z e m
1963	40 000	14 203	6 068	9 331	1 800	71 402
1964	43 000	15 950	8 222	9 081	1 500	77 753

Biblioteki rolnicze powinny przystąpić do wzajemnej wymiany dubletów czasopism, co z pewnością pomogłoby w uzupełnieniu braków. Należałoby tu naśladować akcję Biblioteki Politechniki w Szczecinie, która opracowała wykaz swych dubletów czasopism i zaproponowała ich wykorzystanie innym bibliotekom.

Czynnikiem hamującym rozwój bibliotek jest ciasnota lokalowa. Lokale biblioteczne, niedostosowane zresztą do potrzeb i wymagań bibliotek, wystarczały w pierwszych latach ich działalności. Obecnie wszystkie biblioteki odczuwają ciasnotę, zwłaszcza w pomieszczeniach magazynowych. Jedynie Biblioteka WSR w Krakowie jest w lepszej sytuacji, gdyż w 1964 r. przeprowadziła się do nowego lokalu. Poprawi się również sytuacja lokalowa Biblioteki WSR w Lublinie, gdzie powstaje pierwszy w Polsce międzyuczelniany budynek biblioteczny. W innych bibliotekach zarysowują się jedynie mniej lub więcej realne widoki budowy nowych gmachów.

Udostępnianie zbiorów. Jest rzeczą znamieną, że w porównaniu z bibliotekami innych pionów biblioteki rolnicze dysponują niewielkim księgozbiorem. Ale fakt ten, na pozór niekorzystny, ma swoją dodatnią stronę: zbiory bibliotek rolniczych są nowe, aktualne i wykorzystanie ich jest duże, jak wykazuje tabela 5. Ma to zasadnicze znaczenie dla nauk stosowanych, które muszą iść z postępem wiedzy i techniki. Wymagania gospodarcze i potrzeby rolnictwa zmuszają biblioteki i bibliotekarzy do przętnego i sprawnego działania. Bliższe wnioski można będzie wysnuć, gdy zostaną opublikowane zestawy materiałów liczbowych innych pionów bibliotek.

Tabela 5. Udostępnianie

Rok	War- szawa	Olsztyn	Wrocław	Poznań	Kraków	Szczecin	Lublin	Razem
1952	27 153	9 856	8 178	—	—	—	—	45 187
1953	48 134	16 356	15 892	1 946	—	—	—	82 328
1954	46 964	28 265	15 209	4 356	412	—	—	95 206
1955	63 216	31 449	22 903	10 019	6 245	7 700	1 494	143 026
1956	60 443	29 266	22 770	10 308	17 266	16 870	598	157 521
1960	45 414	42 190	20 439	22 342	42 513	22 186	9 055	204 139
1964	68 578	63 950	34 236	15 579	75 672	33 348	22 651	314 014

Na rozwój czytelnictwa i wykorzystanie zbiorów w konkretnej bibliotece doniosły wpływ mają warunki, w jakich biblioteka ta działa, a mianowicie liczba i rodzaj bibliotek w określonym ośrodku miejskim. Inaczej więc będzie przedsta-

wiała się sprawa w Olsztynie, gdzie jest jedna wyższa uczelnia, a zupełnie inaczej w dużych miastach akademickich. W Olsztynie np. obserwuje się duży napływ czytelników spoza uczelni (w 1964 r. zarejestrowano 576 czytelników). To samo będzie odnosiło się do zasięgu terytorialnego poszczególnych bibliotek. Mała ilość miast i bibliotek w danym województwie wpływa na większe wykorzystanie księgozbioru przez pracowników różnych stacji doświadczalnych i innych instytucji.

Tabela 6. Liczba czytelników

Rok	Warszawa	Olsztyn	Wrocław	Poznań	Kraków	Szczecin	Lublin	Razem
1952		1 504	1 968					3 472
1953	125	1 840	1 720	457				4 142
1954	2 556	1 683	1 979	1 282	186			7 686
1955	2 462	2 068	1 776	1 059	745	330	298	9 188
1956	3 090	2 330	2 059	1 809	870	595	120	10 873
1960	1 859	2 559	2 157	2 131	1 040	1 053	1 528	12 327
1964	3 343	3 748	2 810	2 465	1 597	1 479	1 994	17 436

Tabela 7. Skład czytelników w 1964 r.

	Czytelników ogółem	w tym	
		studenci	inni
Warszawa	3343	3227	116
Olsztyn	3748	2738	1010
Wrocław	2810	2300	510
Poznań	2465	1854	611
Kraków	1597	1292	305
Szczecin	1479	1276	203
Lublin	1994	1692	302

Biblioteki stanowią żywy warsztat pracy badawczej i włączają się w proces dydaktyczny uczelni. Przystosowanie biblioteczne przeprowadzono we wszystkich bibliotekach rolniczych. Szczegółowe omówienie tego zagadnienia dają publikacje J. Morawskiego i M. Wójcik²⁰. Ponieważ biblioteczne przystosowanie studentów przebiega rozmaicie w poszczególnych uczelniach, różni się więc liczbą godzin, programem, systemem prowadzenia i egzekwowania wiadomości, należałoby pomyśleć o ujednoczeniu programu przynajmniej w pionie bibliotek rolniczych. Wypowiedź minister E. Krassowskiej w artykule pt. *Jak zwiększyć tempo przygotowania kadr z wyższym wykształceniem* podkreśla ważność tego zagadnienia²¹:

²⁰ J. Morawski: *Kronika działalności naukowej i dydaktycznej WSR-ów za lata 1945-1962*. Roczniki bibliot. R. 7: 1963 z. 1/2 s. 236-242; M. Wójcik: *Przystosowanie biblioteczne studentów szkół wyższych*. Prz. bibliot. R. 29: 1961 z. 2 s. 163-177.

²¹ E. Krassowska, *Nowe Drogi* 1962 nr 5 s. 89.

Ważną sprawą dla wyrobienia nawyków samodzielnej pracy jest umiejętność korzystania z księgozbioru. Potrzeba od tego większej ilości miejsc, zaangażowania się bibliotekarzy do pracy dydaktycznej ze studentami. W nowym budownictwie bibliotecznym dążymy do zwiększenia powierzchni przeznaczonej na czytelnice. Wysuwamy postulat tworzenia systemu pracy pracowników bibliotecznych nad rozwijaniem czytelnictwa wśród młodzieży pierwszych lat studiów oraz umiejętności samodzielnego korzystania ze zbiorów.

Krystalizowanie się roli bibliotek rolniczych dokonuje się powoli. Biblioteki te to żywe organizmy podlegające naturalnemu prawu stałego wzrostu i rozwoju. Punkt ciężkości w pracy bibliotek przesunął się z gromadzenia i opracowania na aktywne udostępnianie zbiorów i właściwe wykorzystanie wiedzy zawartej w zbiorach. Istotne znaczenie dla użytkownika ma obecnie szybkość i jakość usług świadczonych przez bibliotekę, która musi dostosować się do tych wymogów. Tempo życia, rozwój nauki, zanikanie pojęcia odległości, powszechność wiedzy są to czynniki, które narzucają bibliotekom nowe metody pracy. Biblioteka spełni swoje zadanie dopiero wtedy, jeżeli o zbiorach swoich potrafi informować czytelników i jeśli z zakresu reprezentowanego piśmiennictwa potrafi dać szybką i bezbłędną odpowiedź. We wszystkich bibliotekach WSR spotykamy zorganizowane oddziały informacji naukowej, które wdrażają się w nowoczesność usług informacji rolniczej. Tabela 8 przedstawia ten kierunek działalności bibliotek.

Tabela 8. Usługi informacyjne w 1964 r.

	Warszawa	Olsztyn	Wrocław	Poznań	Kraków	Szczecin	Lublin	Razem
Ogółem	1344	1027	180	1300	632	335	1366	6184
w tym bibliograficz.	4	197	129	550	86	67	174	1207

Na podstawie jednego roku pracy informacji naukowej przedstawionej w oparciu o dane statystyczne trudno jest wyciągnąć wnioski, tym bardziej, że obserwuje się duże różnice liczbowe spowodowane niejednorodnymi kryteriami określającymi rodzaje informacji. Świadczy to pośrednio o konieczności ustalenia pojęć i kryteriów oraz terminologii stosowanej w bibliotekarstwie i w sprawozdaniach GUS. Np. Oddział Informacji Naukowej SGGW w Warszawie udzielił ogółem informacji 1344, w tym bibliograficznych tylko 4, Oddział Informacji Naukowej WSR we Wrocławiu na 180 informacji ogółem wykazuje w tej liczbie 129 informacji bibliograficznych.

Do osiągnięć bibliotek pionu rolniczego należy zaliczyć stałe zjazdy dyrektorów tych bibliotek oraz niektórych pracowników dobieranych w zależności od tematyki danego zjazdu. Zjazdy takie, które zainicjował w 1959 r. we Wrocławiu prof. dr A. Żabko-Potopowicz, odbyły się: w Warszawie w 1960 r., w Poznaniu w 1962 r., w Olsztynie w 1963 r. i w Lublinie w 1964 r.²² W zjazdach brali również udział przedstawiciele Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego, dyrekcje i pracownicy Centralnej Biblioteki Rolniczej, Biblioteki Instytutu Badań Leśnictwa i Biblioteki Instytutu Ekonomiki Rolnej, a w dwóch ostatnich zjazdach także przedstawiciele Instytutu

²² C. Bieguszevska: *Dzieje Biblioteki Głównej Wyższej Szkoły Rolniczej w Olsztynie*. Kom. mazur.-warm. 1964 nr 3 s. 163-177.

Zootechniki z Krakowa oraz kierownicy Ośrodków Postępu Technicznego. Tematykę konferencji stanowiły przede wszystkim zagadnienia informacji naukowej i bibliografii, współpracy oddziałów informacji naukowej z ośrodkami postępu technicznego przy uczelniach. Na zjeździe w Poznaniu w 1962 r. wyłoniono Komisję Technizacji Bibliotek. Komisja ta opracowała plan małej mechanizacji w bibliotekach wyższych szkół rolniczych, a odpowiednie wnioski przedstawiła w Ministerstwie Szkolnictwa Wyższego. Na zjeździe dyrektorów bibliotek wyższych szkół rolniczych w Warszawie w 1960 r. powstała Komisja do Spraw Specjalizacji Bibliotek Rolniczych, która ograniczyła swe działanie do zagadnień specjalizacji w zakresie gromadzenia czasopism. Komisja ta odbyła kilka posiedzeń i wytyczyła kierunki gromadzenia czasopism w bibliotekach rolniczych. Owocem starań komisji jest wymieniony wyżej *Wykaz czasopism*, który spełnia ważną rolę jako źródło informacji dla celów gromadzenia i udostępniania czasopism. Dokładniejsze omówienie specjalizacji bibliotek rolniczych znajduje się w artykule M. Wigluszowej²³. Następny zjazd, który ma odbyć się w pierwszym półroczu 1965 r. w Krakowie, poświęcony będzie zagadnieniom pedagogizacji w bibliotekach rolniczych.

Biblioteki rolnicze będą mogły lepiej spełniać swe zadania, gdy ostatecznie ustali się organizacja wyższych szkół rolniczych, gdy nastąpi skoordynowanie całej polityki bibliotecznej bibliotek rolniczych należących do innych resortów, jak Centralna Biblioteka Rolnicza, Biblioteka Instytutu Ekonomiki Rolnictwa, Biblioteka Instytutu Badań Leśnictwa, Biblioteka Instytutu Zootechniki i in. Aczkolwiek biblioteki instytutów mają inne cele i zadania, to jednak wiele spraw jest wspólnych, szczególnie w zakresie informacji i dokumentacji.

Nie wydaje się też słuszną praktyką ograniczania przez „Ruch” liczby prenumerowanych czasopism we wszystkich typach bibliotek. Inna bowiem jest sytuacja bibliotek starych, zasobnych w czasopisma, a inna w bibliotekach rolniczych, które są mimo wszystko w początkowym okresie swego rozwoju. Odrębnego traktowania wymaga także przydzielanie etatów, kredytów i środków dewizowych. Do dalszego rozwoju bibliotek konieczne jest także wkroczenie techniki do pracy bibliotecznej.

Postulaty tego rodzaju powtarzają się na wszystkich zjazdach i konferencjach bibliotekarzy, lecz na razie bez skutku.

Ich spełnienie jest nieodzowne dla dalszego rozwoju bibliotek rolniczych, godnego osiągnąć mijającego X^o-lecia PRL.

²³ M. Wigluszowa: *O potrzebie współpracy bibliotek rolniczych w zakresie wykazywania bieżących nabytków*. Bibliot. 1962 nr 5 s. 144-146.

KONKURS NA NOWY GMACH BIBLIOTEKI PAŃSTWOWEJ
W BERLINIE ZACHODNIM

Czytelnicy *Przeglądu Bibliotecznego* znają — niejako symbolicznie dla powojennej historii Niemiec — losy zbiorów b. Pruskiej Biblioteki Państwowej (Preussische Staatsbibliothek) w Berlinie¹. Kontynuatkorka jej, Niemiecka Biblioteka Państwowa (Deutsche Staatsbibliothek) w Berlinie demokratycznym, od dawna odbudowała gmach biblioteczny, gotowy do przyjęcia całych zbiorów, ale znalazła się w nim tylko część księgozbioru przedwojennego (blisko połowa). Druga część, ewakuowana w czasie wojny do Hesji (wchodzącej obecnie w skład Niemieckiej Republiki Federalnej), stała się podstawą nowej, konkurencyjnej biblioteki w Marburgu nad rzeką Lahn. Biblioteka nazywa się od 1962 r. Państwową Biblioteką Fundacji Pruskiego Mienia Kulturalnego (Staatsbibliothek der Stiftung Preussischer Kulturbesitz). Zamiast umożliwić połączenie całości zbiorów w dawnej ich siedzibie w Berlinie demokratycznym, władzę NRF ze względów wyłącznie politycznych powołały i utrzymują nową bibliotekę, jakkolwiek przez długi czas nie zdołały jej zapewnić właściwego pomieszczenia. Po wielu latach uciążliwego prowizorium postanowiono wybudować w Berlinie zachodnim w pobliżu granicy NRD — niewątpliwie nie bez myśli o efekcie propagandowym — pokazowy budynek biblioteczny i przenieść do niego zbiory. Budowa jest zaprojektowana na niespotykaną skalę. Jej kubatura jest trzykrotnie większa od kubatury przewidzianej dla nowego gmachu Biblioteki Narodowej w Warszawie. Artykuł poniższy omawia wyniki konkursu na gmach Biblioteki w Berlinie na podstawie materiałów opublikowanych w czasopiśmie *Bauwelt* 1964 nr 40/41² (Przyp. Red.).

W lipcu 1964 r. został rozstrzygnięty zamknięty konkurs na gmach Biblioteki Państwowej w Berlinie zachodnim. Spośród 11 nadesłanych prac pierwszą nagrodę otrzymał projekt profesora J. Scharouna z Berlina.

Biblioteka Państwowa, podobnie jak niemieckie biblioteki krajowe i uniwersyteckie, stanowi typ biblioteki uniwersalnej, która dodatkowo ma spełniać rolę biblioteki narodowej. Nowy budynek Biblioteki w Berlinie jest wykonany na wielką skalę. Program obejmuje 43 000 m² powierzchni użytkowej i 50 000 m² powierzchni magazynów, z których w etapie I ma być zrealizowanych 25 000 m². Pojemność docelowa 8 000 000 tomów.

Ogólna liczba miejsc w czytelniach wyniesie 1150.

Zadaniem konkursu było nie tylko przedstawienie projektu samej Biblioteki, lecz i uporządkowanie dzielnicy, która ten gmach otacza.

Teren Biblioteki Państwowej o pow. 40 000 m² w pobliżu Tiergartenu zawarty jest między ulicą Poczdamską, projektowaną autostradą i bulwarem nad kanałem. Jest to dawna dzielnica ambasad, która uległa całkowitej zagładzie. Ze starych budynków pozostał jedynie kościół św. Mateusza. Po drugiej stronie ul. Poczdamskiej

¹ Por. Zb. Daszkowski: *Westdeutsche Bibliothek 1946-1955*. Prz. bibliot. R. 24: 1956 z. 2 s. 148-153.

² *Wettbewerb Staatsbibliothek Berlin*. *Bauwelt* 1964 nr 40/41 (Sonderausgabe „Berliner Bauwochen“) s. 1067-1092.

blżej Tiergartenu zrealizowano w r. 1963 gmach Filharmonii, a projektowane jest jeszcze zbudowanie wielkiego muzeum XX wieku położonego nad kanałem.

Trójkątny teren Biblioteki Państwowej stanowi jakby zamkniętą wyspę. Wielka projektowana arteria ma charakter przelotowy, wejście do Biblioteki zlokalizowane jest od ulicy Poczdamskiej.

Jest rzeczą znamienne, że projekt odznaczony I nagrodą posiada największą kubaturę: 403 250 m³. Kubatura innych projektów konkursowych zamyka się w granicach od 254 500 m³ do 401 300 m³. (Biblioteka Jagiellońska po ostatniej rozbudowie liczy ca 75 000 m³, projektowana Biblioteka Narodowa w Warszawie ca 150 000 m³).

Bardzo trudno jest omawiać projekty bez pełnego materiału ilustracyjnego. Można jedynie podać najbardziej charakterystyczne cechy koncepcji generalnej, pomijając liczne szczegóły.

Nagrodzony projekt prof. Scharouna posiada zasadniczo układ horyzontalny. Korpus główny gmachu cofnięty jest w stosunku do ul. Poczdamskiej w głąb terenu i ustawiony równoległe do autostrady. Korpus ten posiada cztery podziemne kondygnacje magazynów książek, trzy nadziemne kondygnacje będące przedłużeniem zabudowy zlokalizowanej na przedpolu korpusu głównego i jeszcze 6 kondygnacji magazynowych. Rozbudowany zespół wejściowy, działy udostępniania i opracowania zbiorów zajmują w tym układzie trzy ogromne rzuty, które wcinają się w magazyny w środku ich ciężkości. Koncepcja ta uzyskała bardzo wysoką ocenę Sądu konkursowego.

Korpus magazynowy osłania dział udostępniania zbiorów od uciążliwego sąsiedztwa autostrady. Ciekawe ukształtowanie ujętych elementów zabudowy wiąże się bardzo szczęśliwie z zamierzoną zabudową obiektów po drugiej stronie ul. Poczdamskiej.

Parter zawiera bardzo rozbudowany zespół wejściowy, informację, katalogi, wypożyczalnię, salę odczytową, restaurację. Na I p. prowadzi szereg klatek schodowych; ta kondygnacja jest jednak zróżnicowana w swoich poziomach (+ 4,32; + 5,60 i + 6,08). Takie rozwiązanie wzbogaca kompozycję wewnątrz, bez wątpienia wprowadzi jednak i powikłania w horyzontalnym ruchu książki, dla którego zasada jednolitego poziomu jest najwłaściwsza.

Na I p. rozmieszczony jest wielki dział udostępniania. Zespół czytelników ogólnych i czytelnia czasopism bardzo silnie przeszklone stanowią zwieńczenie ogromnego parteru. Szereg czytelników posiada doświetlenie górne. Wystawa niestety jest zachodnia.

Na II p. występuje próżnia większych czytelników pierwszego piętra oraz czytelnicy specjalni i separatkę.

Dział opracowania zbiorów rozmieszczony jest także na opisanych trzech kondygnacjach, grupując swoje pomieszczenia przeważnie w gabarycie głównego korpusu.

Pod wielkim rzutem wysuniętego parteru zlokalizowano w podziemiu parking na 296 wozów.

Opisywany projekt w przekrojach pionowych jest bardzo przejrzysty. Dokładnie rysują się jego horyzontalne uwarstwienia 4 kondygnacji magazynu podziemnego, 3 kondygnacji działów udostępniania i opracowania zbiorów i 6 kondygnacji górnego magazynu.

Natomiast trzy zasadnicze rzuty poziome o wymiarach ca 100 × 180 względnie 60 × 180 m niepokoją wprost swoim ogromem. Układ konstrukcyjny o bardzo rzadkim rozstawie słupów żelaznych na szczególnie swobodne kształtowanie poszczególnych wewnątrz. Cała ta koncepcja nie liczy się z dość powszechną dziś na świecie tendencją do wyrównanych układów modułarnych. W rozpatrywanym projekcie trzy

zasadnicze funkcje biblioteczne (przechowanie, opracowanie, udostępnianie) mają swój z góry zaplanowany kształt i swoje ściśle zdefiniowane miejsce. Wymiennosc funkcji nie jest tu możliwa. Trzeba jednak sobie uświadomić, że dla Biblioteki o tej skali spełnienie tego warunku byłoby niezmiernie trudno. Te same zjawiska obserwowaliśmy w projektach Biblioteki Narodowej w Rzymie i Biblioteki Narodowej w Warszawie.

Konstrukcja jest żelbetonowa, ale górny magazyn książek, przewidziany do realizacji w II etapie, ma być oparty na systemie regałów samoniosących. Do przesyłania książek posłużą dźwigi i transportery poziome.

Analiza projektu utrudniona jest wskutek zbyt małej skali (1 : 2000) reprodukowanych rzutów. Można wskazać pewne rozwiązania, które budzą wątpliwości lub zastrzeżenia.

Dyskusyjne jest więc rozmieszczenie katalogu i czytelnicy na różnych kondygnacjach, chociaż to samo zjawisko występuje np. w projekcie odznaczonym I nagrodą w konkursie na Bibliotekę Uniwersytecką w Dublinie. Droga do czytelnicy na I p., chociaż efektowna, wydaje się nieco zbyt wydłużona. Wątpliwosc budzi zaplanowanie aż 3 różnych poziomów na I p. Ogromne rozpiętości konstrukcyjne nie są w pełni uzasadnione ani ekonomicznie, ani nawet funkcjonalnie.

Zastrzeżenie wywołuje również olbrzymi program i wynikająca z niego gigantyczna kubatura, dotychczas niespotykana nawet w tej kategorii bibliotek.

Wielkim atutem projektu jest niezawodnie jego zasadniczy układ horyzontalny, rezygnacja z wieżowego magazynu, który występował w pierwotnym projekcie Biblioteki Państwowej, wykonanym przed kilku laty przez innego autora, co wywołało wówczas artykuły polemiczne, dyskusje fachowe i doprowadziło do omawianego konkursu.

Wzajemne ustawienie trzech zasadniczych działów pracy Biblioteki jest funkcjonalnie prawidłowe i bardzo interesujące. Usytuowanie gmachu w nowo powstającej dzielnicy reprezentacyjnej można ocenić jako bardzo trafne.

Analiza rozwiązań, prezentowanych przez pozostałe prace, jest jeszcze trudniejsza, gdyż odnoszący się do nich materiał rysunkowy jest znacznie skromniejszy.

II nagrodę uzyskała praca prof. R. Gutbroda. Ma ona również założenia horyzontalne, linia zabudowy jest bardzo łamliwa, występują wzajemne przesunięcia płaszczyzn i brył. Ogólnie rzut przypomina nieforemną literę E. W takim rozplanowaniu światło naturalne ma znaczenie dominujące i dociera łatwiej niż w wielkim zwartym układzie. Ogólny charakter, pomimo skali założenia, jest kameralny. Wnętrza biblioteki łączą się wizualnie z otaczającą zielenią. Główna czytelnicy ma wystawę północną, a wobec lokalizacji w wyższej partii budynku posiada rozległy widok na stary Berlin (na Bramę Brandenburską i dalej). Magazyn, ustawiony równolegle do autostrady podobnie jak w I nagrodzie, tworzy korzystną przesłonę. Perspektywiczna rozbudowa magazynu została pomyślana bardzo szczęśliwie w formie niezależnego skrzydła ustawionego stycznie do I etapu.

Poza dwoma pracami nagrodzonymi dwa dalsze projekty zakwalifikowano do zakupu (F. Bornemanna i prof. F. Spengelina), jedna praca (R. Kramera) uzyskała wyróżnienie.

Analiza wszystkich projektów pozwala na sformułowanie następujących wniosków końcowych:

1. Rozpatrywany obiekt posiada bardzo rozbudowany program.
2. W przedstawionych rozwiązaniach występuje ogromna rozpiętość objętości gmachu od 254 500 do 401 300 m³, a więc różnica sięga 58%.

3. Różnorodność koncepcji jest duża. Większość autorów lokalizuje magazyny przy autostradzie. W trzech pracach magazyny zajmują cokołowe partie budynku. W jednej pracy magazyny zajmują centralną część rzutu (silosy).

4. Na jedenaście rozwiązań jest jeszcze sześć projektów posiadających magazyny wertykalne, ale te rozwiązania znalazły się wyraźnie na dalszych miejscach (3, 4, 8, 9, 10 i 11). Projekty z magazynami horyzontalnymi uzyskały I i II nagrodę oraz zajmują miejsca 5, 6 i 7.

5. Większość projektów charakteryzuje się wielkim rzutem zabudowy i wysokością zasadniczego kompleksu Biblioteki w granicach kilku kondygnacji, wliczając już w to i kondygnacje podziemne.

6. Materiał, na którego podstawie przygotowano niniejsze opracowanie, nie jest wystarczający, aby wyjaśnić, dlaczego projekt odznaczony I nagrodą posiada największą kubaturę.

7. W sumie jednak należy uznać obiektywnie ocenę sądu konkursowego za trafną.

Arch. Jerzy Wierzbicki

NAJNOWSZE CENTRALNE KATALOGI CZASOPISM ZAGRANICZNYCH

Bibliotekarza zatroskanego o należytą obsługę czytelników musi napawać radością fakt częstego pojawiania się nowych katalogów centralnych, wykazujących zbiory większej lub mniejszej grupy bibliotek. Jest to niechybną oznaką rosnącej przydatności tego rodzaju informatorów.

Publikacje te budzą ciekawość bibliotekarza, zwłaszcza że tyle trudnych problemów centralnej rejestracji wciąż pozostaje otwartych. Porównanie metod zastosowanych przy opracowaniu publikowanych katalogów centralnych jest instruktywne, pozwala bowiem wydobyć ich zalety, a niekiedy spostrzec braki. Ma to szczególne znaczenie dla bibliotekarzy pracujących nad tym rodzajem katalogów i szukających najbardziej użytecznych i praktycznych jego form.

Do Biblioteki Narodowej i do Redakcji *Przeglądu Bibliotecznego* napłynęło w 1964 r. kilka drukowanych katalogów centralnych; i jakkolwiek nie jest to bynajmniej wszystko, co się ukazało w tym zakresie, to jednak nadesłane katalogi dostarczają materiału do ciekawych i pożytecznych obserwacji.

Jak zwykle wśród tego rodzaju opracowań dominują centralne katalogi czasopism, do których omówienia ograniczy się niniejsza recenzja. Ogólne wrażenie, jakie odnosi się z *Przeglądu* centralnych katalogów czasopism, można sformułować w stwierdzeniu, że już ukształtowały się i ustabilizowały formy tego typu spisów, aczkolwiek zdarzają się też nowe indywidualne rozwiązania, wywołane specyfiką ustroju bibliotekarstwa i jego potrzeb w poszczególnych krajach.

Wśród katalogów, które do nas doszły, dominują publikacje niemieckie, co wynika zarówno z sytuacji powojennej tamtejszych bibliotek jak i tradycji ich prac w tym zakresie. Centralne katalogi czasopism, przeważnie zagranicznych, są ważnym instrumentem informacji o tym rodzaju wydawnictw, których nabywanie należy do najkłopotliwszych problemów gromadzenia. Omawiane katalogi prezentują dwa zasadnicze rodzaje rejestracji, choć w różnym zasięgu bibliotecznym, po pierwsze —

rejestracji ogólnej, obejmującej wszystkie dziedziny, jak niemieckie GAZ¹ i GAZS² — dwie wielkie imprezy równoległe, austriacki ZAZ³, radziecki *Swodnyj katalog*⁴, wykazujący czasopisma z wszystkich dziedzin poza grupą nauk społecznych, bułgarski *Czuźdi periodični izdanija*⁵ oraz jugosłowiański *Katalog tekuće strane periodike*⁶, a po drugie — rejestracji specjalnej, niekiedy ograniczonej do pewnej sieci bibliotek, jak np. *Wo sind welche? Periodica der Medizin*⁷ i *Zeitschriften-Zentralkatalog der Technischen Universität-Dresden*⁸ wreszcie szwedzki *List-Tech*⁹.

Większość tych katalogów obejmuje dłuższy okres chronologiczny: niemieckie ogólne wykazują czasopisma od r. 1939, specjalne interesują się już tylko powojennym zasobem — od r. 1945. Uderza tu fakt, że w katalogach ogólnych rezygnuje się z objęcia całości zasobów, a porzeka na dobre ostatniej, odcinając się od piśmiennictwa sprzed II wojny światowej; dzieje się to ze względów merytorycznych: wielkiego postępu wiedzy, albo ze względów ekonomicznych: oszczędności kosztów i konieczności przyspieszenia zarówno opracowania jak i opublikowania.

Rejestrację bieżącą reprezentują cztery wydawnictwa: roczną — radziecki *Swodnyj katalog* i szwedzki *List-Tech*, trzyletnią — bułgarski *Czuźdi periodični izdanija*, pięcioletnią — jugosłowiański *Katalog tekuće strane periodike*. Świadczy to o tym, że wydawnictwa tego rodzaju są niezbędną pomocą na równi z katalogami obejmującymi większe okresy czasu, tym bardziej, że punkt ciężkości jak zwykle spoczywa na piśmiennictwie najnowszym.

Zasięg biblioteczny katalogów z natury rzeczy zróżnicowany jest stosownie do wielkości kraju lub rodzaju centralnego katalogu: katalogi ogólne wy-

¹ *Gesamtverzeichnis ausländischer Zeitschriften 1939-1959 (GAZ)*. Berlin, Lf. 1 i nast. 1961 Deutsche Staatsbibliothek. Katalog ten znany jest autorce niniejszego omówienia jedynie z recenzji.

² *Gesamtverzeichnis ausländischer Zeitschriften und Serien (GAZS)*. Hauptband 1938-1958. Wiesbaden 1. Teil: A-Elh. 1963 Stiftung Preussischer Kulturbesitz. Staatsbibliothek.

³ *Zentralkatalog neuerer ausländischer Zeitschriften und Serien in österreichischen Bibliotheken (ZAZ)*. Hrsg. von der Österreichischen Nationalbibliothek. Bd. 1-6. Wien 1962-1963.

⁴ *Swodnyj katalog inostrannykh naucznykh žurnalov, postupiwšich w biblioteki SSSR. Jestiestwiennyje nauki. Medicyna. Sielskoje chozajstwo. Tiekhnika*. 1961. Moskwa 1963 Wsiesojuznaja gosudarstwiennaja biblioteka inostrannoj literatury. Otdiel swodnykh katalogow.

⁵ *Czuźdi periodični izdanija w po-golemite naučni biblioteki. 1959-1961. (Periodični izdanija po medicina i biologija 1957-1961)*. Obraboti Snežina Atanasowa. Sofija 1963 ss. IV, 210 Narodna Biblioteka. Centralen Institut po Naučno-Techničeska Informacija.

⁶ *Katalog tekuće strane periodike u bibliotekama Jugoslavije. 1957-1961*. Red. L. Andrić, N. Kalinin, D. Stojanović. Beograd 1963 ss. XXIII, 470 Jugoslovenski Bibliografski Institut.

⁷ *Wo sind welche? Periodica der Medizin und ihrer Grenzgebiete in den wissenschaftlichen Bibliotheken der DDR*. 2. wesentlich erw. Auflage. Stand vom Dezember 1962. Red. G. Krause. Berlin 1963 ss. 337 Deutsche Staatsbibliothek — Berlin. *Zeitschriften-Bestandsverzeichnis 7*.

⁸ *Zeitschriften-Zentralkatalog der Technischen Universität Dresden. 1945-1962. Alphabetisches und systematisches Verzeichnis der im Bereich der Technischen Universität Dresden vorhandenen Zeitschriftenbestände*. Bearb. von Hans und Christa Heininger. Dresden 1963 ss. XV, 462 Bibliothek der Technischen Universität Dresden.

⁹ *List-Tech 1963. List of foreign periodicals and serials in the field of technology, architecture, photography, geology, industrial economy, mathematics, physics and chemistry in Swedish libraries*. (Red.) Carl Björkbohm. Stockholm 1963 ss. 121 Royal Institute of Technology Library.

kazują wszystkie dziedziny wiedzy i obejmują największą liczbę bibliotek, katalogi specjalne ograniczają się do mniejszej ich liczby. O rozmiarach współpracy bibliotecznej świadczy interesujące zestawienie liczby bibliotek uczestniczących w poszczególnych katalogach:

GAZS (NRF)	ponad 2000
ZAZ (Austria)	450
<i>Katalog tekuće strane periodike</i>	460
<i>Czuzdi periodicznj izdanija</i> (ck „lokalny” Sofii)	30
<i>Swodnyj katalog</i> (ZSRR)	148

Dla centralnych katalogów specjalnych liczby te kształtują się następująco:

List-Tech 35 (wraz z nieokreśloną bliżej liczbą innych bibliotek, o czym niżej)

Zeitschriften-Zentralkatalog

d. Techn. Universität Dresden 128 bibliotek zakładowych

W szczególności sposób ukształtował się zasięg biblioteczny szwedzkiego katalogu *List-Tech*. Wykazuje on zasoby 35 bibliotek według spisu, ale wśród nich występują cztery zaszyfrowane pozycje, za którymi kryje się bliżej nieznana lecz duża liczba bibliotek, jak np. siglum „I” w kartotekach centrali katalogu znajduje się 100 bibliotek. Biblioteki te bowiem nie mogąc obciążać się obowiązkiem publicznego udostępniania godzą się jednak na wypożyczenie, lecz wyłącznie za pośrednictwem central, jakimi są tu biblioteki Politechnik w Sztokholmie i Göteborgu.

Pod względem zasięgu bibliotecznego daje się więc zauważyć dużą różnorodność potrzeb, a pewnie i możliwości, od skali krajowej do skali jednego miasta (Sofia) a nawet do jednej chociaż rozgałęzionej instytucji (TU Dresden).

Zakres rzeczowy także bywa różny: od ogólnego, obejmującego wszystkie dziedziny, poprzez dużą ich grupę, jak np. *Swodnyj katalog*, reprezentujący nauki matematyczno-przyrodnicze, medyczne, gospodarstwo wiejskie i technikę, aż do pojedynczej dziedziny w katalogu *Periodica der Medizin*. Wszystko to mówi o rozmaitych potrzebach na różnych terenach w poszczególnych dyscyplinach, przy tym fakt istnienia obok siebie w jednym kraju centralnego katalogu ogólnego i specjalnego (NRD) wskazuje, iż nie uważa się tego za dublowanie prac.

W zakresie doboru materiałów do zwykłej praktyki w katalogach centralnych należy stosowanie selekcji, pomijanie pewnych rodzajów druków, jak ulotki, nuty, ryciny, pewnych rodzajów piśmiennictwa (dewocjonalia i inne), w obrębie jednorodnego gatunku (jak czasopisma) wyłącznie gazet, sprawozdań, czasopism w językach egzotycznych itp. Na przykładzie *List-Tech* spotykamy się z nowym rodzajem selekcji, gdyż katalog ten wymienia zasadniczo tytuły czasopism z dwu największych bibliotek technicznych, Politechnik w Sztokholmie i w Göteborgu, uzupełniając to zestawienie z zasobów innych bibliotek tylko tymi tytułami, których owe dwie podstawowe nie posiadają. Uszczuplając informację lokalizacyjną w obrębie bibliotek krajowych redaktor tego katalogu, dr C. Björkbohm, wzbogacił natomiast swój wykaz tytułami zaczerpniętymi z bibliotek innych krajów skandynawskich. Jest to bez wątpienia interesujące rozwiązanie, nie wszędzie jednak możliwe do naśladowania.

W związku z międzynarodową tendencją ujednoczenia przepisów katalogowania wydawnictw, ciekawego obrazu dostarcza analiza reguł opisu, przyjętych w poszczególnych katalogach. Wprawdzie niektóre z nich zaczęto opracowywać przed

uchwałami Konferencji Paryskiej, nie mogły więc stosować jej zaleceń, lecz i katalogi później redagowane nie wprowadziły jeszcze zmian (np. autorstwa korporatywnego), trzymając się w zasadzie dotychczasowych reguł.

Wybór hasła w drukowanych powojennych katalogach centralnych jest na ogół zgodny z zasadą „pierwszego wyrazu”. Wyjątek stanowi austriacki ZAZ, stosujący nadal instrukcję pruską, według której hasło stanowi pierwszy rzeczownik w mianowniku. Zmniejsza to międzynarodową użytkowość katalogu, utrudniając poszukiwania.

Z wyborem hasła wiąże się również zagadnienie opisu czasopism o zmieniających się tytułach. Tutaj omawiane katalogi wykazują jednolitość — wszystkie bowiem opisują czasopisma według najnowszego tytułu, stosując odpowiednie odsyłacze od tytułów wcześniejszych.

Uznanie lokalizacji bibliotecznej za główne zadanie centralnego katalogu wpłynęło na rodzaj stosowanego opisu (zakres elementów). Dawne tradycje obszernego opisu bibliograficznego, związane z rozszerzonymi zadaniami c. k., zostały zachowane jedynie przez katalogi obejmujące dłuższe okresy chronologiczne, natomiast w bieżącej rejestracji stosuje się z reguły opis skrócony, który miewa wyłącznie charakter „sygnalizujący”. GAZS i ZAZ, które wykazują tytuły od r. 1939 i 1945, mimo podobnego zasięgu chronologicznego różnią się jednak między sobą strukturą opisu. Oto przykład:

ZAZ — Africa. Journal of the Internat. African Inst. (anf.: Internat. Inst. of African Languages and Cultures). Ldn 1928 —

GAZS — AFRICA. (International African Institute. (Bis¹⁰ : International Institute of African Languages and Cultures.)/ Institut international africain. (Bis : Institut international des langues et des civilisations africaines.) Internationales Afrikanisches Institut. (Bis Internationales Institut für Afrikanische Sprachen und Kulturen.)/) London 1. 1928 — 13. 1940, Juli; 14. 1943/44
Dafür ersch. Africa. London. 1940, Aug. — 1942, Dez.
[Beil.] List of members. (International African Institute.)

Periodica der Medizin (1945-62), centralny katalog czasopism lekarskich, ogranicza się w opisie do zacytowania samego tytułu bez uwzględnienia podtytułu i innych szczegółów. Zilustruje to przykład:

Analyst. (Cambridge) 70/1945/ff.

Dla porównania ten sam opis w GAZS:

ANALYST. A monthly publication dealing with all branches of analytical chemistry. (Society for analytical chemistry.) Cambridge 1. 1877

[Beil.] Analytical abstracts.

Vgl. auch Internationaler Kongress für analytische Chemie.

Periodica der Medizin ograniczając swe zadania do lokalizacji czasopism może posługiwać się skróconym, „sygnalizującym” opisem, gdyż wzbogaca go natomiast bardzo pożytecznym przy poszukiwaniach lokalizacyjnym elementem — skrótem tytułu czasopisma, ustalonym według międzynarodowego klucza. Katalog zawiera na końcu wykaz tych skrótów. Jest to nieoceniona pomoc w identyfikacji tytułów cytowanych w piśmiennictwie przy pomocy skrótów. Tego rodzaju wykaz należy uznać za jeden z istotnych elementów współczesnego wyposażenia drukowanych c. k

¹⁰ Wolne miejsce niewypełnione w GAZS.

Charakterystyczną cechą wszystkich wymienionych katalogów centralnych jest ich układ alfabetyczny, co wskazuje, że trudności w klasyfikacji czasopism nie pozwalają na inny układ zasadniczego zrębu, bez groźby wikłania użytkownika w las odsyłaczy. W obrębie układu alfabetycznego kraje posługujące się alfabetami wywodzącymi się z cyrylicy stosują dwa szeregi osobne — dla alfabetu łacińskiego i dla alfabetu słowiańskiego.

Zasady szeregowania w obrębie układu alfabetycznego są zróżnicowane, ogólną wszakże tendencją jest, by po hasle uwzględniać w szeregowaniu tylko pewne wyrazy z pominięciem wszelkich wyrazów pomocniczych, jak rodzajniki, spójniki, przyimki itp. Jeśli uwidacznia się to przy pomocy odmiennej czcionki, użytkownik łatwo orientuje się w układzie (zachodnioniemiecki GAZS i radziecki *Swodnyj katalog*). Gorzej, jeśli w druku nie ma cech wyróżniających (jak w *Periodica der Medizin* lub w jugosłowiańskim *Katalog tekuće strane periodike*). Niewielki stosunkowo katalog szwedzki *List-Tech* (nieco ponad 3000 tytułów) został uszeregowany według mechanicznej kolejności wyrazów. Niekiedy jednak w ogóle trudno uchwycić zasadę układu, jak np. w dreźnieńskim *Zeitschriften-Zentralkatalog* w szeregowaniu grupy *Bulletin* (poz. 529 i nn.). Skomplikowanym i trudnym w użyciu okazuje się układ tytułów w austriackim ZAZ, który przyjmując za hasło pierwszy rzeczownik w mianowniku zmienia kolejność wyrazów tytułu i nawiązując do tradycji przedwojennego GAZS szereguje tytuły w ramach jednego hasła według „wyrazów porządkowych”; dobrać ich jest jednak zawiły. Zacytujemy kilka przykładów:

Archives géologiques du Viet-Nam

Archives of industrial health

.....

Archiv, (1903 ff.: Virchows,) für pathologische Anatomie.

Archiv des Völkerrechts.

.....

Arsbok, Statistik, för Sverige

Aršbok, Svensk exegetisk

Część opisu poświęcona lokalizacji bibliotecznej w katalogach, obejmujących rejestrację roczną lub kilkuletnią, jest ułożona zazwyczaj w kolejności sigłów cyfrowych (jugosłowiański katalog), inicjałowych skrótów nazwy bibliotek (szwedzki i bułgarski) bądź jak w radzieckim katalogu w przejrzystym układzie topograficznym według inicjałów miast, opatrzonych cyfrowym oznaczeniem bibliotek. Sprawa ta komplikuje się w katalogach, wykazujących czasopisma za dłuższy okres czasu. Struktura cytaty sigłowej wymaga wtedy przemysłanej formy, może bowiem kształtować się albo według zasobów czasopism, albo według rozmieszczenia bibliotek w kraju, czyli w kolejności miast względnie regionów. W omawianych katalogach przeważa rozwiązanie pierwsze. Uznano za bardziej usługowy układ cytaty według zasobów, a więc układ, który prezentuje ciągi czasopism w kolejności od najwcześniejszych roczników (według schematu przedwojennego GAZS), co pozwala łatwiej odszukać żądany rocznik czasopisma. Temu systemowi pozostały wierne niemieckie katalogi GAZS, *Periodica der Medizin* i *Zeitschriften-Zentralkatalog der TU Dresden*, ZAZ natomiast układa cytaty według bibliotek, w ustalonym porządku regionów.

Niemalym też problemem stał się sposób wyszczególniania zasobu. Można podawać tylko kompletne ciągi, jak to czyni katalog *Periodica der Medizin*, wykazując pierwszy posiadany przez bibliotekę rocznik, opatrzony skrótem: „ff” (folgende = „i następne”), lub wykazywać wszystkie zgłoszone zasoby, nawet frag-

mentaryczne, zaznaczając mniej lub więcej dokładnie braki roczników i luki w ich obrębie, jak to czyni GAZS i dreźnieński *Zentralkatalog*; ZAZ przy tym dla zasobów fragmentarycznych poprzestaje na wymienieniu tylko siglum biblioteki, dreźnieński natomiast poszerza swą informację poza przyjęty okres znakami gwiazdki dla tytułów, których zasoby sięgają lat dawniejszych. Wszędzie utrzymuje się tendencja wykazywania braków, co jest niezbędne dla użytkowników; nawet w rejestracji bieżącej rocznej (*Periodiczni izdanija* i *Swodnyj katalog*) zastosowano znaki niekompletności. Ta dokładność w rejestracji rocznej musi jednak wpływać na opóźnienie druku, gdyż redakcję katalogu można zacząć dopiero po zakończeniu roku, by móc uchwycić braki. Jedynym wyjątkiem jest tu jugosłowiański *Katalog tekuće strane periodike*, który wykazując czasopisma za lata 1957-1961 poprzestął na zasygnalizowaniu tytułów bez zaznaczenia stanu ich kompletności w bibliotekach.

Niezbędnym uzupełnieniem zrzębu alfabetycznego jest i n d e k s rzeczowy, umożliwiający poszukiwanie czasopism z określonej dziedziny. Wśród omawianych katalogów miewa on postać indeksu tytułowego w układzie rzeczowym (systematycznym), co stanowi najlepsze rozwiązanie, szczególnie gdy jest uzupełniony indeksem przedmiotowym, jak to ma miejsce w *Zeitschriften-Zentralkatalog der TU Dresden*, bądź w ostateczności występuje w formie indeksu liczbowego, który wymienia w grupach rzeczowych jedynie numery pozycji zrzębu alfabetycznego; zmniejsza to objętość, oszczędza czas i koszty wydawnicze, lecz znacznie obniża użytkowość katalogu (np. *Periodica der Medizin* i *Katalog tekuće strane periodike*). Mniejsze rozmiarami katalogi obchodzą się w ogóle bez indeksów (jak np. szwedzki *List-Tech* lub bułgarski *Czuzdi periodiczni izdanija*).

Pożyteczne są również indeksy instytucji „sprawczych”, w szczególności w katalogach, które nie stosują autorstwa korporatywnego; dzięki tego rodzaju indeksom użytkownik uzyskuje przegląd produkcji czasopiśmienniczej poszczególnych instytucji.

Inna nieodzowna część składowa katalogu — wykaz siglów i bibliotek — nie zawsze jest w nich uwzględniany. *Periodica der Medizin* (wyd. 1963) odsyłają użytkownika do odrębnej publikacji pt. *Siegel-Liste der Bibliotheken der DDR* (w dwóch wydaniach, z r. 1959 i 1961). Jest to przykład oszczędności mającej się z celem wydawnictwa. Z uznaniem natomiast można przytoczyć doskonałe ujęcie takiego wykazu w ZAZ. Użytkownik znajdzie tam nie tylko nazwy i adresy bibliotek lecz również pełną informację o różnych możliwościach korzystania z czasopism w każdej z nich (sposób udostępniania, wykonywanie reprodukcji, korzystanie z czytelnika itp).

Ważną częścią katalogów są ich p r z e d m o w y, informujące o strukturze wydawnictwa, o doborze materiału i jego opracowaniu a niekiedy o metodzie gromadzenia i o historii publikacji. Takie obszernie przedmowy, obejmujące nieraz obok właściwego wstępu wskazówki dla czytelnika, mają duże znaczenie instruktywne. Wobec braku obszerniejszych przepisów katalogowania czasopism i podręczników opracowywania centralnych katalogów, przedmowy takie pozwalają zapoznać się z metodami pracy i mogą posłużyć za wzór lub wskazówkę w rozwiązywaniu poszczególnych problemów. Bardzo obszerną przedmową może poszczycić się GAZS. Znajduje się w niej omówienie historii dzieła, dokładne przedstawienie zasięgu bibliotecznego, chronologicznego, formalno-wydawniczego, zasad układu wraz z jego przepisami oraz metody opisu bibliograficznego i lokalizacyjnego. Nigdzie natomiast nie znajdziemy bliższych danych o metodzie gromadzenia materiałów do katalogu. Nawet obszerna przedmowa do GAZS mówi o tym jedynie marginesowo. Z opisu

tego wyniku, że materiał gromadzono techniką tradycyjną, uzyskując opisy bezpośrednio z bibliotek, wykorzystując katalogi kartotekowe lub tnąc i klejąc drukowane katalogi centralne bądź katalogi poszczególnych bibliotek; brak wskazówki, by stosowano technikę reprodukcji. Na podstawie zgromadzonego materiału sporządzano następnie powielany wykaz tytułów (Umlaufmanuskript) i rozsyłano go do bibliotek dla sprawdzenia i ewentualnego uzupełnienia. Ze skąpej wzmianki w ZAZ wynika, że operowano tam podobną metodą.

Z przedmów czerpiemy ciekawe dane o liczbie wykazanych tytułów, chociaż nie zawsze są one porównywalne ze względu na różny zakres i zasięg. Najwięcej pozycji wykazują katalogi ogólne: zachodnio-niemiecki GAZS — ok. 45 000 tyt., austriacki ZAZ (szacunkowo) — ok. 30 000 (GAZ z NRD — ok. 25 000). Bieżąca rejestracja obraca się w ramach kilku tysięcy: *Swodnyj katalog* za r. 1961 — 7848 tyt., jugosłowiański za lata 1957-1961 — 11 696 tyt., bułgarski c. k. za lata 1959-1961 — 9038 tyt. Nadarza się tu sposobność do porównania z liczbą tytułów w naszym *Centralnym Katalogu Bieżących Czasopism Zagranicznych*, który rocznie rejestruje ok. 15 000 tyt., zaś dla lat 1959-1961 łącznie ok. 20 000.

Powyższy przegląd ograniczył się do naszkicowania tylko zasadniczych problemów, pozostawiając na uboczu wiele innych. Dał on jednak sposobność do poczynienia ogólnych obserwacji na materiale najnowszym; mogą one mieć swoje znaczenie dla prowadzonych w kraju prac nad centralnymi katalogami.

Liczebność i różnorodność wydawanych katalogów czasopism świadczy, że zapotrzebowanie na ten rodzaj katalogów wciąż rośnie, zgodnie z rosnącym znaczeniem czasopiśmiennictwa dla badań naukowych. Innym stwierdzeniem, dającym się wywieść z tego przeglądu jest to, że mimo wprowadzenia nowych środków łączności międzybibliotecznej (dalekopis), nie zanika konieczność publikowania centralnych katalogów (czasopism), lecz nawet wzrasta, czego dowód widzimy także w fakcie wydawania obok ogólnych katalogów centralnych także katalogów specjalnych, powtarzających materiał z katalogu ogólnego, jak tego przykładem może być *Periodica der Medizin* w stosunku do GAZ¹¹. Centralny katalog czasopism w formie jednoegzemplarzowej kartoteki okazuje się bowiem nie wystarczający dla celów sprawnej informacji o zasobach czasopiśmienniczych.

B-ka Narodowa

Janina Czerniatowicz

Zakł. Katalogów Centralnych

RECOMMENDATION CONCERNING THE INTERNATIONAL STANDARDIZATION OF STATISTICS RELATING TO BOOK PRODUCTION AND PERIODICALS ADOPTED BY THE GENERAL CONFERENCE AT ITS THIRTEENTH SESSION, PARIS, 19 NOVEMBER 1964. Paris 1964 Unesco ss. 21. Tyt. i tekst również w jęz.: hiszpańskim, francuskim i rosyjskim¹.

Przyjęcie w dniu 19 listopada 1964 r. przez Ogólne Zgromadzenie Unesco na jej XIII Sesji uchwały dotyczącej międzynarodowej normalizacji statystyki wydawnictw jest zwrotnym momentem w trwających od kilkudziesięciu lat poczynaniach, zmie-

¹¹ Równoczesne wydanie w NRD i NRF dwóch centralnych katalogów ogólnych wynikało z przyczyn pozabibliotecznych.

¹ W tytularze rosyjskiej Sesja Unesco jest określona jako dwunasta.

rzających do ujednoczenia zasad statystyki książek i czasopism poszczególnych krajów.

Jednym z zadań Międzynarodowego Instytutu Bibliografii założonego w 1895 r. w Brukseli były badania statystyczne mające na celu ogarnięcie i zmierzenie piśmiennictwa światowego. Okazało się jednak, że liczby przesyłane do Instytutu przez poszczególne kraje są opracowywane przy zastosowaniu różnych zasad i kryteriów, nie są więc porównywalne. Zwracał na to uwagę już Paul Otlet, a następnie Bolesław Iwiński².

W okresie międzywojennym zagadnieniami statystyki wydawnictw zajmował się Międzynarodowy Instytut Współpracy Intelktualnej oraz Międzynarodowy Instytut Statystyki. Komisja wyłoniona przez te dwie instytucje w r. 1927 opracowała po raz pierwszy wytyczne mające na celu ułatwienie międzynarodowych porównań w zakresie statystyki oświaty i kultury, w tym również wydawnictw³. Ze strony Polski brał udział w tych pracach Jan Muszkowski, który od 1929 r. był przewodniczącym Podkomisji Statystycznej przy Międzynarodowej Federacji Związków Bibliotekarzy i jednym z najważniejszych propagatorów normalizacji statystyki wydawnictw w kraju i na terenie międzynarodowym.

Departament Nauk Społecznych Unesco podjął prace w tej dziedzinie w 1950 r. zbierając dane statystyczne z poszczególnych krajów i publikując w latach 1951-1960 odpowiednie zestawienia z ukazaniem różnic w ich opracowaniu. Publikacje te, przekazywane krajowym ośrodkom statystyki wydawnictw, pobudzały do dyskusji, którą kontynuowano na terenie międzynarodowym na posiedzeniach Komisji Statystycznej kolejnych sesji Rady Międzynarodowej Federacji Stowarzyszeń Bibliotekarzy (IFLA): w Paryżu (1957), Madrycie (1958), Warszawie (1959), Lund-Malmö (1960), Edynburgu (1961). W posiedzeniach Komisji brał stale żywy udział przedstawiciel Działu Statystyki Departamentu Nauk Społecznych Unesco, pan M. Babić, dzięki któremu dezyderaty wysuwane przez przedstawicieli bibliotekarzy różnych krajów mogły być uwzględniane w dalszych pracach Unesco.

W kwietniu 1961 r. Dyrektor Generalny Unesco z upoważnienia Zgromadzenia Ogólnego zwołał Komitet Ekspertów, w którym spoza biura Unesco wzięło udział 11 przedstawicieli różnych krajów i 5 pokrewnych międzynarodowych organizacji. Komitet opracował projekt definicji, klasyfikacji i tabulacji potrzebnych przy opracowywaniu statystyki wydawnictw⁴. Projekt ten został rozesłany do wszystkich krajów członkowskich z prośbą o zgłaszanie uwag i postulatów.

W marcu 1964 r. powtórnie zebrał się Komitet Ekspertów z udziałem przedstawicieli 30 krajów (Polska nie była tym razem reprezentowana). W czasie obrad Komitetu, trwających od 16 do 25 marca 1964 r., został opracowany szczegółowy projekt normalizacji statystyki wydawnictw do przedłożenia na XIII sesji Zgromadzenia Ogólnego Unesco⁵. Projekt ten bez zmian merytorycznych został zatwierdzony

² B. Iwiński: *La statistique internationale des imprimés*. Bull. de l'Inst. Intern. de Bibliographie 1911.

³ *Rapport au nom de la Commission mixte de la statistique intellectuelle*. Par M. Lucien March, président. Le Caire 1928.

⁴ *Rapport du Comité d'experts sur la normalisation internationale des statistiques de l'édition de livres et de périodiques*. Unesco (SS) 34. Paris 1961 ss. 14. Por. M. Czarnowska: *Zasady międzynarodowej statystyki wydawnictw*. Wiad. Statyst. 1962 nr 1 s 18-21.

⁵ *Projet de recommandation concernant la normalisation internationale des statistiques de l'édition de livres et de périodiques*. Unesco 13 C/PRG/11. Paris 1964 ss. 18; ponadto identyczne wydanie w językach: angielskim, hiszpańskim i rosyjskim.

i ujęty w uchwale z dnia 19 listopada 1964 r., podanej w tytule niniejszej recenzji. Uchwała, jak wszystkie tego rodzaju akty Unesco, została wydana równolegle w czterech językach: angielskim, hiszpańskim, francuskim i rosyjskim (kolejność języków alfabetyczna w brzmieniu angielskim). Jako polski przekład tytułu tego podstawowego dokumentu przyjmujemy: „Zalecenia dotyczące międzynarodowej normalizacji statystyki książek i wydawnictw periodycznych”.

Nie wiadomo jeszcze, w jakim stopniu będą zastosowane u nas w kraju postanowienia „Zaleceń”. Wiele z nich całkowicie zgadza się z zasadami stosowanymi w Polsce i postulowanymi wspólnie przez Główny Urząd Statystyczny, Instytut Bibliograficzny Biblioteki Narodowej i Komisję Statystyczną Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Są jednak również istotne różnice⁶, które przede wszystkim chcemy tutaj omówić.

W Polsce od wielu lat zasięg wydawnictw objętych opracowaniami statystycznymi jest bardzo zbliżony do postulowanego przez Unesco. W „Zaleceniach” stwierdzono, że dane statystyczne winny obejmować wydawnictwa nieperiodyczne i periodyczne wydane drukiem w poszczególnych krajach, ogólnie dostępne⁷, zasadniczo zamieszczane w bibliografii narodowej. Pojęcie druku obejmuje wszelkie sposoby powielania poligraficznego. Bardzo szeroko rozumie się także termin „ogólnie dostępne”, ma on bowiem oznaczać również wydawnictwa (z wyjątkiem poufnych) przeznaczone dla członków towarzystw naukowych, organizacji politycznych i zawodowych, uczniów jednej szkoły, pracowników jednej instytucji.

Według „Zaleceń” Unesco mają być pomijane, tak samo jak u nas, publikacje wydawane w celach reklamowych (katalogi, prospekty itp.) oraz mające wartość krótkotrwałą (rozkłady, programy, statuty, bilanse, regulaminy); do tego rodzaju wydawnictw stosuje się w naszej statystyce termin „dokumenty życia społecznego” i nawet najważniejszych z nich nie włącza się do liczb obrazujących produkcję książek. Ponadto mają nie wchodzić do statystyki wydawnictw nuty i mapy, które u nas tworzą osobne grupy.

Dochodzimy do różnic. W naszej statystyce wraz z mapami wyłączane są także atlasy geograficzne; osobną grupę wydawnictw nieperiodycznych tworzą również albumy (ryciny, fotografie itp.), jeżeli tekst słowny nie przeważa nad materiałem ilustracyjnym. „Zalecenia” natomiast zaliczają atlasy i albumy do książek.

Dalszą różnicę spostrzegamy w traktowaniu nadbitek i odbitek, których u nas od 1956 r. nie rejestruje się w *Przewodniku Bibliograficznym* i nie uwzględnia w obliczeniach statystycznych. Jeżeli chodzi o odbitki, dopuszcza się tu pewne wyjątki, są one uważane za nowe jednostki bibliograficzne i statystyczne w przypadkach, kiedy posiadają własną kartę tytułową i znaczny nakład, a przede wszystkim, jeżeli mają charakter osobnej publikacji nie służą wyłącznie osobistym celom autora tekstu wydanego równocześnie w większej całości. Już przed 1956 r. rejestracja nadbitek i odbitek nie była u nas kompletna, a ujmowanie ich w statystyce wydawnictw wydaje się sprzeczne z jej zasadami. „Zalecenia” stoją na stanowisku, że tego rodzaju druki⁸, jeżeli mają osobną paginację, powinny być uwzględnione w liczbie książek. Trudno byłoby się z tym zgodzić, gdyż w praktyce edytorstwa polskiego

⁶ Jako podstawę do porównania z naszym systemem przyjmuję zasady przedstawione w *Uwagach wstępnych do Ruchu Wydawniczego w Liczbach* R. 9:1963, Warszawa 1964.

⁷ W tekście angielskim: „available to the public”.

⁸ W tekście angielskim: „offprints”.

własna paginacja w odbitkach autorskich bywa często rzeczą przypadkową i nie stanowi istotnej różnicy w stosunku do nadbitek, które własnej paginacji nie mają.

Również pewne zastrzeżenia budzą zalecone przez Unesco kryteria podziału książek na wydania pierwsze, wznowienia i dodruki⁹. W definicji pierwszego wydania podano, że jest ono oparte na rękopisie autorskim; może więc tak się zdarzyć, że jeden twórca będzie miał kilka pierwszych wydań. Nie jest też jasne, jak chcą być w zgodzie z „Zaleceniami” należy traktować wznowienia dzieł wielkich pisarzy przygotowane często na podstawie rękopisu, czy w ogóle publikacje utworów wydawanych poprzednio w zupełnie innej formie (np. powieść drukowana już w odcinkach gazety — wydana pierwszy raz jako książka). Wznowieniem ma być wydanie przynoszące zmiany w tekście albo w prezentacji wydania poprzedniego; dodruk zaś, który nie stanowi jednostki statystycznej w liczbie tytułów, jest wznowieniem bez zmian (z wyjątkiem tylko poprawek drukarskich).

W naszej statystyce jako dodruk traktuje się dodatkowe egzemplarze zrobione z tego samego składu drukarskiego zasadniczo w tym samym roku, co wydanie podstawowe.

Przy podziale wydawnictw książkowych według objętości na książki w węższym znaczeniu i broszury, w bibliotekarstwie polskim przyjmuje się granicę 64 stron; Unesco zaleca tutaj 48 stron, co nie powoduje jednak trudności, gdyż w naszej statystyce książek dzieli się je według kilku grup objętości, można więc dla porównań międzynarodowych podawać je również w podziale na dwie grupy: do 48 stron włącznie i powyżej 48.

Najistotniejsza jednak różnica zachodzi w zasadach podziału na wydawnictwa nieperiodyczne i periodyczne. W naszej statystyce do wydawnictw periodycznych włącza się te wydawnictwa ciągłe, które — prócz kolejnej numeracji (rocznej lub ciągłej) poszczególnych zeszytów oznaczonych również datą — mają jeszcze różnicowany układ treści oraz co najmniej 2 zeszyty w roku, a więc gazety i czasopisma do półroczników włącznie. Wydawnictwa zbiorowe, seryjne, roczniki, a tym bardziej periodyki wychodzące rzadziej są w naszej statystyce wydawnictw traktowane jako książki. W „Zaleceniach” sprawa wydawnictw ciągłych nie będących czasopismami nie jest jasno postawiona, a roczniki i periodyki wychodzące rzadziej mają być uwzględniane w statystyce wydawnictw periodycznych. Nie wiadomo też, jak według Unesco należy traktować następujące periodyki: kalendarze posiadające bogatą treść informacyjną, różnego rodzaju sprawozdania i plany pracy, materiały z okresowych zjazdów i konferencji. Przyjęcie tutaj nowych zasad byłoby wprawdzie bardzo pożądane ze względu na ujednoczenie z zasadami stosowanymi w bibliotekarstwie, ale mogłoby zupełnie zasadniczo zmienić proporcje w wydawniczej statystyce książek i czasopism. W każdym razie przed ewentualnym ujednoczeniem zasad podziału trzeba będzie jeszcze sprecyzować wiele kwestii.

Co do samych wydawnictw periodycznych normalizacja Unesco wprowadza dwa zalecenia, których przyjęcie wydaje się zupełnie słuszne. Jest to — po pierwsze — zalecony podział na gazety i informacje ogólnej¹⁰ i inne periodyki; a nas w statystyce stosujemy wprawdzie podział na gazety i czasopisma, oparty jest on jednak wyłącznie na częstotliwości, a więc nie wnosi nic nowego w porównaniu z klasyfikacją według liczby numerów w ciągu roku. Podział proponowany przez Unesco wydaje się więc ciekawszy merytorycznie.

⁹ W tekście angielskim: „reprint”.

¹⁰ W tekście angielskim: „general interest newspapers”.

Po drugie — jest to postanowienie, aby w liczbie wydawnictw periodycznych uwzględniać tzw. gazety zakładowe¹¹. Można jedynie mieć wątpliwości, czy powinny być one zaliczane tak, jak to sugeruje się w „Zaleceniach”, do innych periodyków czy też do gazet informacji ogólnej. To ostatnie rozwiązanie będzie chyba właściwsze do zastosowania u nas; czasopisma fachowe wydawane przez zakłady pracy od dawna były uwzględniane w statystyce czasopism i nigdy nie było wątpliwości co do faktu ich ujęcia, natomiast pomijane były pisma właśnie ogólnoinformacyjne, przeznaczone dla pracowników jednego zakładu pracy i tylko te ostatnie nazywają się u nas „gazetami zakładowymi”.

Pewną niekonsekwencją w proponowanej statystyce czasopism jest wprowadzenie w „Zaleceniach”, zamiast nakładu czasopism — ich rozprowadzenia¹², przez które ma być rozumiana liczba sprzedanych egzemplarzy. U nas podobnie jak w odniesieniu do książek podaje się nakład, czyli liczbę wydanych egzemplarzy. To rozwiązanie wydaje się słuszniejsze dla statystyki wydawnictw. Wiadomo bowiem (na tym stanowisku, jak mówiliśmy, stoi również Unesco), że niektóre czasopisma nie są w ogóle sprzedawane, a jedynie rozdawane między np. członków organizacji; czasopisma o małej częstotliwości mają nieraz bardzo długą rotację, co musi powodować zmienność ilości egzemplarzy rozprowadzonych; liczby te zresztą trzeba uyskiwać na innej drodze, aniżeli dane statystyki produkcji wydawniczej. Nie wyklucza to oczywiście potrzeby badań nad wykorzystaniem prasy, czytelnictwem itp., niezależnie od statystyki czasopism.

W ten sposób omówione zostały ważniejsze różnice między naszym systemem statystyki wydawnictw, a „Zaleceniami” uchwalonymi przez Unesco. Jedynie na marginesie warto wspomnieć, że pewne tematy ujmowane w statystykach poszczególnych krajów, bardzo potrzebne w skali wewnętrznej, nie wymagają normalizacji na terenie międzynarodowym i oczywiście nie ma o nich mowy w „Zaleceniach” Unesco.

Zadaniem dla polskich specjalistów zajmujących się statystyką wydawnictw jest dokładne przedyskutowanie „Zaleceń” i przeanalizowanie tkwiących w nich jeszcze niejasności i nieścisłości z myślą o zaproponowaniu Unesco drobnych uzupełnień, których uwzględnienie może doprowadzić do pełnej porównywalności statystyki wydawnictw wszystkich krajów.

B-ka Narodowa
Inst. Bibliograficzny
Pracownia Statystyki Wydawnictw

Maria Czarnowska

¹¹ W tekście angielskim: „house organs”.

¹² W tekście angielskim: „circulation”.

ODZNACZENIA

Z okazji Dni Oświaty, Książki i Prasy zostali odznaczeni Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski następujący pracownicy Biblioteki Narodowej: dr MICHAŁ AMBROS, dr STANISŁAW ANTOSZCZUK, mgr ZOFIA STEFFENOWA-PADOWICZ.

W 20 ROCZNICĘ RATOWANIA WARSZAWSKICH ZBIORÓW BIBLIOTECZNYCH

Po upadku powstania warszawskiego działała powołana dla ratowania zbiorów kulturalnych Komisja Zabezpieczenia Mienia Kulturalnego Warszawy. Z inicjatywy Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w 20 rocznicę tej akcji Prezydium Stołecznej Rady Narodowej nadało odznaki honorowe „Za zasługi dla m. st. Warszawy” następującym bibliotekarzom. Edward Assbury, Walery Dąbrowski, Maria Dembowska, Helena Drzażdżyńska, Czesław Gutry, Alodia Kawecka-Gryczowa, Jan Kossonoga, Irena Łodyńska, Marian Łodyński, Jan Piasecki, Ryszard Przelaskowski, Elżbieta Skierkowska, Ksawery Świerkowski.

ZA ZASŁUGI DLA WARSZAWY

Złote odznaki honorowe „Za zasługi dla m. st. Warszawy” otrzymali w 1965 r. następujący bibliotekarze: FELIKSA BURSOVA, dyr. Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy i JANINA DOMAŃSKA, kier. Dzielnicowego Zespołu Bibliotek.

Z RUCHU SŁUŻBOWEGO

Z dniem 1 kwietnia 1965 r. dyrektorem Instytutu Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej został doc. dr JÓZEF KĄDZIELSKI, pracownik naukowy Instytutu Filozofii i Socjologii PAN.

Z ZAŁOBNEJ KARTY

JADWIGA ŁUCZAKOWA z domu Fieduszko, mgr fil., st. kustosz dyplomowany, kierownik Działu Rękopisów Biblioteki Kórnickiej PAN — zmarła dnia 26 marca 1965 r. w Warszawie w wieku 59 lat.

JANINA GOLIANOWA, działaczka społeczna, b. kustosz Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy i jej długoletni pracownik (od 1930 r.), b. kierownik sieci bibliotecznej Dzielnicy Warszawa-Wola, odznaczona Złotym Krzyżem Zasługi — urodzona dnia 15 sierpnia 1890 r., zmarła dnia 27 marca 1965 r. w Warszawie.

JULIA MILLEROWA, długoletnia i zasłużona działaczka bibliotekarstwa polskiego, b. wykładowca Wolnej Wszechnicy Polskiej, b. wicedyrektor Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy (1945-1953), b. kustosz Biblioteki Badań Literackich PAN, wychowawca kadr bibliotekarskich, autorka wielu publikacji z zakresu nauki o książce, odznaczona Srebrnym Krzyżem Zasługi, Oficerskim Krzyżem Orderu Odrodzenia Polski, Odznaką Zasłużonego Działacza Kultury — zmarła dnia 4 kwietnia 1965 r. w Warszawie przeżywszy lat 77.

W IMIĘ SPRAWIEDLIWOŚCI

Zarząd Główny Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, reprezentujący osiem tysięcy zrzeszonych pracowników bibliotek polskich, działaczy oświatowych i kulturalnych — wyraża zdecydowany protest przeciwko zamiarowi rządu Niemieckiej Republiki Federalnej zaniechania z dniem 8 maja 1965 r. ścigania i karania zbrodniarzy wojennych, winnych ludobójstwa w latach II wojny światowej. Zakres i rodzaj zbrodni popełnionych na ziemiach polskich oraz w innych okupowanych krajach Europy wobec milionów ludzi — mężczyzn, kobiet i dzieci — nie pozwala w naszym głębokim przeświadczeniu na rezygnację w jakimkolwiek terminie z prób wykrycia i ukarania winnych. W imię zdrowia moralnego ludzkości domagamy się od rządu Niemieckiej Republiki Federalnej dalszego nieustannego i konsekwentnego ścigania i pociągania do odpowiedzialności zbrodniarzy, którzy dotychczas uniknęły zasłużonej kary.

Apelujemy w szczególności do bibliotekarzy, pracowników książki i działaczy kulturalnych w Niemieckiej Republice Federalnej, aby w solidarnym potępieniu tragicznych i zbrodniczych praktyk epoki pieców krematoryjnych przyłączyli się do naszego protestu wnoszonego w Warszawie — stolicy Polski, w mieście, które w latach 1939-1944 straciło z rąk ludobójców ponad połowę swych mieszkańców w tym wiele tysięcy ludzi kultury i nauki.
Warszawa, dn. 29 I 1965 r.

**GŁÓWNE ZADANIA
STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH NA ROK 1965**

Do zadań Stowarzyszenia należą:

1. Czuwanie nad zachowaniem jedności polityki bibliotecznej.
2. Kształtowanie świadomości zawodowej i postawy społecznej bibliotekarzy.
3. Poszerzanie i umacnianie współpracy bibliotek oraz ożywanie wymiany doświadczeń.
4. Doskonalenie pracy bibliotecznej.
5. Podnoszenie kwalifikacji zawodowych bibliotekarzy.
6. Rozwijanie wiedzy bibliotekarskiej.

W związku z tymi zadaniami plan pracy Stowarzyszenia przewiduje:

I. Prace o charakterze problemowym:

1. Zorganizowanie w ramach obchodów XX-lecia PRL 2-dniowej sesji naukowej na temat *Biblioteczna służba informacyjna*. Referaty: *Rola bibliotek w systemie informacji naukowej; Organizacja bibliotecznej służby informacyjnej w Polsce; Metody udzielania informacji w zależności od typu użytkownika; Warsztat pracy bibliotecznej służby informacyjnej; Pracownik bibliotecznej służby informacyjnej*.

2. Zorganizowanie zjazdu bibliotekarzy bibliotek muzycznych poświęconego problematyce zbiorów muzycznych (charakterystyka poszczególnych zbiorów muzycznych, ich opracowanie, praca bibliograficzna).

3. Zorganizowanie seminarium poświęconego sprawie budownictwa małych i średnich bibliotek. Referaty: *Zasady programowania lokali i budynków bibliotecznych; Problematyka projektowania architektonicznego bibliotek oraz analiza dotychczasowych projektów; Wnętrza i urządzenia biblioteczne; Podstawowe przepisy i postulaty dotyczące budownictwa bibliotecznego*.

4. Kontynuacja prac nad *Projektem ogólnokrajowego planu współpracy i specjalizacji bibliotek naukowych* (opracowanie uwag nadesłanych przez biblioteki naukowe, narada zainteresowanych bibliotek, zainicjowanie współpracy w niektórych pionach bibliotek specjalnych).

5. Rozpoczęcie prac nad ustaleniem zakresu zadań i kierunku rozwoju bibliotek fachowych w sieci ośrodków służby informacyjnej zakładów pracy.

6. Zbieranie materiałów dotyczących organizacji pracy naukowej bibliotekarzy (zebranie danych dotyczących stanu faktycznie istniejącego).

7. Kontynuacja pracy nad instrukcją katalogowania alfabetycznego.

8. Przygotowanie ostatecznej redakcji analizy wpływu bieżących czasopism zagranicznych do bibliotek polskich.

9. Zebranie opinii bibliotek w sprawie formy katalogów centralnych o zakresie ogólnym.

10. Przygotowanie materiałów do opracowania wybranych problemów z zakresu statystyki bibliotecznej i wydawniczej dotyczących: a) wskaźników statystyki bibliotecznej dla różnych typów bibliotek; b) propozycji IFLA w sprawie statystyki centralnych katalogów; c) zagadnienia retrospektywnych danych statystyki wydawniczej w Polsce (okres międzywojenny).

II. Współpraca z resortami, organizacjami i instytucjami:

1. Dalszy udział w pracach nad projektem ustawy bibliotecznej oraz związanych z nią zarządzeń wykonawczych.

2. Udział w konferencjach bibliotekarskich organizowanych przez resorty i instytucje.

3. Opiniowanie wszelkich zarządzeń i instrukcji dotyczących spraw związanych z organizacją pracy bibliotekarskiej.

4. Współdziałanie wspólnie z odpowiednimi instytucjami w uregulowaniu sytuacji prawnej i spraw bytowych bibliotekarzy.

5. Współpraca z Frontem Jedności Narodu nad przygotowaniem programu wyborczego w zakresie postulatów bibliotekarzy.

6. Sprawy szkolenia bibliotekarzy: a) opiniowanie programów kształcenia bibliotekarzy; b) opracowanie projektu przysposobienia zawodowego bibliotekarzy bibliotek fachowych; c) podjęcie starań o wprowadzenie do programu studiów bibliotekoznawczych problematyki bibliotek szkolnych i pedagogicznych oraz starań o zorganizowanie przy Studiach Nauczycielskich i Wyższych Szkołach Pedagogicznych kierunku bibliotekoznawczego.

7. Udział w imprezach Dni Oświaty, Książki i Prasy, w konkursach oraz w innych akcjach ogólnobibliotecznych.

8. Aktywizowanie działalności Kół Przyjaciół Bibliotek: a) opracowanie materiałów z konkursu zorganizowanego przez Stowarzyszenie; b) zorganizowanie narady przedstawicieli Kół w celu wymiany doświadczeń.

III. Działalność wydawnicza:

1. Realizacja planu wydawniczego w zakresie wydawnictw zwartych i czasopism ze szczególnym uwzględnieniem tematyki związanej z potrzebami nowoczesnego bibliotekarstwa, a więc: a) problemów organizacyjnych sieci bibliotecznych, b) pracy bibliotecznej służby informacyjnej, c) współpracy bibliotek, d) organizacji księgozbiorów, ich uzupełniania i wykorzystywania, e) sprawy racjonalizacji, normalizacji

i postępu technicznego w pracy bibliotecznej, f) zagadnienia pracy naukowej bibliotekarzy.

2. Przygotowanie projektu planu wydawniczego na r. 1966.

3. Zorganizowanie narady w szerszym gronie bibliotekarzy i przedstawicieli zainteresowanych instytucji w sprawie oceny dotychczasowej działalności wydawniczej oraz wytycznych na przyszłość.

4. Kolportaż wydawnictw.

IV. Kontakty międzynarodowe

1. Udział w pracach IFLA: odpowiedzi na ankiety i zapytania, udział w dorocznej sesji oraz w konferencji poświęconej literaturze dziecięcej i pracy bibliotek dla dzieci.

2. Współpraca z organizacjami bibliotekarskimi krajów demokracji ludowej: udział w konferencjach, wymiana bezdewizowa.

3. Opracowywanie materiałów dotyczących problemów katalogowania alfabetycznego dla Sekretariatu wykonawczego Międzynarodowej Konferencji Paryskiej.

4. Kontakty ze stowarzyszeniami członkowskimi IFLA oraz z redakcjami zagranicznych czasopism bibliotekarskich, przysyłanie informacji o działalności Stowarzyszenia w Polsce.

V. Działalność organizacyjna:

1. Opracowanie instrukcji organizacji pracy Okręgów.

2. Analiza działalności Okręgów oraz omówienie różnych form pracy w terenie (narada).

3. Prace przygotowawcze do obchodów 50-lecia Stowarzyszenia.

4. Przygotowanie Ogólnokrajowego Zjazdu Delegatów Stowarzyszenia (Zjazd sprawozdawczo-wyborczy).

5. Opracowanie projektu regulaminu obrad walnego zjazdu oraz regulaminu wyborów władz Stowarzyszenia.

6. Realizacja wniosków pokontrolnych NIK.

VI. Informacja:

1. Bieżące informowanie prasy, radia i telewizji o sprawach dotyczących bibliotekarstwa.

2. Informowanie fachowej prasy zagranicznej o wydawnictwach Stowarzyszenia.

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI ZARZĄDU GŁÓWNEGO SBP

za okres I VI—31 XII 1964 r. złożone przez Sekretarza Generalnego kol. J. Cygańską na posiedzeniu plenarnym w dniu 29 I 1965 r.

Sprawy organizacyjne. W okresie sprawozdawczym odbyło się 7 zebrań Prezydium (w tym 3 w pełnym składzie) poświęconych głównie:

1. sprawom wydawniczym Stowarzyszenia,

2. problemom związanym z organizacją narady na temat pracy okręgów SBP,

3. omówieniu wniosków i uwag inspektora Najwyższej Izby Kontroli.

Zgodnie z uchwałą Prezydium Zarządu Głównego z dnia 12 VI 1964 r. przy Zarządzie Głównym SBP została powołana Sekcja Bibliotek Muzycznych, której przewodnictwem powierzono kół. Marii Prokopowicz, kierownikowi Zakładu Muzycznego

Biblioteki Narodowej. Do Prezydium Sekcji weszli kol. kol.: Krzysztof Mazur (Warszawa), Kornel Michałowski (Poznań) oraz Karol Musiał (Katowice). Zebranie organizacyjne Sekcji odbyło się 19 czerwca 1964 r.

Ponieważ kol. Jadwiga Cwiekowa ze względów rodzinnych zmuszona była zrezygnować z funkcji przewodniczącej Referatu do Spraw Okręgów, stanowisko to powierzono kol. Józefie Korneckiej. W pracach Referatu biorą udział kol. kol. J. Cwiekowa, Alicja Halpernowa i Zofia Piotrowska.

W związku z ustąpieniem kol. Haliny Chamerskiej ze stanowiska przewodniczącej Referatu Spraw Zawodowych funkcję tę objął członek Prezydium kol. Władysław Wolski.

Działalność Prezydium. W centrum uwagi Stowarzyszenia znajdują się nadal prace nad ustawą o bibliotekach. Zespół, w którego skład wchodziłi reprezentanci organizacji skupiających bibliotekarzy, opracował *Tezy do memoriału w sprawie ustawy o bibliotekach*, formułujące koncepcję sieci rezerwowych.

Tezy te przedstawiono na zebraniu plenarnym Stowarzyszenia w dniu 13 VI 1964 r. były następnie omawiane w Okręgach. Nadesłane do Zarządu Głównego opinie wyrażają w zasadzie akceptację *Tez memoriału*.

Dalsze prace przejął Centralny Zespół Partyjny Bibliotekarzy zapraszając do udziału Przewodniczącego Stowarzyszenia. *Tezy* wraz z projektem redakcji odpowiednich artykułów ustawy oraz uwagami do kolejnego otrzymanego wówczas projektu ustawy przekazano w sierpniu 1964 r. Ministerstwu Kultury i Sztuki. Materiały te mają być wykorzystane przez Wydział Prawny Ministerstwa przy redagowaniu projektu ustawy.

Po wielu zabiegach i staraniach oraz interpelacji poselskiej kol. Jacka Koraszewskiego zostało wznowione załatwianie sprawy rozciągnięcia przepisów o bibliotekarach dyplomowanych na niektóre biblioteki będące w gestii Ministerstwa KiS oraz na 3 wielkie biblioteki specjalne.

Prezydium wystąpiło do Stołecznej Rady Narodowej z propozycją upamiętnienia dwudziestej rocznicy tzw. akcji pruszkowskiej stanowiącej końcowy etap ruchu oporu podjętego podczas drugiej wojny światowej przez polski aktyw społeczny w obronie mienia kulturalnego Warszawy. Po upadku powstania, dla ratowania przed całkowitym zniszczeniem bezcennych zbiorów zgromadzonych w bibliotekach, muzeach i archiwach, powołano Komisję Zabezpieczenia Mienia Kulturalnego Warszawy, w której ramach działała grupa bibliotekarzy pod kierunkiem Józefa Gryca. Dzięki ofiarnej pracy całego zespołu uratowano od ognia część zbiorów warszawskich, a przez świadome przedłużenie akcji zabezpieczono także i gmachy biblioteczne. Oprócz bibliotekarzy, którzy przeprowadzali selekcję materiału i organizowali pracę, zatrudniono ochotniczy personel techniczny. Praca w wyludnionym i systematycznie niszczonej mieście będącym pod ostrzałem artyleryjskim była niesłychanie trudna i niebezpieczna.

Stanęli do niej niezijący już dzisiaj: Józef Gryca, Andrzej Grodek, Tadeusz Makowiecki, Adam Lewak, Adam Łysakowski, Wacław Borowy, Piotr Koczorowski, Zofia Niesiołkowska-Rothertowa, Janina Peszyńska, Henryka Markiewicz, Karol Mozgała oraz kol. kol.: Marian Łodyński, Edward Assbury, Walery Dąbrowski, Maria Dembowska, Helena Drzażdżyńska, Czesław Gutry, Alodia Gryczowa, Stanisław Herbst, Jan Kossonoga, Bohdan Korzeniewski, Irena Łodyńska, Jan Piasecki, Ryszard Przelaskowski, Elżbieta Skierkowska, Ksawery Świerkowski, Marian Toporowski.

W ramach obchodów jubileuszowych XX-lecia Polskiej Ludowej Stowarzyszenie przy wydatnej pomocy Ministerstwa Kultury i Sztuki zorganizowało 2 konkursy, mające na celu popieranie współpracy społeczeństwa z bibliotekami i popularyzowanie osiągnięć bibliotecznych w prasie i radiu.

W Konkursie dla Kół Przyjaciół Bibliotek oceniano aktywność i różnorodność ich form pracy na podstawie pisemnych sprawozdań. Nadesłano 44 relacje z 14 następujących Okręgów: białostockiego, bydgoskiego, katowickiego, koszalińskiego, krakowskiego, lubelskiego, Łodzi, łódzkiego, Poznania, poznańskiego, Warszawy, warszawskiego, Wrocławia, wrocławskiego. Relacje te dotyczyły kół działających przy bibliotekach publicznych: gromadzkich (7 kół), powiatowych i miejskich (9), miejskich (osiedlowych) i ich filiach (27) oraz wojewódzkiej i miejskiej (1).

Sąd konkursowy pod przewodnictwem kol. Jadwigi Czarneckiej stanowili kol. kol.: Jadwiga Kołodziejska, Józefa Kornecka, Franciszek Sedlaczek, Lucyna Szczegodzińska. Wyróżniono 20 prac.

Dyplom I stopnia „za wzorową pracę dla biblioteki i środowiska” oraz nagrody (maszyna do pisania, adapter z płytami lub aparat fotograficzny) przyznano kołom działającym przy:

Gromadzkiej Bibliotece w Zebrzydowicach (woj. lubelskie),
Gromadzkiej Bibliotece w Przerośli (woj. białostockie),
Miejskiej Bibliotece w Słupsku (woj. koszalińskie),
Powiatowej i Miejskiej Bibliotece w Wieluniu (woj. łódzkie),
Powiatowej i Miejskiej Bibliotece w Mławie (woj. warszawskie),
Miejskiej Bibliotece w Siedlcach (woj. warszawskie),
Miejskiej Bibliotece w Świdnicy (woj. wrocławskie),
Powiatowej i Miejskiej Bibliotece w Pułtuskach (woj. warszawskie).

Dyplom II stopnia „za wyróżniającą się pracę dla biblioteki i środowiska” oraz nagrody książkowe przyznano kołom działającym przy:

Gromadzkiej Bibliotece w Radwanicy (woj. koszalińskie),
Powiatowej i Miejskiej Bibliotece w Szczecinku (woj. koszalińskie),
Filii 4/II Dzielnicowej Biblioteki we Wrocławiu,
Wypożyczalni nr 9 Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy.

Dyplom III stopnia „za pracę dla biblioteki i środowiska” przyznano kołom działającym przy:

Gromadzkiej Bibliotece w Gardzieniach (woj. lubelskie),
Powiatowej i Miejskiej Bibliotece Publicznej w Zninie (woj. bydgoskie),
Miejskiej Bibliotece w Będzinie woj. katowickie),
Miejskiej Bibliotece w Bydgoszczy,
Miejskiej Bibliotece w Uście (woj. koszalińskie),
Miejskiej Bibliotece w Zabrze (woj. katowickie),
Filii nr 5 Miejskiej Biblioteki w Poznaniu,
Wypożyczalni nr 33 Biblioteki m. st. Warszawy.

Nagrody rzeczowe zostały ufundowane przez Ministerstwo Kultury i Sztuki (maszyny do pisania i cenne wydawnictwa albumowe) oraz przez Zarząd Główny Związku Zawodowego Pracowników Kultury i Sztuki (adapter z płytami oraz 3 aparaty fotograficzne).

Materiały nadesłane na konkurs okazały się interesujące ze względu na różnorodną, żywą i pełną pomysłów działalność kół; część tych relacji zasługuje na

opublikowanie w całości lub we fragmentach. Jako wniosek z konkursu wynika potrzeba opracowania poradnika metodycznego dla pracy Kół Przyjaciół Bibliotek.

Niektórzy nagrodzeni przy okazji dyskusji na temat pracy Kół, jaka wywiązała się podczas wręczenia nagród w Warszawie, wysunęli propozycję organizowania porad roboczych w celu wzajemnej wymiany doświadczeń. Przed Stowarzyszeniem, a zwłaszcza jego terenowymi ogniwami otwiera się wdzięczne pole do współpracy z działaczami społecznymi Kół.

Na Konkurs dla dziennikarzy i publicystów zorganizowany przy czynnym udziale Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich wpłynęły 43 prace, w większości nadesłane bezpośrednio przez autorów. Z Warszawy otrzymaliśmy 19 prac, ale przeważnie poświęconych pracy bibliotek spoza stolicy, z Białego-stoku — 4, z Zielonej Góry — 3, po 2 z Koszalina, Krakowa, Lublina, Łodzi i Opola oraz po 1 z Olsztyna, Katowic i Rzeszowa.

Sąd Konkursowy w składzie kol. kol.: Irena Morszyńkiewiczowa (przewodnicząca), Jadwiga Cwiekowa, Ewa Pawlikowska, Teresa Wielędek, a z ramienia Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich redaktorzy: Bolesław Bartoszewicz, Jerzy Mikke, Antoni Olcha — nie przyznał I nagrody, a sumę nagród rozłożył na 3 drugie nagrody, 3 trzecie oraz 2 wyróżnienia. Na nagrody Ministerstwo Kultury i Sztuki przyznało kwotę 11 tysięcy zł.

Drugie nagrody otrzymali:

Halina Dudowa (Warszawa) za reportaż o pracy Biblioteki Gromadzkiej w Brzeźnie (pow. Chełm Lubelski) zamieszczony w *Tygodniku Kulturalnym*,

Romuald Karaś (Lublin) za reportaż o pracy filii Biblioteki im. H. Łopacińskiego drukowany w *Kurierze Lubelskim*,

Tadeusz Zimecki za audycję radiową o pracy koziennickich bibliotekarzy.

Trzecie nagrody otrzymali:

Stanisław Adamczyk (Warszawa) za 4 reportaże o pracy bibliotek w środowisku wiejskim opublikowane w *Zielonym Sztandarze*,

Irena Czech (Białystok) za audycję radiową o pracy Miejskiej i Powiatowej Biblioteki w Łomży,

Janusz Koniusz (Zielona Góra) za reportaż o pracy biblioteki w Bukowcu (woj. Zielona Góra) zamieszczony w tygodniku *Nadodrze*.

Wyróżnienia otrzymali:

Zuzanna Czajkowska (Warszawa) za reportaż o pracy bibliotek na terenie woj. zielonogórskiego drukowany w *Słowie Powszechnym*,

Jacek MaziarSKI (Katowice) za reportaż o pracy biblioteki w Boguszewicach ogłoszony w *Dzienniku Zachodnim*.

Dość szeroki udział w konkursach zawdzięczamy w znacznym stopniu odpowiednim staraniom i zachęcie ze strony Zarządów Okręgow.

W pełnym toku są prace przygotowawcze do Sesji na temat „Bibliotecznej służby informacyjnej”. Odyło się zebranie autorów, na którym uzgodniono zakres poszczególnych referatów oraz ustalono harmonogram prac przygotowawczych. Jak już informowaliśmy, referaty będą powielone i wcześniej przesłane do Okręgów SBP i uczestników Sesji. Opracowano i rozesłano do 173 bibliotek odpowiednią ankietę, na którą wpłynęło 113 odpowiedzi. -

Działalność gospodarczo-wydawnicza Stowarzyszenia za lata 1959-1963 była analizowana przez inspektora Najwyższej Izby Kontroli w czasie od 25 III do 15 VII 1964 r.

Ogólna ocena kontroli wypadła pozytywnie. Podkreślono osiągnięcia Stowarzyszenia w dziedzinie podnoszenia kwalifikacji zawodowych bibliotekarzy. W zaleceniach pokontrolnych sformułowano szereg postulatów dotyczących gospodarki bezosobowym funduszem plac, planowania i egzekwowania składek członkowskich oraz spraw wydawniczych (planowania, cyklu produkcyjnego, wysokości remanentów i gratisów).

Protokoły i wnioski kontroli były kilkakrotnie przedmiotem obrad Prezydium. Niektóre zalecenia kontroli pokrywały się z przeprowadzonymi w ciągu 1964 r. zmianami w zakresie działalności gospodarczo-wydawniczej SBP. Inne sprawy wysunięte we wnioskach NIK Prezydium będzie realizowało w miarę możliwości.

Sprawy międzynarodowe. Z inicjatywy Komisji Budownictwa i Wyposażenia Bibliotek IFLA odbyło się w Polsce w dniach 22-24 czerwca 1964 r. międzynarodowe spotkanie rzeczoznawców budownictwa bibliotecznego¹. Miejscem obrad była Warszawa i Łódź. W sympozjum wzięło udział 10 specjalistów z zagranicy oraz prawie 25-osobowa grupa Polaków.

Tematem obrad była problematyka budowy i wyposażenia bibliotek o charakterze archiwalnym (narodowych) z punktu widzenia ich nowoczesnej funkcji. Referaty wygłosili: D. Gawrecki (Czechosłowacja), B. Horodyski (Polska), R. Stromejer (NRF), A. Thompson (Angia), T. Tombor (Węgry).

Dla poznania nowowzniesionych budynków wielkich bibliotek, ich zalet i braków przedstawiono na sympozjum plany i fotografie kilku gmachów bibliotecznych różnych krajów oraz zorganizowano zwiedzanie bibliotek Łodzi i Krakowa. Przedmiotem ożywionej dyskusji, zwłaszcza wśród gości zagranicznych, był projekt gmachu Biblioteki Narodowej w Warszawie.

W wyniku obrad uchwalono szereg rezolucji zawierających postulaty dla architektów i bibliotekarzy odpowiedzialnych za nowe budynki bibliotek narodowych.

Rocznica Sesja IFLA odbyła się we wrześniu 1964 r. w Rzymie². Ze strony polskiej uczestniczyli: kol. Helena Więckowska jako wiceprzewodnicząca Federacji oraz kol. Bogdan Horodyski jako oficjalny delegat Stowarzyszenia uprawniony do głosowania, a ponadto kol. kol. Czesław Kozioł, Irena Morsztynkiewiczowa oraz Wacław Siabczyński. W toku obrad Sekcji Bibliotek Specjalnych IFLA kol. Morsztynkiewiczowa wygłosiła referat pt. *Problemy międzynarodowe w zakresie bibliotek specjalnych*.

W związku z zamierzonym drukiem *Międzynarodowej Bibliografii Czytelnictwa Dziecięcego* Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich na prośbę Podkomisji Pracy w Bibliotekach Dziecięcych IFLA wysłało wykaz publikacji z tego zakresu wydanych w Polsce. Przy opracowywaniu wykazu korzystano z konsultacji kol. kol. Marii Arnoldowej i Felicji Neubert.

¹ Por. sprawozdania pióra Haliny Chamerskiej w *Przeglądzie Bibliotecznym* R. 32: 1964 z. 4 s. 273-276 oraz Edwarda Kossutha w *Bibliotekarzu* R. 31: 1964 nr 11 s. 340-344 (przyp. Red.).

² Por. B. Horodyski, *Prz. bibliot.* R. 32: 1964 z. 4 s. 279-284 oraz I. Morsztynkiewiczowa, *Bibliot.* R. 31: 1964 nr 12 s. 359-366 (przyp. Red.).

PRACE SEKCJI, KOMISJI I REFERATÓW

Działalność Sekcji Bibliotek Publicznych w okresie sprawozdawczym koncentrowała się przede wszystkim wokół prac związanych z organizacją i rozstrzygnięciem konkursu dla Kół Przyjaciół Bibliotek. Ponadto przewodnicząca Sekcji kol. J. Czarnecka brała udział w wielu naradach i konferencjach związanych ze sprawami bibliotek publicznych. Kol. J. Czarnecka reprezentowała Stowarzyszenie w KC PZPR na naradzie sekretarza propagandy KW, której tematem była działalność klubo-kawiarni prowadzonych przez „Ruch” i przez „Samopomoc Chłopską”. Dyskusja dotyczyła głównie form działalności oświatowo-kulturalnej i sposobów jej organizowania w środowisku w oparciu o klubo-kawiarnie, potrzeb w zakresie dokształcania organizatorów tej pracy oraz trudności związanych zarówno z tworzeniem i funkcjonowaniem klubo-kawiarni, jak też z realizowaniem przez nie pogłębionej pracy kulturalno-oświatowej.

Prace Sekcji Bibliotek Naukowych skupiały się wokół kłopotliwego i trudnego problemu statusu prawnego bibliotekarzy dyplomowanych (szczególnie zagadnienia nominacji i emerytur). Sprawa nominacji została załatwiona pozytywnie przez Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego. Pierwsze nominacje przewidziane są również w bibliotekach podległych PAN. Aczkolwiek sprawa nominacji nie została załatwiona dla wszystkich kustoszy i starszych kustoszy dyplomowanych, można się jednak spodziewać stopniowego uregulowania całości tego zagadnienia.

Natomiast sprawa emerytur dla bibliotekarzy dyplomowanych nie przedstawia się dobrze. Zarówno prawnicy, których opinii zasięgano, jak i przedstawiciele komórek prawnych odpowiednich instytucji są zgodni w orzeczeniu, że w świetle obecnych przepisów emerytalnych bibliotekarze dyplomowani nie mogą spodziewać się uzyskania 50% dodatku naukowego do renty, zgodnie z argumentami sędziego Ponarskiego³. Przygotowany przez kol. dr K. Remera artykuł zawierający pomyślną dla bibliotekarzy wykładnię obowiązujących przepisów, Sekcja przesłała do czasopisma *Praca i Zabezpieczenie Społeczne*. We wrześniu 1964 r. otrzymaliśmy zwrot artykułu wraz z uwagami prawników — specjalistów zagadnień ubezpieczeń społecznych (Borkowskiego i Pasternaka), którzy wykazali niezgodność z obecnie obowiązującymi normami prawnymi słusznych przesąd postulatów. Jedynie nowelizacja dekretu o zabezpieczeniu emerytalnym może przynieść radykalną zmianę.

W związku ze sprawą rozciągnięcia działania ustawy o PAN na biblioteki towarzystw naukowych przeprowadzono kilka rozmów z dr S. Kotarskim, do którego kompetencji należy nadzór nad bibliotekami PAN. Według otrzymanych w listopadzie i grudniu 1964 r. informacji sprawa jest w toku załatwiania i nie wymaga pisemnej interwencji ze strony SBP.

Ponadto przedstawił Sekcji Bibliotek Naukowych brał udział w zebraniach tych komisji i referatów ZG SBP, na których omawiano sprawy dotyczące pracy i działalności bibliotek naukowych.

Sekcja Bibliotek Fachowych zabiega o realizację dezyderatów dotyczących żywoitych spraw bibliotek fachowych, które mimo postanowień *Uchwały* nr 169 Rady Ministrów pozbawione są opieki organizacyjnej, metodycznej i instryktażowej. Sekcja Bibliotek Fachowych zwróciła się ponownie do dyr. Piróga:

³ *Państwo i Prawo* 1963.

1. o utworzenie w CIINTE komórki organizacyjnej do spraw bibliotek fachowych,
2. o reaktywowanie ośrodka instrukcyjno-metodycznego dla bibliotek fachowych,
3. o powołanie komisji społeczno-zawodowej dla przeanalizowania stanu obecnego i potrzeb rozwojowych bibliotek fachowych oraz dla przedstawienia środków zmierzających do poprawy sytuacji w tej dziedzinie,
4. o poczynienie starań dla wyrównania dysproporcji, jaka zachodzi w zasze-regowaniu i wynagrodzeniu bibliotekarzy bibliotek fachowych w stosunku do innych pracowników ośrodków informacyjnych zakładu.

Działalność Sekcji Bibliotek Muzycznych, utworzonej dnia 12 VI 1964 r., ograniczyła się do wstępnych prac organizacyjnych i ogólnego omówienia projektów na r. 1965.

Z inicjatywą zorganizowania Sekcji wystąpił Zakład Muzyczny Biblioteki Narodowej, zachęcony do tego z jednej strony przez bibliotekarzy z różnych ośrodków, z drugiej strony — przykładem pracy organizacyjnej innych krajów. Pierwszym krokiem zmierzającym do utworzenia Sekcji było rozesłanie w maju 1964 r. przez Zakład Muzyczny Biblioteki Narodowej — w porozumieniu z Zarządem Głównym SBP — pisma do 26 bibliotek muzycznych i działów muzycznych w bibliotekach ogólnych (6 bibliotek uniwersyteckich, 2 bibliotek publicznych, 2 bibliotek Instytutów Muzykologii na Uniwersytetach, 7 bibliotek Państwowych Wyższych Szkół Muzycznych, 2 bibliotek Polskiego Radia oraz kilku innych bibliotek instytucji muzycznych, Związku Kompozytorów Polskich, Polskich Nagrań itp.) w celu zasięgnięcia opinii co do potrzeby utworzenia takiej Sekcji — oraz ewentualnego zgłoszenia przyszłych jej członków. Odpowiedzi nadeszły od 15 bibliotek, które zgłosiły na członków 31 osób. Zebrane materiały dały podstawę do decyzji o utworzeniu Sekcji Bibliotek Muzycznych.

Powołany przez Zarząd Główny komitet organizacyjny Sekcji odbył swe pierwsze zebranie w Warszawie dnia 19 czerwca 1964, na którym omówiono wstępne sprawy organizacyjne i ustalono kierunki przyszłej działalności. Z projektów na najbliższy okres uchwalono: 1. przeprowadzenie rejestracji osób pracujących przy zbiorach muzycznych względnie zainteresowanych tą sprawą (np. zbieraczy prywatnych); 2. zorganizowanie ogólnokrajowego zjazdu bibliotekarzy muzycznych w Katowicach w 1965 r.

We wrześniu 1964 r. rozesłano komunikat do Zarządów Okręgów SBP o utworzeniu Sekcji Bibliotek Muzycznych, która na razie, zgodnie z decyzją Prezydium Zarządu Głównego, będzie działać centralnie.

Żywą działalność przejawia Komisja do Spraw Katalogowania Alfabetycznego, która opracowuje poszczególne zagadnienia nowej instrukcji katalogowania alfabetycznego.

W okresie sprawozdawczym Komisja odbyła 7 zebrań poświęconych:

1. dyskusji nad *Instrukcją opracowania wydawnictw ciągłych*, przygotowaną przez kol. K. Pieńkowską,
2. dyskusji nad *Rodzajem opisów katalogowych* w opracowaniu kol. H. Pli-szczyńskiej,
3. przedyskutowaniu zagadnień dotyczących *Adresu wydawniczego* w opracowaniu kol. M. Lenartowicz,
4. podjęciu omawiania tematu *Wybór hasła referowanego* przez kol. kol. Z. Czajkowską i A. Gawinową.

Komisja Centralnych Katalogów podjęła starania o dalsze wydawanie przez Bibliotekę Narodową publikacji pt. *Centralny Katalog Książek Zagranicznych — Nowe Nabytki*. Uznano potrzebę fachowej dyskusji na temat kontynuacji tego wydawnictwa i postanowiono zainicjować ją artykułem przygotowanym do *Bibliotekarza*. Ponadto zaproponowano wydanie nowego uzupełnionego *Wykazu katalogów centralnych w Polsce*.

Komisja Budownictwa i Wyposażenia Bibliotek realizując postulaty konferencji w Kazimierzu podjęła prace nad zorganizowaniem 3-4 dniowego seminarium (dla bibliotekarzy i architektów) poświęconego problemom budowy i adaptacji budynków dla bibliotek średnich i małych. Program seminarium uwzględni:

1. referaty ogólne wprowadzające w tematykę budownictwa bibliotecznego,
2. analizę konkretnych projektów,
3. ocenę aktualnego stanu i możliwości wyposażenia bibliotek,
4. przedstawienie postulatów oraz obowiązujących przepisów prawnych dotyczących projektowania bibliotek.

Komisja Współpracy Bibliotek w zakresie gromadzenia zbiorów kontynuowała pracę nad projektem ogólnokrajowego planu współpracy i specjalizacji polskich bibliotek naukowych. Przewodniczący Komisji kol. B. Świderski opracował wstępny plan specjalizacji, uwzględniający uwagi i wypowiedzi zainteresowanych bibliotek oraz wyniki dyskusji, które odbywały się na ten temat w kilku środowiskach bibliotekarskich. Wstępny plan specjalizacji — po zaopiniowaniu przez członków Komisji — będzie przedstawiony na konferencji przedstawicieli bibliotek naukowych i Okręgów SBP, którą Komisja zamierza zorganizować w pierwszym półroczu 1965 r.

W ramach prac Komisji kol. A. Bocheński ukończył opracowanie analizy wpływu zagranicznych czasopism bieżących z zakresu nauk medycznych do bibliotek lekarskich.

Komisja Wydawnicza — zgodnie z uchwałą Zarządu Głównego z dnia 13 VI 1964 r. — przygotowała wnioski dotyczące regulacji cen prenumeraty czasopism oraz prenumeraty ulgowej dla członków Stowarzyszenia. Prenumerata ulgowa w wysokości 50% zasadniczej ceny obejmuje wszystkie trzy nasze czasopisma. Zgłoszenia od członków przyjmują Okręgi. Dotąd Administracja Wydawnictw przyjęła zgłoszenia na prenumeratę ulgową wynoszącą ok. 1/3 przewidywanej. Mamy jednak nadzieję, że dalsza akcja w Okręgach wzmocni napływ zgłoszeń.

W związku z postulatami wysuniętymi przez Zjazd Koszaliński oraz odnośną uchwałą Prezydium, Komisja Wydawnicza przystąpiła do prac nad organizacją konferencji poświęconej polityce wydawniczej Stowarzyszenia oraz planom perspektywnym.

Referat do Spraw Okręgów podjął intensywne prace związane z organizacją specjalnego zebrania dla spraw organizacyjnych i działalności merytorycznej Okręgów. Po naradzie z kilkoma Okręgami postanowiono, że najpierw opracowane będą przez Referat sprawy formalne, a następnie zostaną przygotowane problemy dotyczące pracy merytorycznej Okręgów i Oddziałów na podstawie analizy kilkuletniej działalności Okręgów oraz rezultatów odpowiedniej ankiety. Z inicjatywy Referatu Zarządu Okręgów: Bydgoszcz, Lublin, Łódź-miasto i Poznań-miasto przygotowały tezy dotyczące form pracy Okręgów.

W okresie sprawozdawczym odbyły się wizytacje Okręgów (Poznań-miasto i woj., Szczecin, Wrocław-miasto i woj. i Zielona Góra) ze zwróceniem głównej uwagi na sprawy finansowe. W związku z przygotowywanym projektem instrukcji organizacji pracy Okręgów, hospitowano Okręgi w Opolu i Katowicach. Przedstawiciele Prezydium brali udział w zjazdach okręgowych w Poznaniu woj. i Koszalinie (kol. B. Olejniczak), w Szczecinie (kol. E. Assbury) oraz w Katowicach (kol. B. Horodyski).

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI OKRĘGÓW SBP W I PÓŁROCZU 1964 R. złożone przez Przewodniczącą Referatu do Spraw Okręgów kol. J. Kornecką¹

Na dzień 30 VI 1964 r. ogólna liczba członków SBP wynosiła ok. 8164 osoby. Ponieważ 5 Okręgów (Gdańsk, Łódź-miasto, Rzeszów, Kielce i Zielona Góra) nie podały aktualnych danych, przy obliczeniu tym wzięto dla tych Okręgów dane ze sprawozdań za poprzednie okresy. W wielu Okręgach nastąpił wzrost liczby członków Stowarzyszenia, zwłaszcza w Szczecinie (o 200) i woj. warszawskim (o 78), a tylko jeden Okręg (Katowice) sygnalizuje nieznaczny ich spadek.

W skali porównawczej I miejsce pod względem liczby członków zajmuje Okręg Stołeczny (750), II — Katowice (741), — III — Kraków (639). Najmniejszymi ilościowo Okręgami są: Poznań-miasto (149) i Olsztyn (151).

We wszystkich Okręgach odbyły się po 1 lub 2 zebrania plenarne Zarządu oraz po kilka (najczęściej 4-5) zebrań Prezydiów. Tematem posiedzeń były przede wszystkim sprawy bieżące i organizacyjne, aktywizacja oddziałów, udział w akcji Dni Oświaty, Książki i Prasy, obchody rocznic, konkursy itp.

Zebrania sprawozdawczo-wyborcze odbyły się w 6 Okręgach (Bydgoszcz, Koszalin, Łódź-miasto, Poznań-województwo, Warszawa-miasto oraz Wrocław, gdzie podjęto uchwałę dotyczącą podziału okręgu na 2 jednostki, tj. na Okręg miejski i wojewódzki).

Wśród prac organizacyjnych na pierwsze miejsce wysuwa się sprawa udzielania pomocy przez Zarządy Okręgów oddziałom w celu ożywienia i zaktywizowania ich działalności, głównie w drodze akcji odczytowej, szkoleniowej oraz poprzez werbowanie nowych członków Stowarzyszenia, przede wszystkim wśród bibliotekarzy bibliotek pedagogicznych i szkolnych.

Ponadto okręgi zajmowały się również propagandą wydawnictw SBP i usprawnieniem kolportażu egzemplarzy gratisowych czasopism fachowych, porządkowaniem kartotek członkowskich i likwidowaniem zaległości w płaceniu składek.

W różnych okręgach Stowarzyszenia działa łącznie kilkadziesiąt sekcji i zespołów, a mianowicie:

1. Sekcja Bibliotek Naukowych (Warszawa, Katowice, Łódź), 2. Powszechnych (Warszawa, Koszalin), 3. Szkolnych (Warszawa, Koszalin, Katowice, Łódź), 4. Fachowych (Warszawa, Łódź), 5. Związkowych (Warszawa, Koszalin), 6. Wojewódzkich (Warszawa, Koszalin), 7. Szpitalnych (Wrocław), 8. Sekcja Współpracy Bibliotek (Łódź), 9. Szkoleniowa (Wrocław: Punkt Poradnictwa Zawodowego), 10. Badań Czytelniczych i Spraw Wydawniczych (Wrocław), 11. Odczytowa (Łódź), 12. Prelegentów dla Oddziałów (Opole), 13. Kulturalno-oświatowa (Wrocław), 14. Spraw Zawodowych (Wrocław i Warszawa), 15. Klub Miłośników Książki

¹ Opracowane na podstawie sprawozdań 19 okręgów; Kielce i Zielona Góra nie nadesłały sprawozdań.

(Łódź-miasto), 16. Referat Informacji i Propagandy (Łódź), 17. Imprezowy (Łódź) oraz w Okręgu Stołecznym następujące Zespoły: 1. Budownictwa i Lokali Bibliotecznych, 2. do Spraw Racjonalizacji Pracy w Bibliotekach, 3. Historyczno-pamiętnikarski, 4. Obchodów Dni Oświaty, Książki i Prasy.

Wśród wyżej wymienionych sekcji, referatów i zespołów do ciekawszych nowych inicjatyw należą: Punkt Poradnictwa Zawodowego (zorganizowany przez Sekcję Szkoleniową Okręgu Wrocławskiego) oraz Zespół Historyczno-pamiętnikarski Okręgu Stołecznego.

Tematyka zebrań dyskusyjnych i referatowych była bardzo różnorodna i bogata. Dotyczyła ona bibliotekoznawstwa, zagadnień książki rzadkiej, projektu ustawy bibliotecznej, pracy bibliotek powszechnych i współpracy bibliotek w dziedzinie gromadzenia zbiorów, problemów racjonalizacji pracy w bibliotekach, udostępniania zbiorów (prezencyjnego i poza biblioteką), mikrofilmów i międzynarodowej wymiany wydawnictw. Szereg referatów miało charakter informacyjno-sprawozdawczy z pobytu kolegów za granicą: o działalności bibliotek w Danii, NRD, Kanadzie, o kształceniu bibliotekarzy w Anglii, o książce i czasopiśmie w Izraelu. Niektóre referaty wybiegały swoją tematyką poza ramy ściśle zawodowe i dotyczyły szerszych, ogólniejszych zagadnień naukowych, jak np. *Humanistyka w przyszłości* czy *Współczesna literatura niemiecka po 2 wojnie światowej*.

W zakresie szkolenia, a raczej doszkalania zawodowego poczynania okręgów były sprzeczne. Okręg Warszawa-woj. zorganizował 6-dniowe seminarium dla kierowników bibliotek społecznych, Koszalin — kursokonferencję dla bibliotekarzy bibliotek związkowych, a w województwie wrocławskim odbyło się kilka krótkotrwałych kursów szkoleniowych zorganizowanych przez koła powiatowe.

Niektóre okręgi organizowały wycieczki szkoleniowe do bibliotek w innych miastach, gdzie były one przyjmowane przez miejscowe komórki Stowarzyszenia, co przyczynia się do nawiązania ściślejszych kontaktów między okręgami i do wymiany doświadczeń. I tak Okręg Wrocław-woj. zorganizował 3 wycieczki, w tym jedną do Czechosłowacji, Katowice i Lublin — 2, Poznań, Olsztyn, Opole i Warszawa-woj. — po jednej. Opole gościło wycieczkę bibliotekarzy czeskich z Ostrawy, którzy przyjechali w celu zwiedzenia bibliotek w Nysie, Paczkowie i Otmuchowie.

Współpraca Zarządów Okręgów z Wydziałami Kultury WIMRN, ze Związkiem Zawodowym Pracowników Kultury i Sztuki, ZMW i innymi organizacjami społeczno-kulturalnymi, jak np. TWP, układała się pomyślnie.

Wszystkie Okręgi brały czynny udział w organizowaniu na swym terenie Dni Oświaty, Książki i Prasy, a przede wszystkim w zorganizowaniu Dnia Działacza Kultury, urządzając spotkania bibliotekarzy powiatowych wszystkich typów bibliotek. Dzięki staraniom niektórych Zarządów Okręgów przyznano zasłużonym działaczom Stowarzyszenia nagrody pieniężne oraz, stosunkowo nieliczne, odznaki „Zasłużonego Działacza Kultury”. Ponadto Zarząd Okręgu Lublin otrzymał z WRN nagrodę pieniężną w wysokości 6000.— zł.

Większość okręgów brała aktywny udział w akcji konkursu „Złotego Kłosa”, konkursu dla Kół Przyjaciół Bibliotek i konkursu na reportaże „Biblioteka w środowisku”. Okręg poznański ufundował nagrodę za najlepszy reportaż w skali wojewódzkiej, a Okręg łódzki zdobył III miejsce w konkursie „Złotego Kłosa”.

Kilka Okręgów brało również udział w organizowaniu uroczystości związanych z 600-leciem księgarstwa polskiego, np. w Gdańsku z tej okazji odbyło

się ogólnie zebranie członków Okręgu z referatem Z. Nowaka pt. *O postępowych tradycjach księgarstwa polskiego*.

Wszystkie Okręgi włączyły się również do ogólnokrajowej akcji uczczenia XX-lecia Polski Ludowej, podejmując szereg zobowiązań i czynów społecznych. Do ciekawszych akcji w tym zakresie należą:

1. Wystawa „Biblioteki publiczne woj. koszalińskiego w XX-leciu PRL” zorganizowana przez Zarząd Okręgu w Koszalinie; w związku z Wystawą ogłoszono konkurs na najlepszą kronikę i album, odtwarzając działalność biblioteki; podjęto również inicjatywę nadawania bibliotekom imion ludzi zasłużonych.

2. Konkurs wśród społeczeństwa szczecińskiego na pamiątnik *O pracy bibliotek w XX-leciu PRL*.

3. Wydawnictwo *Historia bibliotek woj. rzeszowskiego* podjęte przez Zarząd Okręgu w Rzeszowie (nb. wydawnictwo napotyka na duże trudności finansowe).

4. Sympozjum (1 lub 2-dniowe) poświęcone powojennym dziejom bibliotek warszawskich, przygotowywane przez Okręg Stołeczny na wiosnę 1965 r.

Działalność Oddziałów. Ponieważ nie wszystkie Okręgi podały w ostatnich sprawozdaniach liczbę działających na ich terenie oddziałów (brak informacji z Okręgów: Gdańsk, Kielce, Łódź-woj., Rzeszów, Zielona Góra), nie można ustalić ścisłych ogólnych danych. Według posiadanych materiałów na terenie 13 Okręgów działa 150 oddziałów.

Największą liczbę oddziałów posiadają Okręgi wojewódzkie we Wrocławiu i Warszawie (po 22), następne miejsca zajmują Katowice (14) i Białystok (13).

Działalność oddziałów jest wszędzie bardzo słaba i w większości Okręgów sprowadza się do akcji odczytowej i szkoleniowej łączonej z konferencjami szkoleniowymi i seminariami organizowanymi przez WBP dla bibliotekarzy bibliotek powiatowych. Na zebraniach tych omawiane są również sprawy Stowarzyszenia i ogólne zagadnienia zawodowe.

W niektórych Okręgach działalność Stowarzyszenia przybiera formy organizacji życia towarzyskiego i wspólnych wycieczek (np. Katowice, Lublin, Opole, Koszalin, Bydgoszcz), co przyczynia się do kształtowania się poczucia łączności wśród bibliotekarzy wszystkich sieci.

Ponadto niektóre zarządy oddziałów (jak np. w woj. warszawskim, opolskim, koszalińskim) współdziałają z bibliotekami powiatowymi w organizowaniu pracy oświatowej, w inicjowaniu spotkań czytelników z pisarzami, naukowcami, redaktorami itp.

Pracę utrudnia częsta fluktuacja kadr, duże rozproszenie członków SBP, brak odpowiednich środków finansowych potrzebnych na zaspokojenie uzasadnionych potrzeb Okręgów i oddziałów oraz trudności związane z wyjazdami przedstawicieli Zarządów Okręgów w teren w celu uczestniczenia w zebraniach referatowo-dyskusyjnych i sprawozdawczo-wyborczych.

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI IFLA W LATACH 1959-1964

złożone przez prof. dr Helenę Więckowską na plenarnym posiedzeniu Zarządu Głównego SBP w dniu 29 I 1965 r.

Na wniosek SBP poparty przez bibliotekarzy krajów demokracji ludowej zostałam w 1959 r. powołana na stanowisko wiceprzewodniczącej IFLA. To zaszczytne wyróżnienie nałożyło na mnie jednocześnie duże obowiązki. Staralam się je wypełniać w miarę swych możliwości. Obecnie, gdy skończyła się moja

pięcioletnia kadencja, pragnę zdac sprawę ze swej działalności i poddać ją krytycznej ocenie kolegów.

Od 1959 do 1964 r., tj. w czasie pięcioletniej kadencji brałam udział w sześciu posiedzeniach Biura i w pięciu corocznych sesjach Rady Naczelnej. Nie byłam obecna jedynie na sesji w Bernie 1962 z powodów ode mnie niezależnych.

W okresie tego pięciolecia (do 1963 pod przewodnictwem dra G. Hofmanna. w 1964 — Sir Franka Francisa) dokonały się w IFLA głębokie przeobrażenia zarówno pod względem organizacyjnym, jak i w zakresie metod i tematyki prac. IFLA rozrosła się ilościowo, liczba członków wzrosła o blisko 100% (w 1959 — 52 członków, w 1964 — 96). Wśród członków nowoprzyjętych w latach 1960-64 przeważają — co jest bardzo charakterystyczne — przedstawiciele krajów Europy Wschodniej, Azji, Afryki i Ameryki Łacińskiej. Przyjęcie ich w poczet członków wymagało często radykalnych korektur statutowych, gdyż na podstawie dotychczasowych przepisów tylko narodowe stowarzyszenia bibliotekarskie sensu stricto mogły należeć do IFLA. Wyłom w tej zasadzie dokonał się bezpośrednio po sesji Rady w Warszawie 1959 r., gdzie po raz pierwszy po wojnie spotkali się przedstawiciele bibliotekarzy ze wschodu i zachodu (koledzy ze Związku Radzieckiego, Czechosłowacji i NRD obecni byli jako obserwatorzy). Pękły pierwsze lody, rozchwiały się wzajemne nieufności. Na posiedzeniu Biura w Monachium w 1960 r., po dyskusji zdecydowano dostosować sformułowania statutów do potrzeb życia i przyjmować na członków także różne agendy biblioteczne z krajów, które z tych czy innych względów nie posiadają stowarzyszeń zawodowych. Dzięki temu w skład IFLA weszły Czechosłowacja, Związek Radziecki, Bułgaria, NRD i inne państwa reprezentowane oficjalnie przez odnośne organy swych władz bądź przez swe biblioteki narodowe. Znalazły się przeto w IFLA obok siebie reprezentacje krajów o różnych ustrojach politycznych i społecznych, o różnym poziomie bibliotekarstwa. Jedne o starych tradycjach kulturalnych i bibliotecznych, lecz o nowych poglądach na rolę bibliotek w życiu współczesnym, inne oczekując od IFLA pomocy metodycznej przy budowie pierwszych zrębów życia intelektualnego.

W parze ze zmianami ilościowymi zaszły więc poważne zmiany jakościowe, treściowe, organizacyjne i metodyczne. Przybyły nowe problemy, rozbudowała się tematyka, pojawiły się nowe aspekty spraw pojmowanych tradycyjnie, które należało obecnie powtórnie przemyśleć. IFLA nabrała rumieńców współczesnego życia; stała się instytucją nie tylko rejestrującą różnorodne przejawy aktualnego życia bibliotek świata, lecz również czynnym tego życia badaczem i praktycznym organizatorem.

Wszystkie te przeobrażenia nakładały na Zarząd coraz poważniejsze obowiązki kierownicze w stosunku do całej merytorycznej działalności skupionej w sekcjach i komisjach. Metody ich prac pozostawiały sporo do życzenia. Podejmowano wciąż nowe, trochę przypadkowe zagadnienia, nie doprowadzono rozpoczętych prac do końca, powtarzano często z roku na rok te same postulaty nie posuwając spraw naprzód, zdarzało się także niepotrzebne dublowanie prac. Aby uporządkować ten stan rzeczy, postanowiono opracować program działalności i ustanowić hierarchię podejmowanych spraw. Długofalowy plan opracowany z inicjatywy dra G. Hofmanna przy udziale członków Biura i zaproszonych ekspertów, ostatecznie zredagowany przez dra L. Brummela został opublikowany pt. *Libraries in the world* (Haga 1963). Nawiasem dodam, że na sprecyzowanie programu działalności IFLA pewien nacisk wywierało również UNESCO, chodziło

bowiem zarówno o rozgraniczenie pól działalności obu tych organizacji, jak i o wyznaczenie dziedzin ściślejszej współpracy wzajemnej.

Libraries in the world wydana w dwóch wersjach: angielskiej i francuskiej (obecnie tłumaczona na wiele języków, m. in. na polski) stanowi duży krok naprzód w rozwoju IFLA i w modernizacji jej metod pracy. Podsumowując dotychczasową działalność i godząc szacunek dla dorobku pokoleń, ich tradycji i nawyków ze zrozumieniem przemian politycznych, społecznych, naukowych i gospodarczych rzutujących na rozwój bibliotekarstwa współczesnego, wskazując na nowe problemy i podsuwa sposoby ich rozwiązania. W sumie stanowi znakomity przewodnik obrazujący działalność IFLA i program jej prac na najbliższą przyszłość.

Założenia programowe skodyfikowane w broszurze rozpracowywane są szczegółowo przez odpowiednie sekcje i komisje jako specjalistyczne grupy robocze. Sekcje — organy stałe — zajmują się sprawami poszczególnych kategorii bibliotek: narodowych, uniwersyteckich, powszechnych, dziecięcych, parlamentarnych, szpitalnych, specjalnych itp. Komisje — w zasadzie powoływane czasowo — opracowują merytoryczne problemy bibliotekarskie ogólne i szczegółowe, jak np. kształcenie bibliotekarzy, budownictwo biblioteczne, katalogowanie alfabetyczne, wymiana wydawnictw, wypożyczanie międzybiblioteczne, statystyka biblioteczna i wydawnicza, mechanizacja, reprografia itp. Sekcje i komisje przedstawiają swe sprawozdania do oceny i ewentualnej korektury Zarządowi, który będzie miał obecnie prawo regulowania toku dalszych ich prac.

Wśród spraw zmierzających do usprawnienia i zmodernizowania IFLA na plan pierwszy wysuwała się konieczność reformy organizacyjnej. Raptownemu bowiem jej rozwojowi, przekształceniom wewnętrznym i wzrostowi tematyki nie odpowiadała dotychczasowa struktura oparta na starych, przedwojennych statutach. Konsolidacja członków w formie stałych kongresów bibliotekarskich, jak to sobie wyobrażali założyciele IFLA, stała się dziś utopią, nie tylko z powodu trudnych do pokonania odległości i wzrastających różnorodności językowych, lecz również ze względu na różnorodność tematyki bibliotekarskiej i pogłębiającej się stale specjalizacji naszego zawodu. Wielkie międzynarodowe kongresy obracające się z natury rzeczy wokół spraw bardzo ogólnych tracą dziś swą rację bytu, przestają być wyrazem współczesnych i rozwijających się koncepcji bibliotekarskich. W praktyce IFLA odeszła zresztą dawno od tego rodzaju kongresów (w 1955 r. odbył się ostatni taki ogólny kongres w Brukseli) przechodząc powoli na operatywniejsze zjazdy regionalne i specjalistyczne. Zebrania takie, nie bardzo liczne, umożliwiają rozstrzygnięcie spraw najistotniejszych na gruncie rzeczowej i kompetentnej dyskusji, jak to miało m. in. miejsce w odniesieniu do problemów katalogowania alfabetycznego, kontynuacji centralnego katalogu inkunabułów czy problematyki bibliotek narodowych.

Oczywiście, w tej separacji i specjalizacji nie powinniśmy iść za daleko, wiele przecież zagadnień ząbja się o siebie i wymaga szerszego ujęcia. Mimo postępującej specjalizacji jesteśmy zawodem jednolitym i IFLA stoi mocno na straży tej jednolitości. Terenem wspólnych spotkań i ogólniejszej wymiany poglądów stały się sesje Rady Naczelnej odbywane co roku i złożone z delegatów reprezentujących wszystkich członków. Początkowo w sesjach brało udział kilka czy kilkanaście osób, obecnie liczba uczestników przekracza 150, sesje te zastępują więc całkowicie przewidziane pierwotnie kongresy, a posiadają nad nimi tę przewagę, że są sprawniejsze i operatywniejsze, gdyż pod dyskusję poddawane

są tu już przemyślane, częściowo nawet opracowane zagadnienia. W związku ze zmianą dotychczasowego charakteru sesji Rady Naczelnej i nadaniem jej cech kongresu naukowego zreformowano posiedzenia plenarne sprowadzając do minimum ich partie oficjalne i administracyjno-sprawozdawcze na korzyść referatów problemowych i generalnej dyskusji nad węzłowymi zagadnieniami aktualnymi, jak np. nowoczesne budownictwo biblioteczne (na sesji w Lund 1960), aktualne zadania bibliografii (na sesji w Rzymie 1964), stan bibliotekarstwa w krajach Azji i Afryki (sesja w Rzymie 1964).

Centralnym zagadnieniem organizacyjnym absorbującym Zarząd w ciągu całych pięciu lat była sprawa struktury władz naczelnych. Dotychczasowa jej forma w żadnym razie nie mogła zaspokoić potrzeb nowoczesnej pracy zespołowej. W praktyce stosowano zasadę, że w Biurze winny być reprezentowane wszystkie grupy narodowe i wszystkie kategorie bibliotek, aby uniknąć jakiegokolwiek majoryzacji. Doprowadziło to do stałego powiększania liczby wiceprzewodniczących. Z każdym rokiem bowiem przybywały nowe grupy narodowościowe, którym należała się reprezentacja w Prezydium, przybywały również problemy biblioteczne. Zarząd jako ciało wykonawcze stał się aparatem ciężkim, zgromadzenie wszystkich jego członków stało się niemożliwe, wobec czego Biuro nie mogło spełnić swych zadań. Niektórzy członkowie Biura traktowali swe funkcje tylko prestiżowo, nie przybywali na posiedzenia, decyzje trzeba było podejmować za pośrednictwem żmudnej korespondencji i pism okólnych. Radykalna zmiana tej sytuacji stała się konieczna, aby stworzyć mocniejszą, bardziej zwartą i sprężystą organizację w miejsce dotychczasowego, dość luźnego związku mającego nieco dobrowolno-reprezentacyjny charakter.

Dużym krokiem naprzód było wprowadzenie od 1962 r. stanowiska stałego płatnego sekretarza opłacanego z funduszy UNESCO. Objęła je zastępczo p. Razumovsky z Biblioteki Narodowej w Wiedniu, a następnie od 1963 r. sekretarzem generalnym został na podstawie wewnętrznego konkursu p. Anthony Thompson, doświadczony na terenie międzynarodowym pracownik UNESCO, znający znakomicie kilka języków obcych (w tym rosyjski), długoletni bibliotekarz brytyjski i autor dwóch poważnych publikacji: *Vocabularium Bibliothecarii* w 5 językach oraz *Library buildings of Britain and Europe* (London 1963). Bardzo szybko odczuliśmy wszyscy dobrodziejstwa stałego sekretariatu: korespondencja toczyła się regularnie i załatwiana była na bieżąco, wszystkie sprawy na posiedzenia Biura i sesje Rady były zawnazas i starannie przygotowane, uporządkowano archiwum, zaktualizowano informator o IFLA (*Repertoire*), rozpoczęto publikację stałego czasopisma *Nouvelles de la FIAB* informującego na bieżąco o najważniejszych pracach IFLA i o wydarzeniach międzynarodowych w zakresie bibliotekarstwa i dziedzin pokrewnych.

Na sekretariat spadł również obowiązek przygotowania wespół z przewodniczącym G. Hofmannem projektu reformy władzy naczelnej i nowelizacji statutów. Kilkakrotnie zmieniane, ulepszone, precyzowane projekty były tematem wnikliwej analizy i dyskusji na trzech kolejnych posiedzeniach Biura w 1963 i 1964 r. Główne kontrowersje dotyczyły liczebności Zarządu i zasady doboru jego członków. Na ogół godzono się na ograniczenie Biura do kilku osób, choć opinie wahały się od 5 do 14. Większe różnice zdań dotyczyły kryteriów doboru Zarządu: geograficzno-narodowościowego, specjalizacyjnego czy kwalifikacji osobistych, tj. kompetencji, aktywności i autorytetu w dziedzinie bibliotekarstwa międzynarodowego. Dyskusja była bardzo ożywiona, wszystkie kryteria uważano za jednakowo

ważkie, chodziło o ustalenie ich kolejności przy wyborze kandydatów do Zarządu. Ostatecznie zgodzono się na pewien kompromis, tj. postanowiono wysunąć na plan pierwszy kryterium kwalifikacji osobistych, ale w komentarzu podkreślono konieczność uwzględnienia również kryterium terytorialnego, tak aby w Zarządzie znaleźli się reprezentanci Europy Zachodniej, Wschodniej, Ameryki Północnej i tzw. trzeciego świata. Chodzi tu przy tym nie o geograficzny punkt widzenia, lecz o reprezentacje różnych systemów bibliotecznych.

Kadencję członków Zarządu skrócono z pięciu do trzech lat, aby częściej odświeżać jego skład i umożliwić uczestnictwo ludzi młodych, którzy pod kierunkiem starszych, bardziej doświadczonych kolegów mogą zaznajomić się ze skomplikowaną problematyką IFLA wnosząc ze swej strony nowe pomysły i poglądy.

Obok Zarządu jako organu wykonawczego ma działać wzmocniony organ opiniodawczy, złożony z najaktywniejszych członków IFLA, tj. z przewodniczących i sekretarzy sekcji oraz komisji (dotychczasowe tzw. Biuro rozszerzone). Komitet Doradczy (Comité Consultatif) będzie miał obecnie znacznie szersze kompetencje, m. in. będzie przedstawiał Radzie Naczelnej kandydatów do Zarządu.

Wszystkie te projekty możnolnie opracowywane i żywo dyskutowane na posiedzeniach Biura przeszły następnie przez analizę stowarzyszeń członkowskich. Projekt znowelizowanych statutów poddany został pod głosowanie na sesji w Rzymie w 1964 r. Po krótkiej dyskusji przyjęto go z niewielkimi sprzeciwami. IFLA otrzymała więc wreszcie odpowiadającą aktualnym potrzebom strukturę organizacyjną, na tyle przy tym elastyczną, by mogła być dostosowana do wymagań jutra. We wszystkich pracach zmierzających do reformy organizacyjnej brałam osobiście czynny udział zarówno w dyskusjach nad różnymi koncepcjami, jak i w precyzowaniu sformułowań statutowych.

Aby skończyć ze sprawami organizacyjnymi, należy dodać, że w ciągu mojej kadencji w Zarządzie zmienił się przewodniczący IFLA. Po pięcioletniej prezesurze ustąpił w 1963 r. dr G. Hofmann. Kandydatura jego następcy dyskutowana była na posiedzeniu Biura w Paryżu w 1963 r. W porozumieniu z SBP wysunęłam kandydaturę Sir Franka Francisa, dyrektora British Museum; rozważano jeszcze inne nazwiska i po krótkiej dyskusji przyjęto moją propozycję. Kandydatura przedstawiona na sesji Rady w Sofii w 1963 r. została z entuzjazmem przyjęta. Zmiana nastąpiła również na stanowisku skarbnika. Zasłużony i długoletni pracownik Biura p. Breycha-Vautier powołany na placówkę dyplomatyczną w Libanie ustąpił ze stanowiska skarbnika, a na jego miejsce wybrano P. Bourgeois, jednego z założycieli IFLA, który pełnił w niej funkcję przewodniczącego od czasu wojny światowej, następnie wiceprzewodniczącego, zaś w Sofii ze względu na przejście na emeryturę otrzymał tytuł honorowego przewodniczącego. Jako skarbnik wykazał w 1964 r. wielką aktywność ściągając energicznie zeległe składki członkowskie i porządkując rachunkowość IFLA. Obecny skład Zarządu wybrany i ukonstytuowany podczas sesji Rady w Rzymie w 1964 r. przedstawia się następująco: przewodniczący — Sir Frank Francis, wiceprzewodniczący — dr H. Liebaers (dyrektor Biblioteki Królewskiej w Brukseli), J. Dalton (dziekan Szkoły bibliotekarskiej w Uniwersytecie Columbia, New York), M. Piquard (dyrektor Biblioteki Uniwersytetu Paryskiego) i W. Szunkow (dyrektor Biblioteki Nauk Społecznych Akademii Nauk w Moskwie), sekretarz generalny — A. Thomp-son; skarbnik — P. Bourgeois, stały obserwator — redaktor *Libri* — G. Otter-vick.

Nie sposób omawiać szczegółowo obszerną merytoryczną działalność IFLA w okresie ostatnich pięciu lat. Zatrzymam się tylko na kilku dziedzinach szczególnie charakterystycznych lub ważkich bądź takich, w których brałam bezpośredni udział.

Komisja zawodu bibliotekarskiego — po ukończeniu prac nad pozycją społeczną bibliotekarza w różnych krajach (w 1957 r. dostarczyłam danych o sytuacji w Polsce, których brakło w rozpisanych ankietach), po wymianie opinii na ten temat oraz dyskusjach w prasie zawodowej (artykuły J. Wiedera w *Libri* i liczne głosy recenzyjne) i na posiedzeniach Rady w Lund w 1960 r. — podjęta bardziej konkretny temat, mianowicie zagadnienia kwalifikacji i kształcenia zawodowego. Liczne kwerendy przeprowadzone w tym zakresie ujawniły różnorodność wymagań kwalifikacyjnych, brak ustabilizowanych programów na szczeblu uniwersyteckim i na ogół słabo rozwinięte szkolnictwo zawodowe średnie. Ostatnio na sesji rzymskiej zaproponowałam, aby do tematyki kształcenia bibliotekarzy włączyć jako punkt wyjściowy zbadanie potrzeb personalnych różnych typów bibliotek.

Sekcja bibliotek uniwersyteckich zajmowała się w 1960 r. kwestią bibliotek zakładowych i ich stosunku do biblioteki głównej. Krótki referat o stanie w Polsce przedstawiłam na sesji w Lund. Podczas dyskusji nad zagadnieniem centralizacji czy decentralizacji zbiorów i czynności sieci bibliotecznej na terenie uniwersyteckim okazało się, że nasza praktyka wyprzedza w tym względzie rozwiązania wielu krajów zachodnich, gdzie bibliotekarze borykają się jeszcze z rozlicznymi trudnościami i powszechnym niedocenianiem sprawy ze strony profesorów. W wyniku dyskusji powierzono mi opracowanie na ten temat szczegółowej ankiety, która została następnie rozesłana do wszystkich większych bibliotek uczelnianych. Na sesji w Sofii w 1963 r. wpłynęła na posiedzeniu sekcji bibliotek uniwersyteckich sprawa czytelń studenckich, która najpełniej rozwiązana jest w Stanach Zjednoczonych. Opracowałam szczegółową kwerendę, której wyniki referowane były na posiedzeniu w Rzymie w 1964 r. Wypowiadano się na ogół za potrzebą tworzenia oddzielnych czytelń przeznaczonych wyłącznie dla młodzieży akademickiej ze względu na stale rosnące zastępy studentów i wzrost wydawnictw podręcznikowych.

Zgodnie z inicjatywą SBP, popartą doświadczeniami i sugestiami kolegów radzieckich i czeskich, byłam od początku swej kadencji w Biurze rzecznikiem utworzenia w ramach IFLA odrębnej Komisji budownictwa bibliotecznego jako zagadnienia niezmiernie ważkiego w skali międzynarodowej. Mimo początkowego oporu ze strony większości ówczesnego Zarządu udało mi się już na posiedzeniu monachijskim w 1960 r. przekonać o potrzebie i użyteczności takiej komórki organizacyjnej. Zdecydowaliśmy wówczas — tytułem próby — wnieść na porządek obrad jednego z plenarnych posiedzeń sesji Rady w Lund w 1960 r. dwa referaty na ten temat. Jeden o budownictwie bibliotek powszechnych wygłosiła I. Heintze, dyrektor Biblioteki Miejskiej w Malmö, drugi o najnowszych teoriach budownictwa bibliotek uniwersyteckich — dr Gerow, dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej w Lund. Po referatach i krótkiej dyskusji zebrani jednogłośnie przyjęli wnioszek o utworzeniu odpowiedniej komisji IFLA, po czym Zarząd powierzył mi funkcję przewodniczącej, chociaż jako nie specjalistka wysuwałam poważne obiekcje. Przy wydatnej pomocy sekretarza, najpierw dra Eggera, potem J. Bletona zmontowaliśmy niewielką grupę wybitnych specjalistów spośród bibliotekarzy i architektów, zebraliśmy dość pokaźny materiał dokumentacyjny, na którego podstawie można było udzielić informacji bibliotekarzom rozpoczynają-

jącym budowie w różnych zakątkach świata. W zakresie wyposażenia bibliotecznego spowodowaliśmy opracowanie przez p. I. Heintze i dra Mevissena referatu o sprzeczności bibliotecznym dla czasopism (referat wygłoszony podczas ostatniej sesji w Rzymie będzie drukowany wraz z dołączonymi ilustracjami). Najważniejszym naszym osiągnięciem było zwołanie seminarium poświęconego budowie i wyposażeniu bibliotek narodowych. Seminarium odbyło się w Warszawie (częściowo także w Łodzi i Krakowie) w końcu czerwca 1964 r.¹ Seminarium wzbudziło duże zainteresowanie, skupiło wielu specjalistów z Anglii, Francji, NRF, NRD, Belgii, Węgier, Czechosłowacji i Polski. Dla nas posiadało szczególne znaczenie ze względu na projektowanie Biblioteki Narodowej, której plany były m. in. analizowane na Seminarium i poddane wnikliwej krytyce. Niektóre sugestie ekspertów zagranicznych przyjęte zostały przez architekta St. Fijałkowskiego. Tekst referatów i dyskusji został wydrukowany w *Libri*.

W zakresie bibliotekarstwa powszechnego IFLA podjęła ostatnio wzywanie do zagadnienia nowoczesnych metod pracy z czytelnikiem masowym w kierunku podniesienia ogólnego poziomu intelektualnego i związania go z potrzebami gospodarczymi kraju. Na sesjach w Sofii i w Rzymie reprezentanci wytypowanych krajów referowali stan czytelnictwa i metody pozyskiwania czytelników w bibliotekach powszechnych. Szeroko ujęty i wnikliwy referat naszego kolegi Cz. Kozioła wygłoszony z dużą swadą i z właściwym autorowi poczuciem humoru wzbudził ogromne zainteresowanie i został opublikowany w *Libri*².

We wszystkich posiedzeniach Rady w Malmö, Edynburgu, Bernie, Sofii i Rzymie czynny udział brała koleżanka I. Morsztynkiewiczowa. Nigdy nie brakło jej głosu na zebraniach sekcji bibliotek parlamentarnych i komisji statystycznej. Ostatnio w Rzymie na inauguracyjnym posiedzeniu Sekcji bibliotek specjalnych kol. Morsztynkiewicz wygłosiła referat wprowadzający w problematykę i zilustrowany przykładami z terenu polskiego; powołana też została na sekretarza sekcji.

Trudno nie wspomnieć o wielkim osiągnięciu, którym IFLA może się pochwycić w ubiegłym pięcioleciu, mianowicie o doprowadzeniu do końca prac nad unifikacją zasad katalogowania alfabetycznego. Zwołana w 1961 r. konferencja w Paryżu (w której z ramienia Polski brała udział kol. W. Borkowska) sformułowała ostateczne wytyczne, na podstawie których IFLA obecnie przystąpiła do finalizowania prac w formie ogłoszenia drukiem zagadnień szczegółowych, jak wykaz znormalizowanego nazewnictwa państw, lista standardowych tytułów anonimowych dzieł klasycznych, pisownia imion własnych itp. Ustalenia paryskie trzeba będzie teraz dostosowywać do praktyki katalogowej różnych krajów. Z pewnością będzie to akcja pracochłonna i napotka na różnego rodzaju trudności, ale w ostatecznym rozrachunku przyczyni się do uporządkowania zasad katalogowania w skali międzynarodowej, co wzmocni światową użyteczność bibliotek.

Na zakończenie parę słów o pozaeuropejskiej działalności IFLA, w której niestety nikt z naszych polskich kolegów udziału dotąd nie brał, lecz która była bardzo częstym tematem dyskusji na posiedzeniach Zarządu, zwłaszcza od czasu, gdy przewodnictwem objął Sir Frank. W ścisłej współpracy i przy finansowej pomocy UNESCO wysłano do 28 krajów Afryki i Azji ekipy specjalistów dla zba-

¹ Por. sprawozdanie E. Kossutha w *Bibliotekarzu* R. 30 : 1964 nr 11 s. 340-344 i H. Chamerańskiej w *Przeglądzie Bibliotecznym* R. 32 : 1964 z. 4 s. 273-276.

² Vol. 13 : 1964 nr 3/4 s. 275-285. Oryginał polski ogłosił *Przegląd Biblioteczny* R. 12 : 1964 z. 3, s. 145-153.

dania ich potrzeb i udzielania pomocy przy zakładaniu bibliotek. Wraz z ekspertami wysyłane jest wyposażenie i nowoczesna aparatura. UNESCO udziela stypendiów dla kształcenia bibliotekarzy na miejscu lub finansuje podróże zdolnej młodzieży do szkół bibliotekarskich w Europie i Stanach Zjednoczonych; na rozpisane konkursy na stanowiska bibliotekarskie w Ghanie, Algierii, na Malajach czy w Somali zgłosiło się już kilku członków IFLA. Szczególną uwagę poświęca IFLA wraz z UNESCO analizie stanu czytelnictwa i poziomu bibliotekarstwa powszechnego w zafowanym pod tym względem świecie arabskim. *Vocabularium Bibliothecarii* uzupełniono dodatkami w językach arabskim i tureckim. Na ostatniej sesji w Rzymie cztery referaty dotyczyły sprawozdań ekspertów wysyłanych do krajów azjatyckich i afrykańskich. Były one pasjonujące, nie tylko ze względu na zawarte w nich wiadomości o świecie tak mało nam znanym, lecz również dlatego, że świadczyły o ogromnym poszerzeniu problematyki IFLA.

Wciągana w coraz obszerniejszy krąg zainteresowań, zmuszona do aktywnego angażowania się we wszystkie ważniejsze wydarzenia świata kulturalnego Federacja przeistoczyła się z wąskiego ośrodka, ograniczonego do Europy Zachodniej i jej tylko właściwej tematyki, w wielką i wszechstronną instytucję kulturalną świata. Działalność jej, oparta na harmonijnej współpracy międzynarodowej bez względu na różnice językowe, rasowe, polityczne czy ustrojowe, stanowi ważki czynnik porozumienia między ludźmi różnych ras i narodowości. Na skromnym odcinku bibliotekarstwa IFLA posiada więc swój poważny wkład w dzieło zmierzające do zbliżenia między narodami. ich poznania, szacunku i wzajemnej pomocy. W ogólną walkę o pokój świata, nad którym wisi wciąż jeszcze ponura groźba broni atomowej, IFLA angażuje się wedle swej kompetencji budując księgozbiory, organizując warsztaty pracy naukowej i oświatowej, które służą rozwojowi i modernizacji społeczeństw na wszystkich kontynentach.

PROTOKÓŁ ZEBRANIA PLENARNEGO ZARZĄDU GŁÓWNEGO SBP

w dniu 29 I 1965 r.

Poseidzenie plenarne Zarządu otworzył Przewodniczący kol. B. Horodyski wyjaśniając, że termin zebrania Zarządu Głównego, które winno odbyć się w grudniu 1964 r., został przesunięty na styczeń 1965 r. z powodu nagromadzenia się w grudniu różnorodnych konferencji.

Zebrani zaakceptowali następujący porządek obrad:

1. Przyjęcie protokołu posiedzenia plenarnego Zarządu Głównego odbytego dnia 13 VI 1964 r.¹
2. Sprawozdanie Prezydium Zarządu Głównego SBP i plan pracy na 1965 r.
3. Sprawozdanie Komisji Rewizyjnej.
4. Sprawozdanie Wiceprzewodniczącej IFLA, prof. dr H. Więckowskiej.
5. Dyskusja.
6. Sprawy Okręgów.
7. Jubileusz 50-lecia Stowarzyszenia.
8. Sprawy bieżące.
9. Wolne wnioski.

Protokół z poprzedniego posiedzenia drukowany w *Przeglądzie Bibliotecznym* został przyjęty bez odczytania.

¹ Protokół drukowany w *Przeglądzie Bibliotecznym* R. 32 : 1964 z. 3 s. 203-206.

Sprawozdanie rozesłane uprzednio członkom Zarządu Głównego zreferowała w skrócie Sekretarz Generalny kol. J. Cygańska².

Sprawy wydawnicze omówił kol. W. Bartoszewski. W okresie sprawozdawczym wydano 4 nowe pozycje książkowe i 1 dodruk o łącznej objętości 58,6 ark. druku (59,3 ark. wydawniczych) w łącznym nakładzie 30 000 egzemplarzy. Były to — w kolejności ukazywania się — następujące pozycje: 1. M. Getter: *Wrzesień 1939 r. w książce, prasie i filmie*; 2. dodruk książki H. Przewoskiej *Parnas polski we wspomnieniu i anegdocie*; 3. *Informator bibliotekarza i księgarza na rok 1965*; 4. *Z doświadczeń bibliotek szkolnych i pedagogicznych*, rocznik 5; 5. K. Ewicz, B. Olejniczak, W. Parkasiewicz: *Organizacja i administracja biblioteki*.

W produkcji drukarskiej znajdowało się 8 dalszych pozycji, a w opracowaniu redakcyjnym — jedna.

Z planu wydawniczego roku 1964 nie wpłynęła do wydawnictwa tylko jedna praca (J. Goyskiego: *Inwentaryzacja zbiorów bibliotecznych*).

Z pozycji objętych planem 1965 r. nie przekazano jeszcze wydawnictwu ani jednego maszynopisu.

Stan zbytu książek wydanych w ostatnim półroczu jest na ogół zadowalający. Z nakładów wydanych w ostatnim półroczu pozostało na składzie przeciętnie kilkanaście procent, jeśli nie brać pod uwagę pozycji, które ukazały się w grudniu 1964 r.

Referat Wydawniczy podjął w okresie sprawozdawczym poważne i skuteczne starania o zwiększenie zbytu remanentów książek wydanych w poprzednich latach, a jeszcze niezdezaktualizowanych. Konieczne jest dalsze aktywne współdziałanie zarządów okręgów w popularyzacji i zbyciu tych wydawnictw.

Dość poważne zmiany zaszły w polityce wydawniczej w zakresie czasopism SBP. Na podstawie wniosków Referatu Wydawniczego i Komisji Wydawniczej, uchwalonych przez Prezydium Zarządu Głównego w dniu 2 IX 1964 r., uregulowano warunki prenumeraty czasopism zapewniając im realniejsze podstawy finansowe. Prenumerata roczna i nakłady czasopism SBP w 1965 r. wyniosą: *Przegląd Biblioteczny* zł 96,— (nakł. 1800 egz.), *Bibliotekarz* zł 60,— (nakł. 5500 egz.), *Poradnik Bibliotekarza* zł 48,— (nakł. 10 250 egz.). Wszystkim członkom Stowarzyszenia przysługuje zniżka cen prenumeraty o 50%. Równocześnie z dniem 1 I 1965 r. stwierdzono wysyłkę bezpłatnych egzemplarzy dla członków SBP.

Stwierdzić jednak trzeba, że podstawy finansowe działalności wydawnictw zależne są w dużej mierze od należytego rozpowszechnienia czasopism; nawet przy zmienionych warunkach prenumeraty czasopisma staną się nierentowne w przypadku niżenia nakładu.

W celu poprawienia terminowości ukazywania się czasopism zmieniono drukarnie przenosząc *Przegląd Biblioteczny* do drukarni w Krakowie i lokując na r. 1965 oba miesięczniki w Wojskowych Zakładach Graficznych w Warszawie. Mimo tych posunięć nie zdołano osiągnąć wydania w okresie sprawozdawczym pełnych roczników czasopism.

Z kolei Skarbnik kol. T. Bruszewski złożył sprawozdanie finansowe (wykonanie budżetu w 1964 r., projekt preliminarza na 1965 r. oraz bilans za 1963 r.), a Przewodniczący Komisji Rewizyjnej kol. W. Dąbrowski przedstawił jej sprawozdanie.

² Druk. w niniejszym numerze s. 103-113 (przyp. Red.).

Komisja zaleciła podjęcie starań w Ministerstwie Kultury i Sztuki o zwiększenie subwencji, zmniejszonej w 1964 r., przynajmniej do dawnej wysokości, co umożliwi Stowarzyszeniu prowadzenie akcji wydawniczej, mającej na celu doskonalenie kadr bibliotekarskich. Dalszych wysiłków wymaga ujednoczenie rachunkowości w Okręgach Stowarzyszenia. W tym celu Komisja zaproponowała zwołanie narady Przewodniczących Komisji Rewizyjnych i Skarbników ze wszystkich Okręgów SBP. Komisja postawiła wniosek o zatwierdzenie bilansu SBP za 1963 r.

Następnie kol. prof. H. Więckowska, wiceprzewodnicząca IFLA w latach 1959-64, omówiła działalność Federacji w tym okresie³.

Po referacie kol. Horodyski podziękował kol. Więckowskiej za jej działalność w IFLA, za reprezentowanie bibliotekarstwa polskiego na arenie międzynarodowej oraz za wkład pracy położony przy wprowadzeniu przedstawicieli krajów obozu socjalistycznego do Federacji i jej władz.

Po wygłoszeniu sprawozdań rozwinęła się ożywiona dyskusja.

W związku z przypadającymi w 1965 r. wyborami wskazywano na potrzebę podjęcia starań o wprowadzenie do Sejmu i Rad Narodowych pewnej liczby działaczy społecznych — bibliotekarzy, którzy reprezentowaliby postulaty i potrzeby bibliotekarstwa polskiego (kol. kol. Bożek, Korpała), przy czym dla SBP jest sprawą niezmiernie doniosłą nawiązanie i utrzymanie w przyszłości ściślejszego kontaktu z posłami i radnymi bibliotekarzami (kol. Hryniewicz). Do programów wyborczych należałoby wprowadzić postulaty dotyczące budownictwa bibliotecznego (kol. Bożek), zwłaszcza w związku z koniecznością organizowania w bibliotekach powszechnych wyodrębnionych służb księgozbiorów i czytelnii dla dzieci, młodzieży (lat 14-18) i dorosłych (kol. kol. Korpała i Wieczorek). Dotychczas nie jest też załatwiona sprawa lokali bibliotecznych w szkołach tysiąclecia, wobec czego należy wspólnie z ZNP opracować odpowiedni memoriał i wystąpić z nim do władz oświatowych (kol. Kempka).

Znajomość problematyki bibliotecznej wśród członków rad narodowych, zwłaszcza niższego szczebla (powiatowych i gromadzkich), jest ciągle niedostateczna (kol. Bielawska), co niejednokrotnie pociąga za sobą ujemne skutki (np. zmniejszanie środków na zakup książek, niedostateczne zrozumienie i współpraca na odcinku polityki kadrowej). Niezbędna jest szersza kampania propagandowa dla spopularyzowania wśród radnych tematyki bibliotecznej, m. in. drogą publikowania odpowiednich artykułów w takich czasopismach, jak np. *Polityka i Rada Narodowa* (kol. Uniejewska).

Przedmiotem ciągłych kłopotów i nieporozumień są przepisy o inwentaryzacji zbiorów w bibliotekach powszechnych i o materialnej odpowiedzialności bibliotekarzy (kol. kol. Kempka, Kelles-Krauz, Koziół). Wskazywano na wynikające ze zbyt sztywnej interpretacji przepisów próby obciążenia bibliotekarzy znacznymi kosztami z powodu ubytków (kol. Nagórska). Cała sprawa oczekuje na generalne i rozsądne uregulowanie.

Istnieje potrzeba ponownego rozpatrzenia i zrewidowania siatki uposażeń bibliotekarzy (kol. Korpała), a ponieważ sprawa może stać się niedługo aktualna, należy podjąć w tym zakresie prace wstępne z udziałem Stowarzyszenia (kol. Koziół).

³ Druk w niniejszym numerze *Przeglądu Bibliotecznego* na s. 113-120 (przyp. Red.).

W związku z brakiem sił fachowych w bibliotekarstwie powszechnym (kol. Gabriel i Wolski) i szkolnym (kol. Tatjewska) proponowano rozważenie możliwości rozpoczęcia starań i przekształcenie likwidowanych obecnie liceów pedagogicznych w szkoły bibliotekarskie (kol. Gabriel). Postulowano również ustanowienie przez Okręgi stypendiów dla bibliotekarzy udających się na przeszkolenie w Jarocinie (kol. Korpała).

W dyskusji poruszono wiele spraw dotyczących różnych sieci bibliotecznych: nie zawsze zadowalającej współpracy między bibliotekami szkolnymi a powszechnymi (kol. Wieczorek), co jednakże nie jest regułą (kol. Bielawska), możliwości podjęcia nowych rozmów z Polską Akademią Nauk na temat rozciągnięcia na sieć jej bibliotek działania przyszłej ustawy bibliotecznej (kol. Kempka), konieczności zainteresowania się przez Stowarzyszenie bibliotekami czasowymi, którymi po zawarciu odpowiedniego porozumienia z Funduszem Wczasów Pracowniczych mogliby się zająć fachowi bibliotekarze w ramach swych miesięcznych urlopów (kol. kol. Badoń i Kelles-Krauz), przy czym można wskazać już na próby tego rodzaju np. w woj. wrocławskim (kol. Kozioł). Postulowano, aby Stowarzyszenie w programie swych prac przewidziało problematykę klubów „Ruchu” (kol. Malewski) i bibliotek szpitalnych (kol. Kelles-Krauz).

Dyskutanci zatrzymali się dłużej nad sprawami wydawniczymi Stowarzyszenia i nad zmniejszeniem dotacji przez Ministerstwo Kultury i Sztuki. Jest to wynikiem ogólnej polityki Departamentu Ekonomicznego w Ministerstwie i następstwem opinii rzeczoznawców-finansistów badających preliminarze Stowarzyszenia (kol. Kozioł). Proponowano wysłanie do Ministerstwa delegacji w tej sprawie (kol. Korpała), zastanawiano się nad dalszymi możliwościami prowadzenia akcji wydawniczej w zakresie bibliotekarstwa (kol. Malewski).

Zgłoszono wniosek, aby sesję naukową poświęconą bibliotecznej służbie informacyjnej zorganizować w Szczecinie poszerzając jej tematykę o problemy pomorskie (kol. Badoń).

Wniosek o uproszczenie tabeli składek przez zlikwidowanie groszowych końcówek (kol. Hudyńmowa) ma zostać rozpatrzony po dokładnej analizie preliminarza (kol. Bruszewski).

Kol. Kornecka przedstawiła projekt ramowej instrukcji dla Okręgów, który będzie uzupełniony dodatkowym punktem dotyczącym spraw członkowskich oraz zaproponowała, aby Okręgi nadesłały na piśmie swoje uwagi i uzupełnienia.

Ze względu na ogólnopaństwową doniosłość spraw rozważanych na posiedzeniach Zarządu Głównego SBP zgłoszono wniosek (kol. Korpała), aby Ministerstwo Kultury i Sztuki oraz Związki Zawodowe przedstawiały na tych zebraniach informacje o pracach w zakresie spraw bibliotekarskich. Należy również zapraszać przedstawiciela CRZZ (kol. Wolski).

Kol. Horodyski podsumowując dyskusję stwierdził, że należy zaktywizować działalność Okręgów SBP, które powinny dążyć do nawiązania ścisłego kontaktu z miejscowymi władzami. Dyskusja wskazała również na wielkie znaczenie udziału bibliotekarzy w akcji wyborczej. Następnie Przewodniczący poddał pod głosowanie wniosek Komisji Rewizyjnej o zatwierdzenie bilansu za r. 1963; bilans został jednogłośnie przyjęty.

W imieniu Prezydium kol. Horodyski przedstawił wniosek o uchwalenie protestu przeciwko możliwości przedawnienia w NRF zbrodni hitlerowskich⁴. Tekst

⁴ Druk. w niniejszym numerze na s. 101 (przyp. Red.).

protestu został przyjęty przez aklamację. Na wniosek kol. Dembowskiej postanowiono odpisy protestu wysłać do Stowarzyszenia Bibliotekarzy w NRF oraz do władz IFLA.

W dalszym ciągu kol. Horodyski poddał pod głosowanie dwa następujące wnioski w związku z wejściem w życie nowego statutu:

I. Na podstawie § 19 Statutu Zarząd Główny BP przekazuje Zarządom Okręgów uprawnienia dotyczące tworzenia, łączenia i likwidacji Oddziałów Powiatowych.

II. Zgodnie z § 28 lit. a Statutu Zarząd Główny SEP ustala, iż na najbliższym ogólnokrajowym Zjeździe Delegatów Okręgi reprezentowane będą przez delegatów, których liczba odpowiada liczbie zarejestrowanych członków Stowarzyszenia, podzielonej przez 100, przy czym rozpoczęta setka liczy się za całą.

Wnioski zostały przyjęte jednogłośnie.

Następnie Przewodniczący przypomniał, że w związku z przypadającym w r. 1967 Jubileuszem 50-lecia Stowarzyszenia należy rozpocząć prace przygotowawcze. Zespół warszawski Prezydium parokrotnie dyskutował nad tą sprawą. We wstępnych rozważaniach wysuwano następujące punkty:

1. Zorganizowanie ogólnokrajowego zjazdu bibliotekarzy z udziałem władz państwowych oraz gości zagranicznych. 2. Wydanie specjalnych publikacji jubileuszowych, których plan opracuje Komisja Wydawnicza. 3. Rozważenie sprawy ustanowienia specjalnej odznaki SBP. 4. Powołanie w Okręgach Komisji Pamiętnikarsko-Historycznych na wzór działających już w Okręgu Stołecznym.

Prezydium Zarządu Głównego powierzyło kol. Dembowskiej opracowanie szczegółowego projektu uczczenia 50 rocznicy istnienia Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Projekt ten zostanie przedstawiony Zarządowi Głównemu na następnym zebraniu. Prezydium zwróci się do Okręgów o nadesłanie odpowiednich propozycji.

W związku z tym punktem obrad kol. Handelsman przypomniała o apelu Komisji Pamiętnikarskiej Okręgu Stołecznego w sprawie zgłaszania materiałów. Komisja Okręgu ma zamiar przygotować na 50-lecie skorowidz nazwisk członków SBP.

W wolnych wnioskach kol. Ewicz zaproponował, aby SBP zajęło się sprawą materiałów do konserwacji wydawnictw zabytkowych (papier czerpany, skóra) i załatwiło to na szczeblu centralnym.

Na tym obrady zamknięto.

ZJAZD PRZEDSTAWICIELI BIBLIOTEK ROLNICZYCH W LUBLINIE

Zjazd przedstawicieli bibliotek rolniczych w dniach 22-23 czerwca 1964 r. w Lublinie nie był pierwszym tego rodzaju wydarzeniem w zespole bibliotek wyższych szkół rolniczych. W pionie tym już od 1959 r. odbywają się okresowe konferencje dyrektorów bibliotek bądź też posiedzenia różnych zespołów i komisji. Szczególną aktywność rozwijała w ostatnich latach Komisja Koordynacyjna Bibliotek WSR, zajmująca się wypracowaniem organizacyjnej i merytorycznej koncepcji specjalizacji tych bibliotek w gromadzeniu zagranicznych czasopism rolniczych. System specjalizacji bibliotek WSR, po kilkuletnich pracach wstępnych, wszedł ostatecznie w życie z dniem 3 maja 1963 r. w wyniku uchwały podjętej na Zjeździe Bibliotek WSR w Olsztynie.

Ostatni Zjazd, zorganizowany przez Bibliotekę Główną WSR w Lublinie w ramach XX-lecia PRL, różnił się od poprzednich zjazdów zarówno swym

uroczystym charakterem jak i liczbą instytucji reprezentowanych na Zjeździe. Oprócz bibliotek WSR w Zjeździe uczestniczyły po raz pierwszy biblioteki względnie ośrodki informacji instytutów naukowo-badawczych resortów Rolnictwa i Leśnictwa. Pozytywnie również ocenić należy aktywny udział pracowników naukowych WSR w Lublinie. Głównym tematem Zjazdu było poznanie aktualnego stanu oraz przyszłych możliwości rozwoju informacji rolniczej w Polsce. Do wszechstronnego naświetlenia sytuacji szczególnie przyczyniła się obecność przedstawicieli CIINTE oraz Resortowego Ośrodka Informacji Ministerstwa Rolnictwa (Centralna Biblioteka Rolnicza).

W związku z zagadnieniem informacji w bibliotekach rolniczych przedyskutowano również formy i możliwości współpracy między oddziałami informacji a ośrodkami postępu technicznego, istniejącymi w wyższych szkołach rolniczych.

Oprócz zagadnień informacji przedstawiona została również na Zjeździe rola zagranicznej wymiany wydawnictw w realizacji zadań, przejętych przez biblioteki WSR w ramach systemu specjalizacji. Dokonano analizy aktualnie istniejących powiązań wymiennych i wysunięto wnioski w kierunku ich planowego kształtowania na przyszłość.

Uczestnicy Zjazdu zwiedzili Kazimierz nad Wisłą, Nałęczów oraz Centralną Bibliotekę Rolniczą - Oddział w Puławach.

Referaty oraz przebieg dyskusji na Zjeździe zostały opublikowane w osobnym wydawnictwie¹.

Jan Pasierski

W 400-LECIE DRUKARSTWA ROSYJSKIEGO

W dniach 6 XI—10 XII 1964 r. w salach wystawowych Biblioteki Narodowej w Pałacu Rzeczypospolitej była otwarta wystawa zorganizowana z okazji czterechsetnej rocznicy rosyjskiego drukarstwa, przed czterema wiekami bowiem ukazała się w Moskwie pierwsza drukowana książka *Apostoł* zaopatrzona pełnym adresem wydawniczym z nazwiskiem drukarza Iwana Fiodorowa i jego pomocnika Piotra Mścislawca. Otwarcia wystawy dokonał Wiceminister Kultury i Sztuki Z. Garstecki w obecności Ambasadora Związku Radzieckiego A. Aristowa, Zastępcy Dyrektora Biblioteki im. Lenina w Moskwie F. S. Abrikozowej i licznie zgromadzonych gości.

Na całość wystawy złożyły się trzy główne działy: „Dawna książka cyrylicka i jej zdobnictwo”, „Książka radziecka” i „Literatura polska w Związku Radzieckim”.

Tytułem „Dawna książka cyrylicka i jej zdobnictwo” zostały objęte trzy podstawowe ciągi tej części ekspozycji: „Książka rosyjska”, „Dziedzictwo Fiodorowa” (ciąg ukraiński), „Dziedzictwo Mścislawca” (ciąg białoruski) oraz część wstępna obejmująca rękopisy XV-XVII w. i najstarsze druki cyrylickie tłoczone m. in. i na ziemiach polskich (Szwajpółta: Fiola w Krakowie ok. 1491 i Franciszka Skoryny z Połocka w Pradze 1517-1519 i w Wilnie 1524-1526?), jak również wczesne druki Słowian południowych XV-XVI w. (Cetynia, Rzym, Wenecja). Całość zamykały artystyczne oprawy XVII i XIX w. i tzw. literatura „juboczna”, czyli książki wykonane techniką ksylograficzną i przeznaczone dla nieoświeconego ludu.

¹ *Materiały ze Zjazdu Przedstawicieli Bibliotek WSR w Lublinie 22-23 czerwiec 1964 r. pt. Zagadnienia informacji rolniczej w Polsce*. Lublin 1965 Wyższa Szkoła Rolnicza ss. 156.

Książka tłoczona cyrylicą do czasów reformy Piotra Wielkiego (uproszczenie alfabetu cyrylickiego, w którego wyniku powstało nowe pismo zwane grażdanką) miała charakter prawie wyłącznie religijny z przewagą dzieł liturgicznych przeznaczonych do użytku cerkiewnego. Wyróżniały się one szczególnie piękną szatą graficzną, toteż głównym tematem wystawy stała się książka piękna. Organizatorzy starali się pokazać źródła wzorów, na których w ciągu wieków opierało się bogate zdobnictwo tekstów drukowanych cyrylicą, wskazując na barwne iluminacje rękopisów, malarstwo, architekturę i sztukę stosowaną. Zdobnictwo to starano się przedstawić w rozwoju historycznym, wydobyć elementy zmian stylistycznych w zależności od prądów obowiązujących w danej epoce ze szczególnym uwzględnieniem druków z terenu pogranicza kulturalnego Wschodu i Zachodu (drukarstwo ukraińskie i białoruskie na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej). Stało się to możliwe dzięki bieżącym pracom polskich historyków sztuki nad ikoną małopolską. W ciągu rosyjskim obok druków liturgicznych zgromadzono sporą liczbę podręczników do nauki języka, matematyki, dzieł z zakresu wojskowości oraz pierwsze wydawnictwa odbite grażdanką.

Warto zaznaczyć, że po wojnie była to pierwsza wystawa książki cyrylickiej i chyba pierwsza w ogóle, na której znalazło się tak dużo druków cennych i rzadkich. Możliwości takie powstały dzięki podjętym w Zakładzie Starych Druków Biblioteki Narodowej (pod kierunkiem i z inicjatywy prof. dr A. Gryczowej) pracom nad centralnymi katalogami druków XV-XVIII w., którymi objęta została także i książka cyrylicka. Ekspozycję wzbogaciły cenne obiekty uczynnie wypożyczone przez Bibliotekę im. Lenina w Moskwie, Bibliotekę Jagiellońską w Krakowie, Bibliotekę PAN w Kórniku, Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Uniwersytetu Warszawskiego, Dom Kultury Radzieckiej i Księgarnię Radziecką w Warszawie, a także druki i ikony wypożyczone przez Muzea: Narodowe w Krakowie i w Warszawie, Muzeum w Przemyślu, Muzeum Historyczne w Sanoku i ze zbiorów prywatnych.

Myśl przewodnia wystawy podjęta w dziale pierwszym — artystyczne zdobnictwo książki — kontynuowana była w kontrastującym chronologicznie dziale drugim: „Książka radziecka”, przedstawiającym produkcję wydawniczą lat ostatnich od 1958 do 1964 r. W doborze eksponatów oparto się na wynikach konkursów na najlepszą książkę roku w ZSRR, organizowanych tam od lat ośmiu w celu stałego podnoszenia walorów artystycznych książki wszystkich dziedzin piśmiennictwa. Wyodrębnione zostały publikacje 1963 r. i jubileuszowe wydawnictwa 1964 r. poświęcone m. in. historii książki i drukarstwa w Rosji i w Związku Radzieckim, wyróżnione specjalną nagrodą, tzw. Dyplomem im. Iwana Fiodorowa. Książki nagrodzone na konkursach z lat poprzednich zgrupowano działami tematycznymi.

Dział ostatni, treściowo odrębny, stanowiły przekłady literatury polskiej w Związku Radzieckim. Objęto nim bogaty wybór prozy i poezji polskiej. Zwieńczający mieli możliwość obejrzenia wielu tłumaczeń autorów polskich najbardziej popularnych w ZSRR, wśród których do najpoczytniejszych należały dzieła Micwiewicza, Prusa, Orzeszkowej, Sienkiewicza, a ze współczesnych Tuwima, Kruczkowskiego, Fiedlera. Była to również okazja do zaznajomienia się z nazwiskami wybitnych pisarzy-tłumaczy m. in. N. Asiejewa, N. Czukowskiego, S. Marszaka, M. Rylskiego, B. Słuckiego i M. Żiwowa, którzy przyczynili się do popularyzacji literatury polskiej w Związku Radzieckim.

Oprawa plastyczna wystawy wedle projektu Wojciecha Wenzla oraz dekoracja kwiatowa Wandy Dreckiej cieszyły się dużym uznaniem zwiedzających. Naukowymi konsultantami Wystawy byli dr Maria Przeździecka i Seweryn Pollak. Scenariusz opracowały Maria Błońska i Zdzisława Drozdowska-Kubań pod kierunkiem prof. dr A. Gryczowej.

W styczniu 1965 r. wystawa została przewieziona do Legnicy na zaproszenie Dyrekcji tamtejszego Muzeum i była otwarta w dniach 2 I—28 II.

B-ka Narodowa

Maria Błońska

Zakł. Starych Druków

ANNA ROMAŃSKA: Le réseau des bibliothèques à l'Université de Varsovie.

Un des problèmes le plus important à l'heure actuelle c'est la question de l'organisation du réseau des bibliothèques au sein de l'université. Le problème est très compliqué et très difficile à résoudre aussi bien en théorie que dans la vie pratique. Les relations mutuelles entre la bibliothèque centrale et les bibliothèques de différents établissements de l'Université (facultés, sections, instituts), très variées d'un pays à l'autre, se développent à présent — selon les pays — sous formes: 1-0, d'une centralisation totale, 2-0, de l'indépendance totale, 3-0, d'une coopération. Il semble que c'est la dernière forme qui est la plus avantageuse, elle donne aux bibliothèques des établissements universitaires une indépendance, en facilitant, en même temps, une coordination du travail de tout le réseau dans les domaines de personnel et sa formation professionnelle, de l'administration, de l'unification des problèmes techniques, de la politique d'acquisition, de la création des centres d'information spécialisés de la répartition des sources financières. Les travaux préparatoires visant à stipuler des principes d'une collaboration entre les bibliothèques du réseau universitaire sont déjà très avancés en Pologne, quelques principes généraux ont été précisés par les arrêtés du gouvernement. Se basant sur les expériences d'une telle collaboration réalisée depuis 1951 à l'Université de Varsovie l'auteur décrit en détails l'organisation du réseau des bibliothèques et présente quelques résultats concrets qui en découlent: cumulation des petites bibliothèques et formation des bibliothèques des facultés, agrandissement du personnel qualifié, progrès très visible en domaine du catalogage, croisement des services d'information spécialisés et développement immense de la lecture des étudiants.

CECYLIA BIEGUSZEWSKA, LUDWIK PELCZARSKI: Les bibliothèques des écoles supérieures d'agriculture en Pologne (1945-1965).

Avant la 2-me guerre mondiale les études supérieures d'agriculture étaient liées aux universités en y formant des facultés. Au cours des dernières années ces facultés sont devenues des écoles académiques indépendantes à côté des universités et autres écoles supérieures. Ce fait avait eu pour conséquence un développement accru de leurs bibliothèques. Nous avons à présent sept bibliothèques centrales et 383 bibliothèques des établissements des écoles supérieures d'agriculture qui comprennent au total plus d'un million de livres. Leur but principal est d'organiser des centres des travaux pour les professeurs et pour les chercheurs, ainsi que de préparer les étudiants aux recherches scientifiques et aux travaux pratiques. Le service de prêt s'accroît d'une année à l'autre. En 1964, ces bibliothèques ont été visitées par 17.500 lecteurs auxquels on avait fourni 310.000 volumes et plus que 6.000 informations scientifiques. Il y a encore beaucoup de difficultés à surmonter, problèmes d'organisation, du personnel des sources financières, mais c'est surtout la question des locaux trop petits et mal adaptés aux besoins actuels qui met un frein au futur développement des bibliothèques des écoles supérieures d'agriculture.

TREŚĆ — TABLE DES MATIÈRES

Nekrolog doc. Bogdana Horodyskiego	65
Artykuły — Articles:	
ANNA ROMAŃSKA: Sieć biblioteczna uniwersytetu w świetle doświadczeń Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie — Le réseau des bibliothèques à l'Université de Varsovie	66
CECYLIA BIEGUSZEWSKA, LUDWIK PELCZARSKI: Biblioteki wyższych szkół rolniczych w okresie XX-lecia Polski Ludowej — Les bibliothèques des écoles supérieures d'agriculture en Pologne (1945—1965)	78
Recenzje i sprawozdania — Comptes-rendus:	
WETTBEWERB STAATSBIBLIOTHEK BERLIN. <i>Bauwelt</i> 1964 nr 40/41 s. 1067—1092 (<i>Jerzy Wierzbicki</i>)	86
Najnowsze centralne katalogi czasopism zagranicznych (<i>Janina Czerniatowicz</i>)	89
RECOMENDATION CONCERNING THE INTERNATIONAL STANDARDIZATION OF STATISTICS RELATING TO BOOK PRODUCTION AND PERIODICALS ADOPTED BY THE GENERAL CONFERENCE AT ITS THIRTEENTH SESSION, PARIS, 19 NOVEMBER 1964. Paris 1964 (<i>Maria Czarnowska</i>)	95
Z życia — Actualités:	
Odnaczenia	100
W 20 rocznicę ratowania warszawskich zbiorów bibliotecznych	100
Za zasługi dla Warszawy	100
Z ruchu służbowego	100
Z żałobnej karty	100
W imię sprawiedliwości	101
Główne zadania Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich na rok 1965	101
Sprawozdanie z działalności Zarządu Gł. SBP (1 VI-31 XII 1964)	103
Sprawozdanie z działalności Okręgów SBP w I półroczu 1964 r.	111
Sprawozdanie z działalności I F L A w latach 1959—1964 (<i>Helena Więckowska</i>)	113
Protokół zebrania plenarnego Zarządu Gł. SBP 29 I 1965 r.	120
Zjazd przedstawicieli bibliotek rolniczych w Lublinie (<i>Jan Pasiński</i>)	124
W 400-lecie drukarstwa rosyjskiego (<i>Maria Błońska</i>)	125
Résumés	128

U W A G A ! PRENUMERATORZY PRZEGLĄDU BIBLIOTECZNEGO

Administracja Wydawnictw Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
zawia damia uprzejmie

że z dniem 1 stycznia 1965 r. uległy zmianie warunki prenumeraty czasopism fachowych bibliotekarskich, wydawanych przez Stowarzyszenie.

Prenumerata roczna kwartalnika PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY (wraz z dodatkiem *Przeгляд Piśmiennictwa o Książce*) — zł 96.— (cena jednostkowa numeru zł 24.—).

Prenumerata roczna miesięcznika *Bibliotekarz* — zł 60.— (cena jednostkowa numeru zł 5.—).

Prenumerata roczna *Poradnika Bibliotekarza* — zł 48.— (cena jednostkowa numeru zł 4.—).

Członkowie SBP mają prawo do prenumeraty ulgowej.

Wpła t dokonywać należy na konto czekowe PKO I-9-120056 lub Narodowy Bank Polski IV O/M 1528-9-4205. Administracja Wydawnictw SBP Warszawa (z wyraźnym zaznaczeniem celu wpłaty).

Drukarnia Związkowa w Krakowie, ulica Mikołajska 13

Nakład 1 800 egz. Oddano do składu 24 V 1965 r., druk ukończono w październiku 1965 r. Obj. ark. druk. 4,25 + 1,5 + 1 wkł., ark. wyd. 6,05 + 2,49.
Zam. 2411/65